

Diyanet

AYLIK DERGİ

EKİM 2011 SAYI: 250

Cami çocuk buluşması

CAMİ KUBBELERİNDE
YANKILANAN
ÇOCUK SESLERİ

MİHRABI
HAYATA TAŞIMAK

ÇOCUK-DİNÎ MEKAN
BULUŞMASI:
ÇOCUK VAAZLARI

Bilginin
terazisinde,
hikmetin
ışığında
250. sayı...

Diyanet Aylık Dergi 1991 yılında başladığı sahih bilgiyi önceleyen, hikmeti kelimelerle buluşturan yolculuğunu sürdürüyor. Varlığı anlamlandırma, sorumluluklarımızı hatırlatma ve İslam'ın evrensel mesajını duyurma yolunda, sizlerle daha nice sayılara...

GÜNDEM

- İçinden hayatın ve çocukların akıp geçtiği
bir akarsu yatağı olsun camilerimiz..... 4
Ahmet Turan Alkan
- Peygamber mescidinde çocuklar..... 6
Yrd. Doç. Dr. Huriye Martı
- Cami kubbelerinde yankılanan çocuk sesleri..... 9
Lamia Levent
- Çocuk-dinî mekân buluşması: Çocuk vaazları..... 12
Mevlana İdris Zengin
- Çocuğu camiden alıkoyan temel engeller..... 16
Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır
- Cami çocuk yaklaşımında ailenin önemi 20
Yard. Doç. Dr. Mehmet Şanver

SÖYLEŞİ

- Doç. Dr. Ahmet Albayrak ile cami ve çocuk üzerine 23
Elif Arslan - Kâmil Büyüker

DİN-DÜŞÜNCE-YORUM

- Ahlakta niyet..... 28
Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın
- Kutsal yolun yolcusu..... 31
Zekiye Demir

DİN VE SOSYAL HAYAT

- Maneviyat eğitimi..... 34
Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz
- Gönüllülük 38
Ahmet Taşgetiren
- Mihrabı hayata taşımak..... 41
Levent Uçkan

AİLE

- Aile içi iletişimde temel değerler IV: Anlayış..... 44
Prof. Dr. Ertuğrul Yaman

BİR KONU BİR AYET

- Dünyevileşme tuzağı..... 46
Doç. Dr. İbrahim Hilmi Karılı

BİR HADİS BİR YORUM

- Önce kul sonra Rasul 48
Prof. Dr. İ. Hakkı Ünal

DİN GÖREVLİSİNİN HATIRA DEFTERİNDEN

- Müezzin küçük, sorun büyük! 50
Mustafa Balaban
- Bir müftü tanıdım 52
Bülent Acun

KÜLTÜR - SANAT

- Amin alayları 54
Zeki Dursun

EDEBİYAT

- Camiler..... 57
M. Hakkı Özer
- Rastgele seçilmez çocuk kitapları 58
Rabia Gülcan Kardaş

SÖZÜN ÖZÜ - BERCESTE BEYİTLER

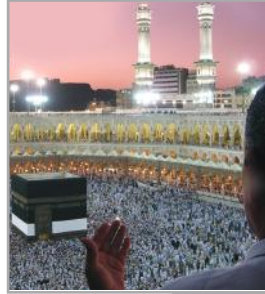
- Gönül Çalab'ın tahtı Çalap gönüle baktı
İki cihan bedbahtı kim gönül yıkar ise 60
Vedat Ali Tok

PORTRİ

- HZ. Hasan ve Hz. Hüseyin..... 62
Prof. Dr. M. Bahaüddin Varol

6

Peygamber
mescidinde
çocuklar

31

Kutsal yolun
yolcusu

38

Gönüllülük

54

Amin alayları

58

Rastgele seçilmez
çocuk kitapları

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına Sahibi ve
Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel Salman

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Faruk Görgülü

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa Bayraktar (Dön. Ser. İşl. Müd.)

Yayın Koordinatörleri
Mustafa Bektaşoğlu
mbektasoglu@mynet.com

Elif Arslan
elifarslan4@gmail.com

Kâmil Büyüker
kamilbuyuker@gmail.com

Tashih
Mustafa Bektaşoğlu - Sait Şan

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dizgi
Latif Köse

Yönetim Merkezi
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 295 73 06 Fax: (0312) 284 72 88

Abone İşleri
Tel : (0312) 295 71 96-97
Fax : (0312) 285 18 54
e-mail : dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları
Yurt içi yıllık: 24.00 TL.
Yurt dışı yıllık: ABD, 30 ABD Doları
AB Ülkeleri, 30 Euro
Avustralya, 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka, 250 Kron
İsviçre, 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye
İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası
Ankara - Akay şubesindeki İBAN: TR
84000100076005994308-5001 no'lu
hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile
abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir
bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-postanın
Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye
İşletme Müdürlüğü Üniversiteler Mahallesi
Dumlupınar Bulvarı No:147/A 06800 Çankaya/
ANKARA adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın
Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Temsilcilikler
Yurt içi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri

web: www.diyanet.gov.tr
e-mail: diniyayinlar@diyanet.gov.tr
sureliyayinlar@diyanet.gov.tr
aylikhaber@diyanet.gov.tr

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve
çıkartmalar yapılabilir.
Yazıların bilimsel sorumluluğu
yazarlarına aittir.

Tasarım - Baskı Cilt
İhlas Gazetecilik A.Ş.
29 Ekim Caddesi 34197
Yenibosna-İSTANBUL
Tel: (0.212) 454 30 00
Fax: (0.212) 454 31 00
Basım Yeri: İSTANBUL
Basım Tarihi: 06.10.2011
ISSN - 1300 - 8471

EDİTÖRDEN

Hayatımızın bütününe etkileyen değerlerimizin, duygu ve düşünce dünyamızın şekillenmeye başladığı dönem çocukluk dönemidir. Çocukluk döneminin içeri dolduran maddi ve manevi her unsur, kişinin geleceğini hatta milletin istikbalini etkilemektedir. Denebilir ki, geleceğe ilişkin birey ve toplum tasavvurumuz, çocukluk döneminin nasıl şekillendiği ile yakından ilgilidir. Bu yüzden çocuğun zihin ve gönül dünyasının insani ve ahlaki erdemlerle ilmek ilmek işlenmesi gerekir.

Çocuk toplumun geleceğidir. Millet ulu bir çınar ise çocuk bir fidandır. Çocukların tavırlarına bakıp o toplumun geleceğini görmek mümkündür. Bu yüzden Kur'an'ı Kerim, ideal bir neslin yetişmesi için Yüce Allah'tan salih evlat, temiz bir soy ve o soydan kulluk bilincine sahip nesiller isteyen Peygamberlerin dualarına dikkat çeker. Kuşkusuz çocuklarımızın manevi değerler ışığında yetiştirilmesinde önemli merkezlerden biri camidir. Bugün toplumun önemli bir kısmı, dini değerlerimize ait temel bilgileri çocukluk döneminden başlayarak camide öğrenmiştir. Cami hayatı. Hayat cami ile, cami çocukla şen ve güzeldir. Çocuklar caminin neşesi ve zinetidir. Çocuk bütün saflığı ile camiye inceler, anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır camiye. Caminin ferahlığı, işittiği Kuran ve ezan, namaz kılanların tavrı, din görevlisinin davranış biçimi çocuk tarafından dikkatli bir şekilde gözlemlenir. Ancak cami ile tanışmak, merak ve oyunla başlar. Caminin geniş avlusunda oyunlar oynama ve sütunlar arasında saklanma, şadırvanında ıslanma, çocuğun camiye ısınmasında önemli bir basamaktır. Oyunla başlayan bu süreç alışkanlığa, alışkanlık ise belli bir zaman sonra ibadet bilincine dönüşecektir. Bugün cıvı cıvı, oyundan kopamayan halleriyle camileri dolduran çocuklar, yarın Sevgili Peygamberimizin tabiriyle; "ömrünü mescitlere adayan gençleri", yarının müdavi cemaati olacaklardır. Bu itibarla hayat camiden, cami çocuktan uzaklaştırılmamalı, camiler çocuklara hasret kalmamalıdır. Çocuğun caminin manevi atmosferini, birlik- beraberlik ruhunu yaşamasına engel olunmamalıdır.

Çocuğu camiye götürmek için zamanı var, küçüktür denmemeli, camide ise çocuk büyüklerden, din görevlisinden tatlı söz, sevgi, iltifat, sıcak bakış ve iyi davranış görmelidir. Büyüklerin onların çocuğu olduğunu asla unutmamalı, onlardan yetişkin davranış beklememeli, ama onu, bir yetişkini dinler gibi dinlemeli, ona bir yetişkine davrandığı gibi davranmalıdır. Çocuğa sevgi gösterilmez, dışlanır ve davranışlarına tahammül edilmez ise camiye küser. Camiye küsen çocuğu tekrar kazanmak da kolay değildir. Azarlanıp camiden kovulan bir çocuk, kaybedilen bir nesil demektir. Biz büyükler, camide çocuk ağlaması yüzünden namazı kısa tutan ve namaz kılarken omzuna çıkan torunlarını rahatsız olmasınlar diye secdesini uzatan Hz. Peygamber (a.s) ın hassasiyetini unutmamalıyız.

Bu düşüncelerden hareketle hazırladığımız "cami ve çocuk" temalı sayıda, çocuklarımızı neden cami ile buluşturamıyoruz? sorusundan yola çıktık ve bu konudaki engelleri ve eksiklerimizi sorguladık. Çocuk cami buluşmasında din görevlilerimizin rolünü ve çocuk vaazlarını ele aldık. Camilerimizin, yavrularımızın huzur bulacağı mekânlar olması için neler yapılabileceği konusunda söyleşide bulunduk. Göz aydınlığımız ve istikbalimiz olan evlatlarımızın mabetlerimizden hiç eksik olmaması için yeni bir duyarlılık oluşturmaya arzu ettiğimiz bu çalışma ile, ümit ederim ki kaleme alınan her bir yazı, bir hikmet pırıltısı olur ve bir gönüle düşer de o duyarlı gönül bir çocuğun cami ile buluşmasına vesile olur.

Dr. Yüksel Salman

Prof. Dr. Mehmet Görmez
Diyanet İşleri Başkanı

Cami çocuk buluşması

“Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi takva sahiplerine önder eyle...”
(Furkan, 74.)

Camilerimiz, asrısaadetten bugüne hem yapı, hem işlev olarak İslam'ın bütün esaslarını ve mesajlarını temsil eden kurum olma niteliğine sahiptir. Mescid-i Nebevi başta olmak üzere camilerimiz, medeniyete merkez, ilme ve irfana beşik, fakire ve kimsesize mesken, müminlere uhuvvet membaı olmuştur. Bünyesinde gönülleri cem eyleyen camiler, şehrin ruhu, mahallenin ve sokağın kalbidir. Cami bünyesinde yer alan mihrap, sadece imanın namaz kıldırıldığı yer olmayıp, aynı zamanda her türlü kötülükle, günah ve isyanla mücadele edilen yerdir. İrat edilen hutbelerle anlam kazanan minber, bilginin ışığa dönüştüğü, zihinleri ve gönülleri aydınlattığı mekândır. Kürsüler, ilmin yüceliğini beyan eden köşelerdir. Kible, tevhidin sembolü minareler İslam'ın şiarı olmuştur. Camiler, aynı zamanda estetik ve sanat unsurlarıyla, kültürümüze ve tarihimize sürekli can veren mekânlardır.

Camiler, tarih boyunca sadece ibadet değil aynı zamanda birlik, bilgi ve sevgi mekânımız olmuştur. Camide hem bedenlerimizi, hem ruhlarımızı bir araya getirerek birleştirir, aynı zamanda tevhitte vahdet arasında bir ilişki kurarz. Bizler birbirimizi ve kâinatı sevmeyi orada öğreniriz. Camiler, bağımsızlık simgesi ve vatanın tapusudur. Biz mabedi ve ezanı istiklal marşına yerleştirmiş bir milletiz.

“Ruhumun senden ilahi şudur ancak emeli,
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.

Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli,
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli” dizeleriyle, mabedin ve ezanın nasıl kimliğe dönüştüğünü müşahade etmekteyiz.

Şu bir gerçek ki camiler en büyük değeri cemaatle kazanmaktadır. Her yaş ve seviyeden insanı bir araya getiren bu mekânların en güzel süsü hiç şüphesiz çocuklardır. Çocuğun birer yaygın eğitim kurumu olan camiye getirilmesiyle, belki pek çok kitaptan okuyarak öğrenemeyeceği bilgi ve hikmetle kuşanmasına imkân verilmiş olur. Zira ezanın birliğe çağrısını, tekbirin ve kıraatin coşkusunu, secdenin ve duanın huzurunu yaşayan bir çocuk için mescit, bir başka yerde edinmeyeceği engin bir maneviyat tecrübesinin tek adresidir.

Her konuda olduğu gibi çocukların camiyle buluşturulup ibadetle tanıştırılmasında da en güzel örnekleri Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.)'in hayatında görmekteyiz. Hz. Peygamber (s.a.s.) bizzat çocukların ellerinden tutarak onları mescide getirmiş, çocukça davranışlarını

hoş görmüş, hataları sebebiyle onları mescitten dışarıya çıkarmayı asla düşünmemiştir. Böylece kendisini dinleyip örnek alma fırsatını onlara da sunmuştur. Namazda çocukların sırtına çıkmasına müsamaha göstermiş, hutbe irat ederken mescide giren torunlarını görünce minberden inerek onları kucağına almış ve hutbeye onlarla devam etmiştir. Ağlayan bir çocuk sesi duyduğunda namazı hızla kıldırarak, çocukların da annelerin de sıkıntıya düşmesine gönlü razı olmamıştır. Onun bu hoşgörüsü sebebiyledir ki vakit namazlarında bile neredeyse bir safı dolduracak kadar çocuk Mescid-i Nebevi'ye toplanmıştır. İslam tarihinin ilk büyük muhaddis, müfessir ve fakihleri bu çocuklar arasından yetişmiştir.

Bugün de çocuklarımızın camiyle buluşması, ilhamını nebevi öğretiden alan eğitim, kültür ve medeniyet tasavvurunun yaygınlaştırılmasıyla mümkün olabilir. Rasul-i Ekrem'in cami ve çocuk ilişkisine dair yüksek öğretilerinin yeniden camiye sokulması elzemdir. Kutlu Nebi kalbi mescitlere bağlı olan yani mabede muhabbet besleyenleri kıyamet gününde Allah'ın arşının gölgesine girmekle müjdelemektedir. (Buhari, Ezan 36, Zekat 16, Rikak 24.) Küçük yaştan itibaren camiye alıştırılmayan, ya da severek geldiği bu mekânda azar, kınama gibi menfi tavırlarla karşılaşan çocuklarımızın kalbinin camilere bağlanması nasıl mümkün olabilir? Bu vebalin altından hangi din görevlimiz ve cemaat kalkabilir?

Çocuklarımızın Allah'a kulluk bilinci ve ibadet aşkıyla büyümesini istiyorsak, camilerimizi çocuklarımız için bir buluşma ve sevgi mekânına dönüştürebilmemiz gerekir. İşte bu maksatla Diyanet İşleri Başkanlığı olarak bu yılki Camiler ve Din Görevlileri Haftasının temasını, “Din Gönüllülüğü”nün yanı sıra “Cami ve Çocuk” olarak belirledik. Geleceğin büyüklerinin Yüce Yaratıcı ile sağlıklı bir bağ kurmalarına yardımcı olmak, onlara milli birlik ve beraberlik şuurunu aşılamak, ibadetin huzurunu keşfetmelerini ve değerlerimizi öğrenmelerini sağlamak düşüncesiyle başlattığımız bu kampanya, her yaştan çocuğu cami ile dostluk kurmaya teşvik edecek ve büyüklere bu konudaki sorumluluklarını bir kez daha hatırlatacaktır.

Amacımız, camilerin Hz. Peygamber dönemindeki doğallığına, kadın erkek, çocuk, genç, yaşlı hemen herkesin kendini bulacağı ve maneviyat ikliminden herkesin teneffüs edeceği bir mekân olmasına katkı sağlamaktır. Bu çerçevede din görevlilerimiz, camiye gelen büyüklere hitap etmenin yanında çocukları da sevgi ve merhametle kucaklayıp “sevgili çocuklar camiye hoş geliniz” diyebilmeli, İslam'ın sıcaklığını ve rahmet yüklü mesajını onların küçücük yüreklerine yansıtmalı, cami-çocuk buluşmasının anlamlı bir zemine oturtulmasına katkı sağlamalıdır.

İçinden hayatın ve çocukların akıp geçtiği bir akarsu yatağı olsun camilerimiz

Camilerimiz, gamlı bir eda ile vakit ibadetlerinin icra edildiği bir yer olmanın dışında, içinden bütün canlı renkleriyle gündelik hayatın akıp geçtiği bir kavşakta yer almalı değil midir?

Bu sene okullar tatile girince cuma hutbesinde mahallemizin imamı mutat üzere cemaati, çocukları camilerde açılan Kur'an kurslarına davet ettikten sonra, sözü, çoğumuzu gizli tebessümlere gark eden kapanışla tamamladı:

- Aziz cemaat! Tamam davet ediyoruz, istiyoruz ama, anne-babalara rica ediyorum; çocuğunuzu sırf başınızdan savmak için de göndermeyiniz lütfen. Burada eğitim düzeni bozuluyor, çocuk cami disiplinini bilmiyor, oyun yeri zannediyor, harala gürele bir havadır gidiyor. Olmuyor ama!...

Mesele nazik. Anne-babalar, hele de anneler, aslında okul günlerindeki ev düzenini biraz özltüyorlar. Apartman çocuğu formatında yetişmiş çocuklar, aniden gün boyunca evde kalmaya mecbur olunca düzen bozuluyor bir miktar. Cami kursları da eski tertip okul düzeninin birkaç saatliğine olsun devamı değil midir? Hem evden uzaklaşacak, hem dini- ni- imanını öğrenecek! Bir taşla iki kuş...

Ben cami kurslarına hiç gitmedim çocukken, günü gelince bizim çocukları da göndermek lüzumu hâsıl olmadı. Evde büyüklerim vardı; halam, annem, hiç

okul ve eğitim havası hissettirmeden en başta en samimi ve basit seviyede İslam kültürünü ve farizalarını hayatın içinde öğretivermişler de farkında bile olmamışım. Hele rahmetli halam, bütün mahallenin aynı zamanda Kur'an-ı Kerim hocası olduğu için evde her kuşluk zamanı bir Kur'an kursu atmosferi yaşıyordu. Başlarını üstünkörü beyaz tülbentle örterek elinde Elifba cüzü ile kapıya gelen yaşıtım kızların kapıyı çalmalarını ve kapı açıldıktan sonra, "buyur" beklemeden sanki kendi evleriymiş gibi evin yegâne oturma odasına teklifsizce yürümelerini hiç unutmuyorum.

Adı üstünde çocuk; elbette başlarda biraz kikirdeyecek...

Çoğumuzun şu minvalde birtakım kötü hatıraları vardır: Namaz esnasında yaramazlık eden çocuklar, cemaatten kendini "inzibat"lıkla görevlendirmiş birileri tarafından ilk selamda haşin bir şekilde hırpalanır, bazen tartaklanıp dışarı atılır ve arkalarından "Bunların anası-babası düzgün terbiye vermiyor mu yahu!" diye homurdanırlar.

Bu gibi hadiseler, teravihlerde ayyuka çıkar. Benim böyle hatıralarım var, sizin de olmalı.

Bu homurdanıcı ve tokatlayıcı takımından çoğunun, cami yolunu ancak emeklilikten sonra öğrenebilmiş, gençliğini birtakım menhus men'iyat ile geçirmiş olduğunu tahmin ederim. Vaktiyle boşa harcadıkları uzun yılların acısıyla, kendi dindaşlarına, hatta çocuklara bile hoşgörünün zerresini göstermeyen bu amcalar, kendi zuumlarınca mabedin ruhunu koruyor, sadece çocuklarına da başkalarının evladına da huşunetle bakıyor, dayacağı ve azarı en etkili terbiye vasıtası sayıyorlardı. Bilseler ki, o çocukların camideki varlığı, kendinin varlığından biraz daha anlamlı ve güzeldir, böyle yaparlar mıydı?

Böylelerine, benim gibi hariçten gazel atanların değil, ancak cami hocalarının sözü geçer; aklınızda bulunsun sevgili din görevlisi kardeşlerim; vaazlarınızın bir kısmını da merhamet ve tesamüh bahrine ayırırsanız ne güzel olur; dinî hayatımız ve kültürümüzün en vahim fasıllarından biridir bu.

Biraz hayal kuralım: Mahallenin camisi nasıl olmalı?

Dün "mahalle" diye bir şey vardı, bugün yerinde yoktur; dünün ailesinde "büyükler" vardı, bugün yoktur. Bugünün mahalle camisi, mahalleyi, mahallenin ruhunu, "ev büyüğü" kavramını tek başına üstlenmek zorunda. Cami dernekleri artık mescidin zaruri ihtiyaçlarını karşılamak, tamir ve bakım işlerini gözetmenin dışında bir mahalle okulu müteveli-

si rolünü taşımaya hazırlanmalı, buna uygun altyapı ve icabında yardımcı eleman tedarikine gitmeli.

İşin aslını konuşacaksak; yaz aylarında camilerde düzenlenen Kur'an kursları, bana göre Diyanet'in en fazla ağırlık vermesi gereken faaliyetlerinden biri olmalıdır. Yapılanları ne küçümsüyor, ne de yetersiz buluyorum ama gönül daha çoğunu umuyor. Ne bileyim akıllı tahtalar, film gösterileri, arada ufak tertip eğlenceler, yarışmalar...

Söz açılmışken yüksek sesle düşünelim; yeni cami inşaatlarında nasıl olsa cemaat hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak arsayı, inşaatı geniş tutuyor, projeyi biraz da zamana yayarak, "Elimiz değmişken iyisini yapalım" diye düşünüyorlar.

Peki, cami bahçesine tam müştemilatlı bir çocuk bahçesi yapmak fikrine ne buyrulur? (Benzerini Ayvalık'ta Yunus Emre Camii'nde gördüm, bayıldım) Peki, Kur'an kursları için ayrılan dershanelerin genişletilip güzelleştirilmesi? Pekâla mümkün! Peki, mahalle halkı için güzel bir toplantı yeri.

Hâsılı camiye, mahallenin ibadet yeri olmak görevinin yanında mahallenin kalbi, cazibe merkezi, en sevimli yeri hâline getirecek şeyler... Sadece cami müdavimlerini değil, müdavim olmayanları bile camiye doğru çekecek hayırlı, faydalı faaliyetler, satranç, masa tenisi turnuvaları...

Sonra mis gibi fevkalade güzel, insana cenneti hatırlatan bir bahçe; icabında bir sera (yani limonluk)...

Bir küçük halı saha; çocuklar bedava top oynasınlar diye...

Muhtarın yazıhanesi de cami müştemilatına, vatan-daşın ayağı alıssın; görsün, tanısun.

Cuma günleri namazdan sonra hayırseverlerin sıra ile düzenlediği meşrubat, şeker, lokum, kurabiye ikramları..

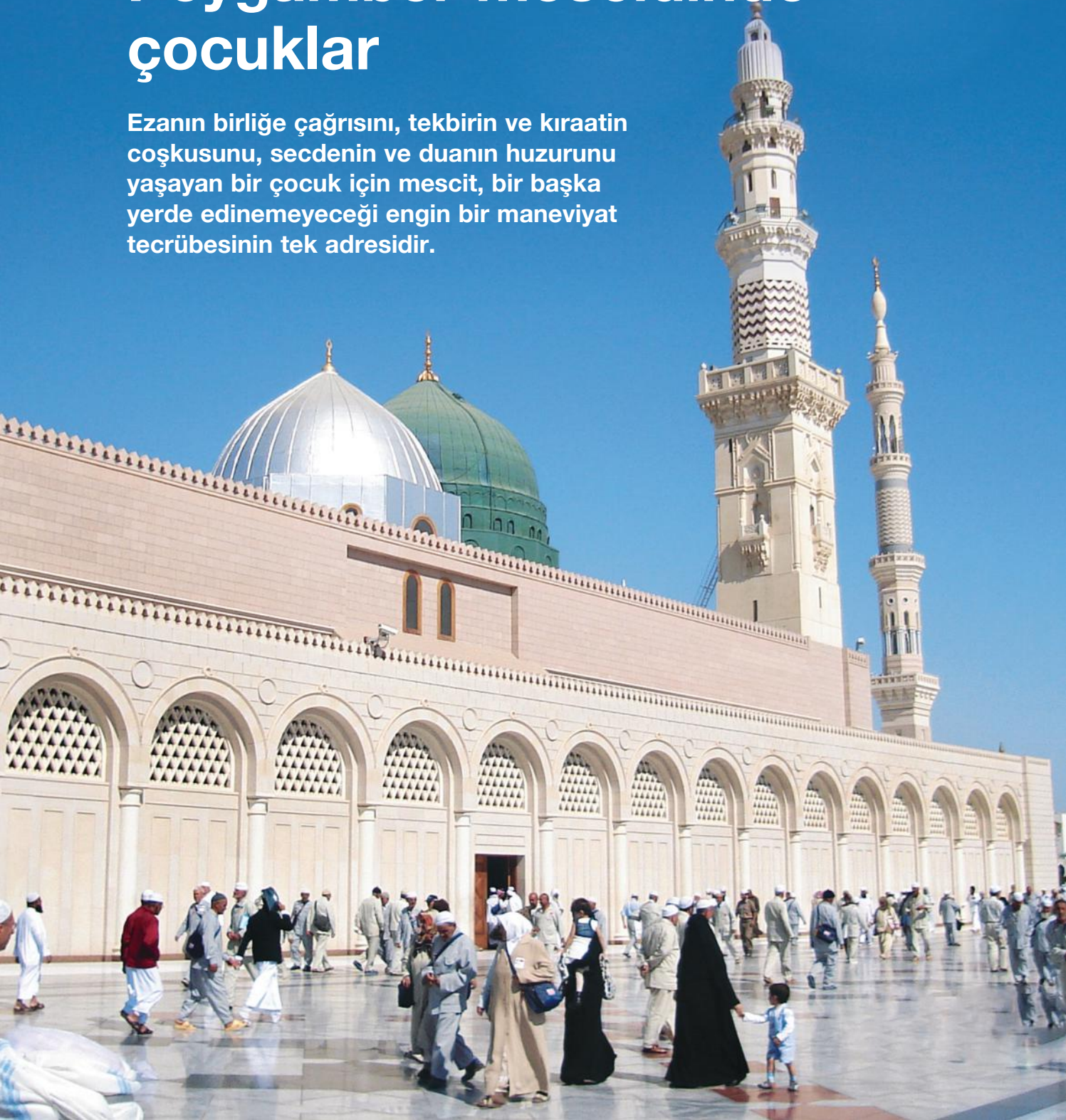
-Nerde bizde o para, mümkün değil yapamayız denebilir mi? Eğri oturup doğru konuşacağız; bu işler için gerekli olan paranın daha çoğunu biz camilerimize zaten harcıyoruz fakat bir şeye benzetemediğimiz, yerinde kullanamadığımız görgüsüz aksesuarlara, haddinden fazla yüksek ve geniş kubbelere, âleme şan hatta inat olsun diye çifter çifter dikip kerrat ile şerefelendirdiğimiz minarelere sarf ederek israfa giriyoruz.

Camilerimiz, gamlı bir eda ile vakit ibadetlerinin icra edildiği bir yer olmanın dışında, içinden bütün canlı renkleriyle gündelik hayatın akıp geçtiği bir kavşakta yer almalı değil midir?

"Efendimiz"ın zamanında böyleydi de...

Peygamber mescidinde çocuklar

Ezanın birliğe çağrısını, tekbirin ve kıraatin coşkusu, secdenin ve duanın huzurunu yaşayan bir çocuk için mescit, bir başka yerde edinemeyeceği engin bir maneviyat tecrübesinin tek adresidir.

Zorlu bir hicret yolculuğunun ardından Medine'ye ulaşan Peygamber Efendimiz, devesi Kasva'nın çöktüğü yere en yakın evde konaklayacağını söylemişti. Kasva'nın adımları bir düzlükte sona ermiş ve Peygamberimiz bu alanda Mescid-i Nebevî'yi inşa etme kararı almıştı. Ne hoş bir tesadüftür ki hurma kurutulan bu arsa, Sehl ve Süheyl adındaki iki yetim kardeşe aitti! Çocukları çağıran Allah Rasulü, arsayı kendisine hibe etmek istemelerine rağmen onlara ödemedi bulunacak ve İslam medeniyetinin kalbi olan Peygamber Mescidi, bu arsada yükselecekti. (Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 45.) İki küçük yavrunun toprağında...

Daha ilk günden başlayan mescit-çocuk ilişkisi, Rahmet Elçisi'nin hoşgörülü, sabırlı ve anlayışlı tutumu ile günden güne gelişmiş, asrısaadet boyunca çocuklar Mescid-i Nebevî'nin şerefli cemaati arasında yer almışlardı. Elbette o gün de tıpkı bugün gibi çocuk çocukluğunu yapacak, hoplayıp zıplayacak, koşup oynayacak, namaz esnasında bazen ağlayıp belki de gülüşecekti. Küçük bir çocuk olan İbn Abbas ve yanındaki arkadaşı gibi, bir eşeğin üstünde gelip açık alanda ashabına namaz kıldırarak Rasulüllah'ın önünden geçecek, sonra eşekten inip otlasın diye onu safların arasına salıverecek, hatta o sırada iki küçük kız çocuğu daha gelerek safların arasına karışacak ama Rasul-i Ekrem (s.a.s.) bütün bunlara aldırmaz etmediği gibi ashtan da hiç kimse çocukları azarlamayacaktı. (Buhârî, Ezân, 161; Ebû Dâvûd, Salât, 112.) Neydi onları çocuklara karşı böyle sabırlı kılan? Çocuğu cemaatten uzaklaştırmayan, aksine onu namazla ve mescitle dostluk kurmaya teşvik eden bu tavrın sebebi neydi?

Günümüzün mahrum olduğu bu tavrın altında kuşkusuz Peygamber Efendimiz'in ibadet terbiyesi konusunda izlediği kararlılık ve eğitim anlayışı yatmaktaydı. Rasulüllah'ın eğitim metodu emir, tembih ve ceza üzerine değil, nasihat ve örneklik üzerine kuruluydu. Bir çocuğun, duyduğundan ve okuduğundan ziyade gördüğünü benimsediği ve anne babasını model alarak kendi davranışla-

rına yön verdiği düşünülürken, bir diğer deyişle, "Her doğan fitrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan ya da Mecusi ya-

par." (Buhârî, Tefsîr (Kasas), 2; Müslim, Kader, 22.) hadisi hatırlandığında, bizzat mescitte ibadet eden büyüklerini gören çocuğa maneviyat aşısı yapmanın ne kadar kolaylaşacağı aşikârdır. Ezanın birliğe çağrısını, tekbirin ve kıraatin coşkusunu, secdenin ve duanın huzurunu yaşayan bir çocuk için mescit, bir başka yerde edinemeyeceği engin bir maneviyat tecrübesinin tek adresidir.

Diğer yandan Mescid-i Nebevî, o günün sadece ibadetgâhı ve medresesi değil, hukuktan ede-

biyata her türlü sosyal hadisenin cereyan ettiği hayat merkeziydi, can eviydi. Dolayısıyla Peygamberimiz zamanında vakit namazlarında bile mescitte bir saf oluşturacak kadar çok çocuğun bulunması, (Ebû Dâvûd, Salât, 96.) Allah Rasulü'nün hayatın akışıyla çocukları ne denli sık buluşturduğunu göstermektedir. Bu sayede çocuklar, toplumsal hayatın ihtiyaçlarını görmekte, inanan bir insan olmanın sınırlarını ve sorumluluklarını öğrenmektedir. Peygamber Efendimiz böyle bir buluşma imkânını başta kendi torunlarına sağlamış, mesela bir cuma günü hutbe verirken, kırmızı entarilerinin eteklerine bastıkları için sendeleyerek yürüyen torunları Hasan ve Hüseyin mescide girince onları görmezden gelerek konuşmaya devam etmemiş, minberden inip küçükleri kucağına alarak tekrar minbere çıktıktan sonra "Allah, 'Mallarınız ve çocuklarınız imtihan vesilesidir.' derken ne kadar doğru söylemiş! Şu iki yavrunun düşe kalka yürüyüşünü görünce dayanamadım da sözümü keserek onları kucağıma aldım." buyurmuş ve hutbesini tamamlamıştır. (Tirmizî, Menâkıb, 30; Nesâî, Cuma, 30.) Ashab-ı kiramın anlatımlarına göre, bazen kız bazen de erkek torunlarını omzuna alarak namaz kılan Peygamberimiz (Ebû Dâvûd, Salât, 164, 165; Nesâî, Tatbik, 82.) dahası bu şekilde imamlık yaparak (Müslim, Mesâcid, 43.) bugün hayal bile edemeyeceğimiz bir görüntü ile inananlara örnek olmuştur.

Dedeleri namazda iken omzuna ve sırtına tırmandıklarına göre, Allah Rasulü'nün torunları oldukça küçük yaşta iken mescide gelebilmektedirler. Sadece onlar değil, anneleri ile gelen bebekler ve

erkekler ile kadınlar arasında kendilerine ayrılan safta namaza duracak kadar büyümüş çocuklar da mescidin müdavimleridir. “Allah’ın hanım kullarını mescide gitmekten alıkoymayınız.” (Buhârî, Cum’a, 13; Müslim, Salât, 136.) buyuran bir peygamber elbette annelerin mescide devamının ancak çocuklarını da yanlarında getirmeleriyle mümkün olacağının farkındadır. Kadını da çocuğu da eğitim halkasının ve ibadet ortamının içine çeken bu eşsiz anlayışın belki de en çarpıcı cümlesi yine onun (s.a.s.) dilinden dökülmektedir: “Uzun uzun kıldırma isteğiyle namaza başlıyorum ki o esnada bir çocuk ağlaması işitiyorum. Annesinin onun ağlamasından dolayı sıkıntıya düşeceğini bildiğimden namazı kısa tutuyorum.” (Buhârî, Ezân, 65; Müslim, Salât, 192.)

Daha ilk günden başlayan mescit-çocuk ilişkisi, Rahmet Elçisi’nin hoşgörülü, sabırlı ve anlayışlı tutumu ile günden güne gelişmiş, asrısaaadet boyunca çocuklar Mescid-i Nebvî’nin şerefli cemaati arasında yer almışlardır.

Çocuk ile cami arası- na duvar örmeyen Allah Rasulü’nün, geleceğin büyüklerini namazdan uzaklaştırmak bir yana, aksine nasıl namaz kılacaklarını onlara bizzat öğrettiğini biliyoruz. Yanında büyüyen küçük hizmetkârı Enes’e şefkat dolu bir ifade ile “Yavrucuğum, namazda yüzünü sağa sola çevirip bakma.” diyen, (Tirmizî, Cum’a, 60.) cemaate katıldığında yanlılıkla imamın soluna duran amcasının küçük oğlu Abdullah b. Abbas’ı tutup sağ tarafına geçirdikten sonra başını okşayan (Ebû Dâvûd, Tatavvû’, 26; Müslim, Salâtü’l-müsâfirîn, 182.) odur. Çocuğun zihninde namaz öğretisi ile birleşen bir “Yavrucuğum!” ifadesi, bir peygamber okşaması, sevgi ile namazı ne kadar çabuk ve güçlü bir şekilde birbirine bağlayacaktır! Bir diğer açıdan düşünelim: Yaklaştığında kovulduğu, sesi çıktığında azarlandığı, soru sorduğunda terslendiği bir mescide tazecik çocuk gönlünün ısınması nasıl mümkün olabilir ki? Anne babası ile camiye taniyan, seven ve benimseyen bir yavru için onunla Allah’ın mescidi arasında köprü olma vazifesini yerine getiren ebeveynine artık Hz. İbrahim (a.s.) gibi el açıp yalvarmak kalmaktadır: “Rabbim! Beni namaza devam eden bir kimse eyle. Soyumdan da böyle kimse- ler yarat. Rabbimiz! Duamı kabul eyle.” (İbrahim, 40.)

Cami kubbelerinde yankılanan çocuk sesleri

Hız. Peygamber (s.a.s.) ile namaz kılmak için mescide gelen kadınlar, çocuklarını da beraberinde getirirlerdi. Mescit, erkekler kadar kadınların ve çocukların da mekânıydı.

Mescid-i Nebi'nin mütevazı ve sade duvarlarına değen Hz. Peygamber (s.a.s.)'in huşu ve huzur dolu sesiyle sahabe en nadide anlarından birini daha yaşıyorlardı. Onun imamlığında kıldıkları kim bilir kaçınıcı namazlarıydı bu. Ama her seferinde bu güzelliği yaşamak ve uzayıp giden Kur'an kıraatinin manasına, onun sesinin ahengiyle ulaşmanın vermiş olduğu feyizle öte âlemlerin kapılarını aralıyorlardı. Onların yaşadığı bu manevi atmosferin hissettirdiklerini tasvir etmek mümkün değildi.

Mescidin duvarlarında yankılanan Nebiler nebisi'nin sesine birden bir çocuk ağlaması karıştı. Arka

saflarda çocuklarıyla namaza duran kadınların arasından geliyordu bu minik çocuğun sesi. Cıvılcıv şakıyan çocukların sesi, peygamber mescidinin alışık olduğu seslerdendi. Hz. Peygamber (s.a.s.) ile namaz kılmak için mescide gelen kadınlar, çocuklarını da beraberinde getirirlerdi. Mescit, erkekler kadar kadınların ve çocukların da mekânıydı. Mescid-i Nebi'nin kapıları herkese sonuna kadar açıldı ve o kapı her gelene cennetten bir vaha sunuyordu...

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in merhametli yüreği çocuklar, kimsesizler, yetimler ve yokluk içinde olanlara hiç dayanmazdı. Değil mi ki o,

âlemlere rahmet olarak gönderilmişti! Biçarelerin her daim yanında olan o rahmet ve şefkat peygamberi, duyduğu bu çocuk ağlaması üzerine, her zaman uzun tuttuğu kıraatini daha fazla uzatmadı. Hem annesi hem de çocukcağız daha fazla üzülmesin diye her zamankinin aksine namazı kısa tuttu. (Nesai, Kible, 35.)

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hayatında çocuklar müstesna bir yere sahipti ve onlarla kurduğu ilişki derin bir muhabbete dayanmaktaydı. O, çocuklara duyduğu sevgiyi her fırsatta dile getiren, onlarla oynayan, hasta bir çocuğu ziyaret edecek kadar değer veren yüce bir gönle sahipti. Allah'ın huzuruna durduğu o kutlu dakikalarda bile onları kırmamaya çalışır ve çok sevdiği torunları sırtında daha fazla eğlensin diye secdelelerini uzatırdı. (Nesai, Tatbik, 82; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 493-494.)

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), Mescid-i Nebi'nin cemaati arasındaki minikler, dünyanın en güzel süsü olan çocuklar, mescidini de süslesinler, bitmeyen neşeleriyle mescidinde çiçek açtırsınlar diye, ne kadınları ne de çocukları mescitten hiçbir zaman men etmedi. Her Müslüman Allah'ın evinin misafiri idi ve O'nun konuklarına her zaman yer vardı onun mescidinde.

Camide çocuk cıvıltısı

Hangimizin çocukluk hatıraları arasında, ramazan ayında mahallenin çocuklarıyla beraber katıldığımız teravih namazları yoktur. Ramazan ayında çocukların camiyle, cemaatle, ibadetle tanıştıkları ay olması bakımından da müstesna bir yere sahiptir. Ramazan, akşam namazından sonra sokağa çıkmamıza izin vermeyen ebeveynlerimizin, bu konuda müsamaha gösterdikleri aydır aynı zamanda. Pek çok güzelliği bizlere yaşatan ramazan ayı, çocukların da en sevdikleri aydır.

Anne babamızın arkasından neşe içerisinde mahalle camisindeki teravihlere katıldığımız zamanlar bizim için ibadet coşkusuyla ziyade, büyüklerin katıldığı bir cemaatte onlarla birlikte olmanın ve onların eda ettiği bir ibadete iştirak etmenin merak ve heyecanı anlamına gelmekteydi. Mahalle camisinin avlusu sair zamanlarda biz

Çocukların dinî heyecan ve coşkuyu en derin şekilde yaşayacakları ve İslam dini ile ilgili temel rükünleri; namazı, Kur'an'ı, dua ve vaazları en güzel şekilde öğrenecekleri mekânlardır camiler.

çocuklar için bir oyun mekânı olduğu kadar, ramazanlarda, kandillerde caminin o lahuti havasını teneffüs ettiğimiz birer mabede dönüşürdü.

Çocukların dinî heyecan ve coşkuyu en derin şekilde yaşayacakları ve İslam dini ile ilgili temel rükünleri; namazı, Kur'an'ı, dua ve vaazları en güzel şekilde öğrenecekleri mekânlardır camiler. Çocukların İslam dininin ruhunu yakalamaları, yüreklerinde yankılanacak o sedasına aşına olmaları ve yaşattığı güzellikleri anlamaları da ancak cami ile kuracakları ünsiyetle mümkün olur.

Özellikle ramazan ayında, kandil gecelerinde ve bayram namazlarında büyük kalabalıklardan oluşan

camii cemaatleri çocukların İslam ve Müslüman algılarında müthiş ufuklar açar. Camilerin içine sığmayan, sokaklara taşan cemaat, büyük bir huşu ve düzen içerisinde kılınan namazlar, hep bir ağızdan getirilen tekbirler ve aminler, bir anda çocukları heyecanın doruklarına taşır.

Bunun tam tersi de mümkündür. Camilerde gürültü yaptıkları, camiye kirl ettikleri ve düzeni bozdukları gerekçesiyle çocukların camilere getirilmemesi gerektiğini ifade edenler de vardır. Hatta Allah'ın evinde, çocukları azarlayan ve camiden kovan kimselere de rastlamak mümkündür. Ancak çocukların cami içerisinde azarlanması onlar da camiye ve caminin ifade ettiği değerlere karşı bir antipati de oluşturabilir. Nitekim pedagog Adem Güneş, bu kişilerin camilere ve cemaate karşı önyargılarla dolduğunu söylüyor. Güneş, "Camide azarlanan, kovulan veya fiziksel şiddet gören çocuk cami cemaatini 'kaba' ve 'duygusuz' olarak tanımlar. Bu önyargı dine karşı da yaygınlaşmaya başlarsa, yetişkinlik döneminde dine soğuk durabileceği hesap edilip bu sorumluluğa girmekten çekinmek gerek.

Camide kaşları çatık ve kendisine ters davranan biri ile karşılaşan çocuk, cami ve din kavramlarını kendi dünyasında kaşları çatık o kişi gibi algılar." diyor. (Zaman Gazetesi, 16.09.2009, "Camide Çocuk Sesi") Yedi yaşından önceki çocukların seslerinin "gürültü" olarak değil, sanki bir "melek" cıvıltısı gibi algılanması gerektiğini, cemaatin bu konuda titiz davranıp çocuklara karşı saygısızlık etmemesi gerektiğini dile getiriyor.

H. Peygamber (s.a.s.) bir hadis-i şeriflerinde üç sınıf insan için kalemin kalktığını yani sorumluluğun olmadığını buyurmaktadır. Bu üç sınıftan biri de çocuktur. (Buhari, Hudud, 22.) İbadet ve cami adabı konusunda henüz gerekli dikkat ve özene sahip olmayan çocukları camiden men ederek onların hassas yapılarında olumsuz izler bırakmak demek, aynı zamanda dinle aralarında bir mesafe açmak anlamına da gelebilir. Gerek ramazan ayında gerekse diğer zamanlarda büyük bir şevk ve neşe içerisinde camilerimizi adeta süsleyen yavrularımızı ödüllendirmek ve camiye sevdikleri bir mekâna dönüştürmek bizim için bir görev olmalıdır. H. Peygamber (s.a.s.)'in mescidinde eksik olmayan çocuk seslerini, kendi camilerimizde de duyabilmek için onları beraberimizde camiye götürme gayreti içinde olmalıyız.

Küçük büyüklerden cami hatıraları

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi camiler, her birimizin hafızasına kazınmış ve çocukluk yıllarında yaşadığımız hatıralarıyla bir anlamda din ile olan ilişkilerimizde belirleyici olmuştur.

Pek çok büyük şahsiyetin anılarında, çocukluk yıllarında gittikleri cami hatıraları önemli bir yer tutar. Bu kişilerin cami ile çocuklukta kurdukları rabıta onların şahsiyetlerinin oluşumunda da belirleyici olmuştur diyebiliriz. Nitekim Türk edebiyatının yetiştirdiği büyük şairlerden Mehmet Akif Ersoy'a "Camideki Şair" unvanı verilmesi onun cami ile arasındaki yakın münasebetten kaynaklanmaktadır. Mehmet Akif "Safahat"ına, çocukluk yıllarını ve öğreniminin ilk basamağını geçirdiği Fatih Camii şiiiri ile başlamaktadır.

Âkif, Fatih Camii Medresesi'nde müderrislik yapan babası Temiz Tâhir Efendi'yle olan cami hatıralarını şöyle kaleme almıştır:

"Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: 'Bu gece, Sizinle câmie gitsek çocuklar erkence. Giderseniz gelin amma namazda uslu durun; Merâmınız yaramazlıksa işte ev, oturun!' Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi. Namâza durdu mu, hâliyle koyverir peşimi, Dalar giderdi. Ben artık kalınca âzâde,

Pek çok büyük şahsiyetin anılarında, çocukluk yıllarında gittikleri cami hatıraları önemli bir yer tutar.

Ne âşıkane koşardım hasırlar üstünde!" (Mehmet Âkif Ersoy, Safahat (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ), Gonca Yay., 3. Bas., 1st., 1989.)

Yazar Ahmet Altan çocukluk yıllarında gittiği mahalle camisini bir makalesinde şöyle resmediyor:

"Evimizin hemen karşısındaki küçük cami. Ramazan geceleri ma-

hallenin çocuklarıyla birlikte gittiğimiz teravîh namazları, camideki büyüklerin bize başka zamanlarda pek de göstermedikleri bir şefkati göstermeleri, hâlâ çocuk aklımla ezberlediğim biçimde söylediğim 'allahhümme salli ala'nın muhteşem melodisiyle dalgalar gibi kaban o tuhaf coşku, namaz çıkışında hissettiğimiz o ağırbaşlı memnuniyet..." (Ahmet Altan, "Cami Işıklarına Bakan Çocuk" Hürriyet, 23 Ekim 2005.)

Çocuk-dinî mekân buluşması: Çocuk vaazları

Ey cemaat... Safları sonra sıklaştırırsınız. Şimdi çocuklar için lütfen biraz gevşer ve açılır mısınız? Umulur ki böylece Allah'ın rahmeti üzerinize olur.

Neredeyim ben, ne oluyor?
Dünyaya geleceğimiz zamanı biz seçmiyoruz. Tıpkı anne-babamızı ve içinde yaşayacağımız toplumu da seçmediğimiz gibi.

Bize verilen isimden başlayarak içinde bulunduğumuz toplumun değerler sistemi ve bu değerlerin kodları ile daha bebeklikten itibaren tanışırız.

Bebekliğimizin ilerleyen dönemlerinde, içinde yaşadığımız dil evrenini de tanımaya başlarız. Etrafımızda konuşulan dil ve bu dilin işaret ettiği, tanımladığı her şey bizim algı evrenimizi oluşturmaya başlar.

Bir şeyin iyi veya kötü, doğru veya yanlış, çirkin veya güzel, normal veya anormal olduğunu, yalnızca kişisel tanım ve yorumlamalarımızla belirleye-

meyeceğimizi çabuk anlarız. Toplum, hukuk, ahlak gibi gerçekliklerin de olduğunu ve bu yapıların hayatımızın tümü üzerinde bir etkisi olduğunu başkalarından öğrenir ve büyüdükçe bunları sorgular reddeder veya sorgular kabulleniriz.

Ret veya kabul ettiğimiz ortak değerler, bir tek insanın şahsi fikirleri değildir. Bir cemaatte, bir toplumda, bir millette kabul gören her düşüncenin arkasında bir yapı, bir sistem vardır. Tarihin her döneminde, bu sistemlerin ana unsurlarından birisi din ve inançlar olagelmıştır.

Din gerçeği, her dönemde insanın ve toplumların ana gerçeklerinden birisidir.

Dolayısıyla toplumda şu veya bu şekilde etkili olan, dahası o toplumun şekillenmesindeki rolü tartışı-

lamaz olan din ve inanç olgusunu görmezden gelmek, inkâra kalkışmak, değerini küçümsemek, yok saymak gibi tutumlar, yalnızca bu tutumların sahibini bağlar ve sosyal gerçeklik planında arızı bir durum olmaktan öteye gitmez.

Bir din, yaşayarı olduğu ölçüde görünürlük ve etki kazanır. Dinler insan içindir ama bir dinin yaydığı görüşler bazen bütün dünyayı iyi ya da kötü etkileyebilir.

Bu ülkede yaşayan ve kendisini Müslüman olarak tanımlayan bizler için din, son ve hak din olan İslam'dır.

Allah'a inanıyor, Peygamber Efendimiz'i seviyor ve dinimizi önemsiyoruz. Bu dinin bize va'z ettiği nassları okuyor, öğreniyor, yapmamız gerekenleri yapmaya, yapmamamız gerekenleri yapmamaya çalışıyoruz.

Dinimizin en güzel uygulayıcısı olan Efendimiz'in sözlerine ve hayatına bakarak kişisel yaşantımızın bu hayatla uyumlu olup-olmadığını anlamak istiyor ve irademize sahipsek, inancımızda samimiysek onun gibi davranmaya, dünya karşısında onun gibi durmaya çalışıyoruz.

Bütün bunlara rağmen ayaklarımızın kaydığı, nefes ve hevamıza uyup yanlış şeylere gömüldüğümüz anlar oluyor. Bunlar için de af diliyoruz, tövbe ediyoruz. Ve nihayet vakti geldiğinde bu dünyadan ayrılıp gerçek yurdumuza gidiyor, bizi bekleyen o kaçınılmaz son, başka bir ifadeyle kaçınılmaz başlangıç neyse, onu yaşamaya, o olmaya yatıyoruz.

Çocuklukta başlayan her şey insan teki için binlerce ayrım ve tanım yapılabilirse de temel ve her dönemde geçerliliğini koruyan ayırımlardan birisi de, çocukluk, gençlik ve yaşlılık diye üç ana kategoriye ayırabileceğimiz biyolojik ve zamansal ayırımdır.

Zihinsel anlamda, büyük kınılmalar ve alt-üst oluşlar yaşanmadığı sürece genel olarak yaşlılığı gençlik, gençliği de çocukluk hazırlar, yönlendirir. Yani yaşanan çocukluk ve "çocuk olma" halinin içini dolduran her şey, bir anlamda insanın bütün hayatını etkiler. Çocukluğun o saf ve bitimsiz duruluktaki suyuna atılan taş, hayat boyu insanın içinde daireler çizmeye devam eder. Taşın oluşturduğu ilk daire sürekli büyür ve insanın ölümlüyle birlikte sahile vurur, insan ölmüş, su bitmiştir.

Çok boyutlu bir varlık olan insanın, yaşarken derin felsefi veya teolojik dünyaya ait tasavvurlarını bir yana bırakalım; gündelik hayatla en basit ilişkilerinin sonrasında bile bir değerler sisteminin zihinsel olarak harekete geçtiğini, insanın kendi içinde bir

açığa çıkarma veya filtreleme duygusunun, bir ret veya kabul dizgesinin, bir pişmanlık veya ferahlatma hissinin oluştuğunu görmemek mümkün değil.

Günlük hayatımızda sürekli olarak soyut ve somut kalıplar, mekânlar, tutumlar, inançlar içindeyiz. Ekmek almak için fırına veya markete gittiğimizde bile, ekmeği alınca parasını vermeden oradan ayrılamayız. Bu, içimizde ahlak, dışımızda ise hukuk tarafından engellenir.

Bizim bir fizik bir de metafizik boyutumuz var. Bu boyut şu veya bu ölçüde elbette çocukta da var. Ayrıca bizim dışımızda iklimin, coğrafyanın, mimarinin şekillendirdiği bir dünya var. İçinde yaşadığımız bir şehir ve bu şehirde muhtelif binalar, mekânlar var.

Bu mekânların bir kısmı barınmamız için inşa edilen evler, bir kısmı alveriş mekânları, bir kısmı eğitim, sağlık, idare binaları... Hepsinin bir işlevi var. Bu binaların hepsiyle bir biçimde zaman zaman temas halinde oluyoruz.

Bir de mabetler, dinî yapılar var. Biz Müslümanların cami diye adlandırdığımız bu yapılar bütün dinî mekânlar gibi hem fizik hem metafizik çağrışımları itibarıyla farklı özellikler taşıyor. Kubbesi, minaresi, ezanı, salası, minberi, mihrabı, sütunları, imamı, müezzini, cemaati, halısı, kilimi, tespihi, avizesi, penceresi, hat levhası, oyması, süslemesi, şadırvanını, takunyası... Velhasıl camiden başka hiçbir yerde hepsini bir arada bulamayacağımız özel bir mekân, özel bir atmosfer...

Her şehrimizde, neredeyse her mahallede bulunan camilerimizle ister istemez temas halindeyiz. Minaresini her yerden görebiliriz. Ezanın sesini her gün beş defa duyarız. Kandil ve ramazan gecelerinde ışık ve mahyalarına bakarız. Cenazelerimiz orada kılınan namazdan sonra defnedilir. Yani şu ya da bu biçimde cami ile günün birinde mutlaka iletişim içine gireriz.

Ve çocuklar!

Onlar her şey gibi camiye de merak ederler. Konuşmaya başladıkları günden itibaren soruları da başlar. Minare hakkında, ezan hakkında, hatta Allah hakkındaki sorular da bu sorular arasındadır. Bunlar caminin dışındayken sordukları sorulardır. Çocuğu olan kimseler bu soruyu çocuklarından duymamışlarsa bile en azından kendi çocukluklarında bu soruları kendilerine herhalde sormuşlardır.

Camideki çocuk-çocuktaki cami

Bir de caminin içine şu veya bu biçimde giren ve "cami" ile tanışan çocuklar vardır. Caminin ferah-

lığı, eşyasızlığı, oradaki o kendine özgü atmosfer, duyduğu sesler, namaz kılanların hareketleri, dua edenler... Bütün bunlar çocuk-cami iletişiminde bir tür tek taraflı gözlemlerdir. Çocuk, her şeye ama her şeye o büyük saflığı ile bakar.

Sonra cemaatten biri veya birileri çocuğa bakıp onunla konuşabilir. Kimisi onun başını okşayıp gözlerinin içine bakarak tebrik eder, sorusu varsa cevaplamaya çalışır. Kimisi ise maalesef- çocuğun yaptığı minicik hareketlere bile tahammül edemez ve çocuğu azarlar vs...

Oysa her şeyden önce orası, cami, Allah'ın evidir. Şu veya bu şahsın değil. Dolayısıyla Allah'ın aramıza, bu dünyaya gönderdiği en harika varlık olan "çocuk" orada koşmayıp orada duyduğu sevinçten takla atmayıp, orada coşkuyla içinin metafizik boyutunu keşfetmeyecek de bunu nerede yapacak? Betonlaşan ve arabalardan başkasına hayat hakkı tanımakta cimrilik gösteren sokaklarda, caddelerde mi? Jetonsuz, yani parasız ulaşamayan lunaparklarda mı? Gözlerini kırpmadan saatlerce baktığı televizyon ekranlarında mı? Sanal âlemin asosyalleşmeye hızla pencere açan bitmez labirentlerinde mi? Yoksa uyuşturucu kullanma yaşının 11'e kadar indiği sektörler hayatın cingilleri arasında mı?

Elbette biliyorum camiler ibadet içindir, oyun bahçesi değildir ama çocuktan bile kopmayı başara-bilen bir caminin de "cami" vasfına yeniden bir bakmak gerekir. Caminin tek fonksiyonunu ibadet olarak görmek, sosyal fonksiyonlarını hiçe indirgemek, onun kucaklayıcı, cemaatini birbirinden haberdar edici, birbiriyle ilgisini derinleştirici fonksiyonlarından bihaber olmak değilse nedir?

Camilerin en güzel süsü cemaat olduğuna göre ve camideki mevcut cemaat ilaahir yaşamayıp bir gün darü'l-bekaya irtihal edeceğine göre, gelecekte o caminin cemaati olmakla şereflenecek ve cemaati olması sebebiyle camiye de şerefliendirecek olan çocuk, camide niçin lüzumsuz ses çıkaran bir aksesuar olarak görülür, anlamak zor.

Hiç kimse bize Efendimiz'den daha iyi örnek olamaz. Namaz kılariken, yani Allah'ın huzurundayken Hz. Hasan ile Hüseyin'in onun omuzlarına çıktığını, Efendimiz'in de buna olumsuz hiçbir müdahale ve imada bulunmadığını biliyoruz. Peki, durum böyleyken, nasıl oluyor da bizler camiye çocuklarımız için birer yasaklı bölge gibi algılayacak davranışlar sergileyebiliyoruz?

Yaşadığımız, yaşamaya çalıştığımız İslam dinini gerçekten seviyorsak, tam tersi bir tutum içine girmemiz gerekmez mi? Çocuklarımıza camiye daha da sevdirecek yaklaşımların önünü açmak, dinimiz için, kendimiz için ve camilerimiz için daha anlamlı bir yol olmaz mı?

Din bizim hayatımızdır. Hayatımızın çok anlamlı bir evresi, değeri ve varlığı olan çocuklarımızın, dinden soyutlanmasını anlayamadığım gibi, İslam'ın yalnızca yetişkinlere özgü bir kurallar ve değerler bütünü olarak algılanmasını da anlayamam. Çocuklar elbette dinî hükümlerden, yükümlülüklerden muafır ama bu hükmün kaynağı da bizzat dinin kendisidir. Çocuklar, evet mükellefiyetlerden muafır fakat büyüymekten ve sorumlu olacak yaşa gelmekten muaf değildirler. Ebeveynin çocuklarla ilgili temel yükümlülükleri, çok genel ifade ile onların salih birer mümin, "kimsenin elinden ve dilinden rahatsız olmayacağı bir Müslüman" olarak yetişmelerine yardımcı olmaktır. Peki, çocuğu, uygun yaşta ve uygun şekilde din ile onun öğretileri ile cami ile cemaat ile tanıştırmazsak, onların ileride acaba nasıl birer salih mümin olmalarını umuyoruz?

Burada bizzat caminin devreye girerek, ebeveynin yapamadığını çocuk için yapmaya çalışması gerekmez mi? Cami görevlilerimiz, cami-çocuk ilişkisinin biraz daha sevimli, biraz daha tolere edilebilir, biraz daha çekici hale gelmesi yolunda adımlar atamazlar

mı? En azından başlangıçta buna gönüllü olan görevlilerle bu yolun kapısı açılmaz mı?

Camiye mevlitlerde şeker ve lokumun girdiğini görüyoruz. Cami yıkılmıyor.

Bu uygulamayı biraz daha çocuğa özel hale getirerek özel zamanlarda -mesela kandiller gibi- dondurma, çikolata, patlamış mısır, iyi hazırlanmış bir kitap gibi örneklerle zenginleştirmekte bir mahzur var mıdır?

Çocuklarımızdan birisi mesela artık çok yaygınlaşan doğum günü kutlamasını, sünnet merasimini caminin içinde olmasa bile uygun bir bölümünde yapsa kıyamet mi kopar?

Çocuk vaazı

Camilerde hep büyüklerle ilişkin vaaz var. “Çocuk vaazı” adıyla bir vaaz türü uygulamaya koyulsa ve bu vaaz esnasında çocuklara bir ikramda bulunulsa, cami ile çocuk arasındaki buluşma daha yumuşak başlayıp çocuğa daha uygun bir iletişimin kapıları açılmaz mı?

Çocuk vaazı, İslam’ı çocuklarımıza doğru, anlaşılır ve cazip bir halde anlatmanın yeni bir yolu olabilir. Buradaki “çocuk cemaati”nin, birbiriyle, caminin beklediği bir kaynaşmayı göstereceğine de inanıyorum.

Çocuk vaazı, elbette büyüklerin vaazından daha farklı temellere oturacak. Elbette içinde daha çok mağfiret, rahmet ve şeker barındıracak. Elbette daha çok çocuk, daha çok cennet olacak. Ve çocuklar elbette istedikleri soruyu sorabilecek ve cevabını alabilecekler. Ve elbette o sırada camiye gelen çocuklardan kimileri ceplerinde misket getirmişlerse vaazdan sonra halıların üzerinde oynayabilecekler. Bunda ne var? Genişliği müsait camilerde çocukların koşmasından, sütunların arkasına saklanıp birbirlerine seslenmelerinden daha doğal, daha iç açıcı ne olabilir?

Camiyi hayattan, hayatı çocuktan koparmanın bir anlamı yok.

Cemaat, kimi camilerin otoparkı, alış-veriş merkezi gibi unsurlarından rahatsız olmayıp da yalnızca çocuklardan rahatsız oluyorsa ortada zaten sağlıklı bir durum var demektir. Camilerimizde başlayacak

Çocuk vaazı, elbette büyüklerin vaazından daha farklı temellere oturacak. Elbette içinde daha çok mağfiret, rahmet ve şeker barındıracak. Elbette daha çok çocuk, daha çok cennet olacak.

bir çocuk vaazı uygulaması öncelikle büyüklerin “camideki çocuk” algısını olumlu yönde değiştirecek, bir zihniyet değişikliği oluşturacaktır ki, bu bile başlı başına bir kazanımdır.

Vaazların içeriği, üslubu, yaş grubu gibi konular tabii ki işin uzmanlarıncı planlanacaktır. Ancak bunlar netice itibarıyla genel prensipler olabilir. Her camideki çocuğun sosyal ve zihinsel yapısı aynı olmayacağı için iş, biraz da vaizin çocuklarla gireceği iletişimin sonuçlarından yola çıkarak belirlenmelidir.

Ben bir büyüğün, camide bir çocuğa söylediği bir söz, yaptığı bir hareket sebebiyle çocuğu kırıp camiden -ve belki bu sebeple İslam’dan- soğutması sebebiyle kazandığı vebalin ağırlığını -eğer bilse- taşıyabileceğini sanmıyorum.

Tersi de böyle... Bir çocuğa camiye sevdiren, bunu gerçekleştiren birisi için manevî âlemde hayal bile etmediği kapıları açabilir.

Onların kolaylaştırıcı, teşvik edici tutumları olmasaydı, ben de bunları temel ilgililere söyleyemez, ulaştıramaz, bu düşüncelerimi herhalde içimde tutmaya devam ederdim.

Sonuç itibarıyla,

Ey cemaat... Safları sonra sıklaştırırsınız. Şimdi çocuklar için lütfen biraz gevşer ve açılır mısınız? Umulur ki böylece Allah’ın rahmeti üzerinize olur.

Çocuğu camiden alıkoyan temel engeller

“Camiler açık ama camiye giden yollar kapalı.” (Necip Fazıl Kısakürek)

Cami-Müslüman ilişkisi, esasen çocukluk döneminde başlayan ve zamana bağlı olarak güç kazanıp kaybedebilen bir ilişki türüdür. Bu ilişkinin olumlu ya da olumsuz bir gidişat kazanmasında dinî ilgi, dinî arzu, dinî niyet, dinî tutum ve davranış gibi kişisel nedenler yanında, daha ziyade özdeşim örnekleri, başta TV ve bilgisayar olmak üzere kitle-iletişim araçları, eğlence mekânları gibi çevresel faktörlerin belirleyici rolleri söz konusudur. Çocukları camiye devam etmekten alıkoyan çevresel engellere geçmeden önce ibadethanelerin insan hayatındaki yerinden ve özellikle caminin Türk kültüründeki öneminden bahsetmek yerinde olacaktır.

Başlangıçtan günümüze kadar gelmiş geçmiş tüm toplumların basit ya da sistemli bir dine sahip oldukları ve her kültürde ibadethanelerin mevcut olduğu hususu tarihî bir gerçektir. Gerek ilkel kabile dinlerine, gerekse ilahî dinlere mensup insanlar, içinde ibadet edebilecekleri mekânlar inşa ederek onlara kutsiyet atfetmişlerdir. Kuşkusuz bu kutsiyetin ardında, ibadethanelerin hem ilahî mesajların ve dinî-manevi değerlerin aktarılmasında; hem de bireysel ve toplumsal dinî kimliğin oluşmasında üstlenmiş oldukları önemli işlevler yatar. Tarih boyunca çeşitli medeniyetlerde inşa edilen ve mimari şaheserler olarak kabul edilen devasa tapınak, sinagog, katedral ve camiler, insan hayatında ibadethanenin sahip olduğu merkezi önemin somut göstergeleri sayılır.

Konuya İslam dini açısından yaklaştığımız zaman, ibadethane-insan ilişkisinin en köklü ve en canlı yaşantı biçimleriyle karşılaşırız. Her ne kadar günü-

müz Müslüman kültürlerde belirleyici fonksiyonunu kaybetmiş görünüyorsa da esasen İslam'da cami ve mescit, gerek toplumsal ilişkilerin, gerekse bireysel hayatın oluşturulup düzenlenmesinde önemli etkilere sahip önemli dinî kurumlardır. Bu bağlamda olmak üzere Hz. Peygamber, Medine'de kurmuş

olduğu ilk İslam toplumunda, Mescid-i Nebvi'yi hem ibadet mekânı, hem de sosyal kurum olarak merkeze almış ve ona çok yönlü işlevler yüklemiştir. Peygamber Mescidi, sadece cemaatle namaz kılınan bir toplanma merkezi değildi. Aynı zamanda o, hak ve hukukun tesis edildiği, din ve dünya işlerinin konuşulduğu, savaşa veya barışa karar verilen, gelen yabancı heyetlerin kabul edildiği ve insanların eğitildiği çok boyutlu bir mekân özelliği taşıyordu. (Yılmaz, 2001: 3.) Başka bir ifadeyle Hz. Peygamber zamanında mescit, günümüz karmaşık sosyal kurumların işlevlerini, o dönemin koşullarında tek başına yürüten eşsiz bir kurumdu.

Geleneksel temelleri doğrultusunda üstlenmiş olduğu temel işlevleri itibarıyla cami, barış içerisinde bir arada yaşamayı mümkün kılacak uyumlu bir sosyal yapının oluşmasına hizmet eder. Camiye devam eden insanlar, herhangi bir ayırıma tabi tutulmaksızın zengin-fakir, amir-memur, eğitilmiş-eğitimsiz, genç-yaşlı bir araya gelip omuz omuza ibadet ederek gerçek manada eşitlik duygusunun tadına varma imkânı bulurlar. Cami bahçe ve avlularında iletişim kuran insanlar,

**TV, camiye gitmek
bir yana, yemek
ve içmek gibi
doğal ihtiyaçlarını
karşılama için bile
çocuğun yerinden
kalkmasına engel
olabilmektedir.**

birbirlerinden haberdar olurlar; bilgi ve deneyimlerini paylaşırlar; sevinç ve kederlerine ortak olurlar. Camiler, sağlam bir yapının birbirine kaynamış tuğlaları gibi insanların bütünleşmesinde önemli bir rol oynarlar.

Caminin temel işlevlerinden bir diğeri, “erdemli insan” yetiştirmektir. Bu bağlamda kararlı ve ölçülü bir kimliğin oluşmasında olduğu kadar, cemaat ve birlik ruhunun gelişmesinde de yapı taşları sayılan tüm değerler, her şeyden önce camilerde verilen eğitim-öğretim süreçleri aracılığıyla aktarılır. Kayda değer bir farklılık olarak Müslüman toplumlarında eğitim-öğretim, önce camide başlamıştır.

Tarih boyunca önemini yitirmeyen cami eğitiminin etkinliği, beklentilere uygun düşecek düzey ve kapsamda olmamakla birlikte günümüzde devam etmektedir. Bünyesinde vaaz, hutbe, sohbet gibi uygulamalar aracılığıyla yapılan dinî ve sosyal bilgilendirme; aynı şekilde çocuklar ve yetişkinler için gerçekleştirilen Kur'an öğretimi ve ibadet eğitimi gibi çeşitli etkinlikleriyle camiler, yaygın din eğitimi kurumlarının başında gelmektedir. Dinin doğruluk, dürüstlük, sorumluluk, kardeşlik, sevgi, saygı, özveri, yardımlaşma ve

hoşgörü gibi değerlerinin işlendiği camiler, bireyin hayatı daha bilinçli yaşama ve daha doğru bir anlayışla yorumlama becerisi kazanmasında önemli katkılar sağlamaktadır. (Bkz. Yılmaz, 2007:108.)

Varoluş amacı gereği mescit ve camilerin çağrısı, yukarıda da ifade edildiği gibi çocuk-geç, yetişkin-yaşlı, kadın-erkek Müslümanların tümünedir. Ancak günümüzde bu çağrıya, daha ziyade yetişkin erkeklerin cevap verdiği, cemaate ve diğer etkinliklere katıldığı; başta kadınlar olmak üzere gençlerin ve çocukların camiye gereğince ilgi göstermedikleri ve dolayısıyla cami eğitiminden yeterince yararlanamadıkları görülmektedir. Elbette bu durumun kişisel ve sosyo-kültürel çeşitli nedenleri söz konusudur. Konunun devamında çocukları camiye devamdan alıkoyan başlıca çevresel engellerden bahsedilmektedir.

1. Camiye yönelik olumsuz ana-baba-çocuk ilişkisi ve olumsuz özdeşim modelleri:

Bilindiği üzere çocuk dünyası, yeniliğin, çeşitliliğin ve hareketliliğin en üst düzeyde yaşandığı ve sürekli gelişip değişmekte olduğu bir dünyadır. En hızlı öğrenmelerin yaşandığı bu dönemde çocuk, sürekli olarak etrafında olup bitenle ilgilenir ve yaşanan gerçek hayattan pay almaya çalışır. Tabiatıyla tüm

ilgileri, öğrenmelerine bağlı olarak gelişir, değişir ve yön kazanır. Bu süreçte özellikle anne-babanın çocukla kurduğu ilişki ve etkileşimler, kişiliğinin yapı taşlarını teşkil eder. Çocuk, doğuştan sahip olduğu taklit ve özdeşleşme yetenekleriyle ebeveynlerine benzemeye çalışır ve onların yapıp ettiklerini benimseyip kendine mâl eder. Buna göre anne-babasının ilgilendiği ve benimsediği pek çok şey, çocuğun da ilgilendiği ve benimsediği şeyler hâline gelir. Çocuktaki bu gelişim niteliğine konumuz açısından yaklaştığımızda, onun camiye ilgi duyup duymamasının her şeyden önce ebeveyninin camiye ilgi duyup duymamasına bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, çocukluğunda babası tarafından cemaatle namaz, cuma ve bayram namazları, kandil geceleri, vaaz veya mevlit gibi çeşitli vesileler bağlamında camiye götürülmeyen; cami ve cemaatin bir Müslüman için içerdiği anlam ve önem hakkında bilgilendirilmeyen birisinin, sonraki yıllarda caminin çağrısına yeterince ve gereğince cevap vermesi beklenemez. Aynı şekilde, çocuğun ilgi dünyasında yer edinmiş yakın akraba, arkadaş çevresi, öğretmen, sanatçı, vb. diğer özdeşim modelleri, bu noktada belirleyici olabilmektedir. Yeri gelmişken dile getirilmesi gereken önemli bir husus olarak, cami görevlilerinin ve cemaatin çocuğa yönelik kaba, hoşgörüden uzak, tahammülsüz tutum ve davranışları da onu camiden uzaklaştırabilmektedir. Netice itibarıyla, camiye yönelik olumsuz ana-baba-çocuk ilişkisinin ve olumsuz özdeşim modellerinin çocuğu camiden alıkoyan engellerin başında geldiği rahatlıkla söylenebilir.

2. TV'de çocuk ilgisine yönelik yayınlanan programların çeşitliliği ve olumsuz içerikleri:

Özellikle program zenginliği ve görüntü gücüyle (Bkz. Akkor, 2011.) günlük hayatımızda özel bir yere sahip olan TV, konuyla ilgili üzerinde durulması gereken en önemli medya aracıdır. Zira TV, uydu sistemleri ve kablolu yayın imkânına bağlı olarak artan özel kanalları ve zenginleşen yayınlarıyla günümüzde çocuk-yetişkin, batılı-doğulu, fakir-zengin toplumun her kesimine kolaylıkla ulaşabilmektedir. 2007'de gerçekleştirilen bir araştırmaya göre ülkemizde TV izleme oranı, % 94'e yükselmiştir. (<http://www.zaman.com.tr/haber.do?habemo=681121>. 11.09.2011.) Yakın zamanlarda yapılan bir araştırmada ABD'de ortalama TV izleme oranı, günlük 5 saat, Türkiye'de ise 4.5 saat olarak tespit edilmiştir. RTÜK'ün bulgularına göre Türkiye'de orta-öğretim çağında bir çocuk yılda 1000 saatini okulda, 1500 saatini ise, TV ve bilgisayar karşısında geçirmektedir. (<http://www.ziyasalihoglu.com/modules.php?name=News&file=article&sid=128>. 12.09.2011) Özellikle bu bulgu, çocukların TV ve bilgisayarla ilişkisini tespit açısından oldukça çarpıcıdır.

Kaba bir tespitte bulunduğumuzda günümüz Türkiye'sinde TV'nin olmadığı bir topluluktan bahsetmek mümkün görünmemektedir. Aksine, pek çok aile sıradan antenle yetinmemekte, uydu ve kablolu yayın sistemlerinden de yararlanmaktadır. Bu durumda çocuğun ilgisine sunulmuş yüzlerce kanaldan söz edebiliriz. Bu kanalların önemli bir kısmı, 24 saat yayın yapabilecek şekilde zengin ve etkin bir içerik sunmaktadır. İlgi dünyasının tüm boyutlarına hitap eden ve süresiz eğlencenin hüküm sürdüğü böylesi kanallar karşısında çocuğun vaktini geçirmek istemesi doğaldır. Kuşkusuz bu yönüyle TV, camiye gitmek bir yana, yemek ve içmek gibi doğal ihtiyaçlarını karşılamak için bile çocuğun yerinden kalkmasına engel olabilmektedir. Dahası, zevkle izlediği bir program sırasında camiye götürülmek istenen çocuk, muhabbet yerine camiye karşı nefret duygusu bile geliştirebilir. Dikkat çeken bir husus olarak, Batı kaynaklı çizgi ve çocuk filmlerinin hemen hepsinde şirin kilise figürleri ve dinî ayinler yer alırken, kendi yayınlarımızda camiye pek yer verilmemektedir. Doğal olarak Batı çizgi filmleri, bir taraftan Hristiyan çocuğun kiliseye aşına olmasını, onu hayatının bir parçası olarak algılamasını sağlarken diğer taraftan da Müslüman çocukların Hristiyan mabedine sempati duymasına yol açabilmektedir.

3. Bilgisayar ve internette çocuk ilgisine yönelik yayınların çeşitliliği ve olumsuz içerikleri:

TV ile olan benzer özellikleri açısından insan hayatında icra ettiği etkilerle dikkatleri üzerinde toplayan diğer önemli teknolojik araç, bilgisayardır. TV'den farklı olarak karşılıklı iletişim imkânı tanınması nedeniyle bilgisayar, kısa sürede çağımızın en güçlü kitle iletişim araçlarından biri hâline gelmiştir. Diğer pek çok fonksiyonuna rağmen bilgisayarın asıl güç ve etkinliği, hayatımızın her alanında kullanmayı alışkanlık haline getirdiğimiz internetten kaynaklanmaktadır. Günümüzde internet, sunmuş olduğu karşılıklı bilgilenme, işlem yürütme, haberleşme, eğitim ve eğlence imkânlarıyla hayatın her alanında vazgeçilmez etkin bir rol oynamaktadır. Yapılan araştırmalara göre dünyadaki internet kullanıcılarının sayısı, her yıl % 4 oranında artmaktadır. Türkiye'de internet kullanıcılarının sayısı yaklaşık 17 milyona ulaşmıştır. (Şad, 2011.) Diğer yandan internet kullanım yaşı, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de gittikçe düşmektedir. Gelişmiş ülkelerin çoğunda internet, okul öncesi çocuklar tarafından alışkanlık ve hatta bağımlılık düzeyinde kullanılmaktadır. (Bahadır, 2011.) Mevcut durumdan hareket ettiğimiz takdirde aynı sorunun ülkemiz çocukları için de geçerlilik arz ettiğini söylemek mümkündür.

Bilgisayarın çocuk açısından en büyük riskleri, gerek bizzat girişimlerle yüklenen oyun, film ve programlar ve gerekse internetten indirilen görsel-işitsel malzemeler nedeniyle psikolojik bağımlılık, ilgi dağınıklığı, farklı etkinliklere yönelme eksikliği ve zaman kaybı gibi durumlarda ortaya çıkar. Bu açıdan bilgisayarın yol açtığı sorun yumağı, TV'ye göre çok daha büyük ve karmaşıktır. Konumuzla ilgili internete bağlı risklerden bir diğeri, sanal âlemden İslam aleyhinde propaganda, video ve animasyonların yer almasıdır. Nitekim çocukların girebildiği bazı web sitelerinde cami, cemaat ve namazla ilgili sapkın ve küçültücü kısa çekim filmlere ve animasyonlara rastlanmaktadır. Bu tür yayınların, çocuğun cami algısını olumsuz yönde etkilemesi kuvvetle muhtemeldir. Netice olarak bilgisayara ilginin ve internete bağımlılığın hızla arttığı ülkemizde sanal dünyanın çekiciliği ve olumsuz içerikleri, çocuğu camiye devamdan alıkoyan en önemli engeller arasında zikredilebilir.

Yazıda kısaca üzerinde durduğumuz hususlar, çocuğu camiden alıkoyan engellerin başlıcaları olarak görülmelidir. Bunların dışında etkin olabilecek çok sayıda dahili ve harici faktörler de hesaba katılmalıdır. Çözüm noktasında her şeyden önce dikkate

alınması gereken husus, söz konusu olumsuz faktörleri bertaraf etmek gibi kesin başarıya ulaştırması neredeyse imkânsız çabalar ortaya koymak yerine, çocuğu camiye çekecek uygun düzenlemeler yapmak ve alternatifler sunmaktır. Bu çerçevede birkaç çözüm önerisi sıralayabiliriz:

1- Ebeveynler, olumlu bir iletişim ve etkileşim içerisinde çocukla birlikte cami etkinliklerine katılma alışkanlığı geliştirmelidirler. Özellikle baba, camiye ve yaz kurslarına devam hususunda çocuğu aydınlatmalı, yüreklendirmeli, ödüllendirmelidir. Camiden alıkoyan olumsuz modeller konusunda çocuğunu bilinçlendirirken, baba olarak bizzat ona olumlu model olmalıdır.

2- Dinimizin doğrudan temsilcileri olarak algılanan din görevlileri, çocukları camiye ısındırma ve alıştırma adına her türlü olumlu davranışı sergilemeli, çocukları camiden uzaklaştıracak tutum ve davranışlardan kaçınılmalıdır. Daha açık bir ifadeyle çocuklara camideyken kendi evlerindeymiş duygusunu yaşatabilmelidirler.

3- Camiler, sadece ibadet vakitlerinde toplanılan mekan işlevinden kurtarılmalı; çocukları da çekebilecek sosyal ve fiziksel uygun etkinliklere ev sahipliği yapabilmelidir. Kuşkusuz bu süreci değerlendirme ve verimli kılma hususunda, Diyanet İşleri Başkanlığının üzerine önemli görevler düşmektedir.

4- Ebeveynler, çocuğun TV ve bilgisayar karşısındaki tutumunu, hem izlediği içerik hem de harcadığı zaman açısından denetlemeli ve belirli koşullara bağlamalıdır. Bu noktada örneğin cami etkinliklerine devam konusunu, koşul olarak öne sürebilmelidirler. Anne-baba, çocuğun özellikle internet cafe ve diğer eğlence yerleriyle ilgili taleplerine karşı, anlamlı ve kararlı bir duruş sergilemelidirler.

5- İlgili kurum ve yapımcılar, çocuklara yönelik film ve programlarda Batılıların kilise için özenle yaptıkları gibi, camiye dikkat çekecek bağlam ve görüntülere yer vermelidirler. Din eğitimi kurumlarının ve Diyanet İşleri Başkanlığının kontrolünde hazırlanabilecek yazılı, sözel ve görsel yayınlar, bu noktadaki eksiklikleri gidererek büyük bir hizmet görebilir.

Cami çocuk yakınlaşmasında ailenin önemi

Çocuğun dinî mekânları ve camileri tanıması, büyük ölçüde ailenin camilerle olan ilgisine ve irtibatına bağlıdır.

Çocuk, gelişmekte olan ve ailesinin yardım ve desteğine muhtaç olan bir varlıktır. Bu ihtiyaç birçok boyutu içermektedir: Beslenme, korunma, denetim ve gözetim, eğitim... (Terbiye kavramı, aslında bütün bu anlamları içeren bir kavramdır ve bu bakımdan “terbiye”nin eğitim kavramından daha geniş bir kapsama sahip olduğu söylenebilir.) Özellikle okul öncesi dönem, ailenin ve ebeveynin çocuk üzerinde en etkili olduğu dönemdir. Aile, çocuğun eğitiminde ve gelişiminde ilk ve en temel kurumdur. Anne-babanın yaşayışı, telkinleri, model davranışları, çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişiminde olduğu kadar; hayata bakışında, dinî gelişiminde, milli, dinî ve toplumsal değerleri kazanmasında ve olayları değerlendirmesinde de birincil derecede önemlidir.

İbadethaneler (cami ve mescitler) ise, hayatımızın önemli bir parçasıdır ve tarih boyunca sosyal hayatımızın önemli bir unsuru olmuş ve pek çok işlev görmüştür. Camiler, dinî, ilmi, siyasi ve askerî pek çok faaliyetlerde hayatın merkezinde yer almıştır. Ancak sosyal hayatın gelişmesi ve kurumların çeşitlenerek işlerin bir kısmının bu kurumlara kayması sonucu, camilerin fonksiyonlarında bir daralma olmuştur. Bununla birlikte, camiler yine de toplum için önemli bir mekân olarak işlevini sürdürmeye devam etmektedir. Özellikle insanların dinî eğitimlerinde, toplumun dinî konularda aydınlanmasını sağlamada ve birlik beraberlik ruhunun korunması, sürdürülmesi ve pekiştirilmesinde camiler önemli bir işlev görmektedir. Bu açıdan camilerin çocuklar tarafından tanınması, bilinmesi ve sevilmesi çok önemlidir.

Çocuğun dinî mekânları ve camileri tanıması, büyük ölçüde ailenin camilerle olan ilgisine ve irtibatına bağlıdır. Günlük hayatında ibadetlerini yapan, yapmaya çalışan ve camilerle yakın bir ilgi içerisinde bulunan ailelerdeki çocuklar da bu konulara karşı ilgili olmaktadır. Aksine, ibadetlere ve ibadethanelere ilgisiz, günlük hayatında ibadetlerden uzak kalan, hayatlarında bunlara pek yer vermeyen ailelerdeki çocuklar da bu konulara ilgisiz ve yabancı kalmaktadırlar. İbadet amacıyla veya ziyaret için zaman zaman camilere giden bir anne-babanın çocukları, bu mekânları onlarla birlikte ziyaret etme imkân ve fırsatını bulur. Bu ziyaretler, çocukların bu ortamları tanımalarına ve sevmelerine vesile olur.

Hz. Peygamber (s.a.s.) de, çocukların mescide (camiye) götürülmelerine özel bir önem vermiştir. Bundan dolayı saha-be çocukları, Rasulü Allah (s.a.s.) ile beraber mescitte namaz kılmaya giderlerdi. Cabir b. Semura (r.a.), çocukluğundan ve Rasulü Allah (s.a.s.) ile olan beraberliğinden bahsederken der ki: Ben Rasulü Allah (s.a.s.) ile birlikte öğle namazını kıldım. Sonra ailesinin yanına çıktık, ben de onunla beraber çıktım. Hemen çocuklar Peygamber'i karşıladı. Peygamber (s.a.s.) onların yanaklarını birer birer sıvazlamaya başladı. Benim de yanağımı sıvazladı. Onun elinde bir serinlik ve bir koku hissettim. Sanki elini bir koku sepetinden çıkarmıştı. (Müslim, Fedâil, 80.)

Çocukların camilerle buluşturulması, onların sosyalleşmesi, bireysel ve toplumsal dinî gelişimleri açısından önemlidir. Çünkü çocuk, bu ortamda dinî ve içtimai heyecanı teneffüs etmekte, hayat boyu unutamayacağı duyguları yaşamakta ve tecrübe etmektedir. Bu ortamlarda çocukluk günlerinde yaşanan tecrübeler, çocuk üzerinde derin izler bırakmakta ve bunlar, sonraki yıllarda çocuk tarafından özlemle hatırlanmaktadır. Bir çocuğun, ilk defa bayram namazı için camiye gittiğinde hissettiklerine örnek olarak, Yahya Kemal'in Süleymaniye Camii'ndeki bayram namazı tecrübesini anlattığı şiirine bakıldığında bunu görmek mümkündür. Yahya Kemal'in "Süleymaniye'de Bayram Sabahı" adlı şiiri, bütünüyle şairin bir bayram sabahı yaşadığı duyguları tasvir ve terennüm etmektedir. Onun çocukluğunda Süleymaniye Camii'nde bulunması nedeniyle hissettiği duyguları konusunda ipuçları veren satırlara bakalım:

Ulu mabed! Seni ancak bu sabah anlıyorum;
Ben de bir vârisin olmakla bugün mağrurum;
Bir zaman hendeseden âbide zannettimdi;
Kubben altında bu cumhura bakarken şimdi,
Senelerden beri ru'yâda görüp özlediğim
Cedlerin mağfîret iklimine girmiş gibiyim.
Dili bir, gönlü bir, imanı bir insan yığını
Görüyor varlığının bir yere toplandığını;
Büyük Allah'ı anarken bir ağızdan herkes
Nice bin dalgalı Tekbîr oluyor tek bir ses;
Yükselen bir nakaratın büyüyen velvesi,
Nice tuğlarla karışmış nice bin at yelesi!
Gördüm ön safta oturmuş nefer esvaplı biri
Dinliyor vecd ile tekrar alınan Tekbîr'i
Ne kadar sâf idi sîmâsı bu mü'min neferin!

Bu satırlarda Yahya Kemal, o ortamda bulunmakla manevî bir iklime girdiğini, bulunduğu muhteşem iklimin büyüleyici ve etkileyici olduğunu, orada bulunan insanların (cemaatin) duruşundan, davranışlarından etkilendiğini belirtmektedir.

Yahya Kemal, çocukluk yıllarında gittiği ve kendisine bu şiiri ilham eden Süleymaniye Camii'ni şöyle anlatır:

“Milletimizin en büyük âbidesi olan Süleymaniye’de kaderin her cihetten mehib (heybetli, azametli, muhteşem) ve güzel tecellisini görmemek muhaldir. Mimar Sinan gibi bir dâhî, kemâl yaşında olmasaydı, bu eser vücut bulmazdı; lâkin bânisi Süleymân gibi fâtihten ve zengin bir padişah o mimara, bir şâheseri var etmenin sınırsız imkânlarını vermeseydi bu eser gene vücut bulmazdı. Genişleye genişleye, yüksele yüksele gitmiş uzun bir istilâ târihinin gene kemâl devrinde bu sanat mucizesinin zuhur ettiği insanı ne kadar düşündürür.” Bu sözler, bir ibadethanenin bir insan üzerinde bıraktığı etkileri ve bunun neler düşündürdüğünü gösterir. Dolayısıyla çocukların ibadethaneleri ziyaretinin ve oralarda bulunmalarının onlara düşünce derinliği kazandıracağını ve onlarda felsefî bir gelişme sağlayacağını da söylemek mümkündür.

3-4 yaşlarından itibaren çocuklar camilere götürülebilirler ve götürülmelidirler. Tabii ki çocuklar ses ve gürültü yapabilirler ve yapacaklardır; ancak bu, hoşgörü ve anlayışla karşılanmalıdır. Çünkü çocuklar bu şekilde, yavaş yavaş, yetişkin gibi davranmayı ve zamanla cami adabına daha iyi bir şekilde uymayı öğreneceklerdir.

Çocuklar, cami ve ibadet adabını ancak o mekânda bulunup tecrübe ederek öğrenebilirler. Onlara camide nasıl davranacağına dair uyarı yapılırken, yaşının anlayış seviyesine göre sevecen ve şefkatle yaklaşmak gerektiği unutulmamalıdır.

Çocukluk yıllarında camide azarlanmış kişilerin yetişkin olduğunda camiye karşı sıcaklık hissetmediği görülmekte; camiye, cemaate ve hatta dine karşı bir önyargı oluşmaktadır. Camide azarlanan, kovulan veya fiziksel şiddet gören çocuk, cami

Çocuklar, cami ve ibadet adabını ancak o mekânda bulunup tecrübe ederek öğrenebilirler. Onlara camide nasıl davranacağına dair uyarı yapılırken, yaşının anlayış seviyesine göre sevecen ve şefkatle yaklaşmak gerektiği unutulmamalıdır.

cemaatini “kaba” ve “duygusuz” olarak tanımlar. Bu önyargı, dine karşı da yaygınlaşmaya başlarsa, yetişkinlik döneminde dine soğuk durabileceği hesap edilip bu sorumluluğa girmekten kaçınmak gerekir.

Çocukların yaş düzeylerine göre, cami ortamlarından etkilenmeleri farklılık gösterir. Yedi yaşlarına kadar onları, bulundukları camilerde gördükleri veya gözlemledikleri yetişkinlerin davranışları etkiler. Bir kısmı sadece namazın rekâtlarını sayar. Daha sonra ise, camilerde yapılan konuşma ve vaazlardaki sözler ve mesajlar onları etkilemeye başlar. Çünkü artık konuşulanlara kulak vermeye ve onlardaki sözlerle dikkat kesilmeye başlarlar. Ama bütün bunlar, neticede çocukların camiye ve

namazı sevmelerine katkı sağlar.

Dolayısıyla aileler, öncelikle çocuklarına güzel modeller oluşturmaları, onları beraberlerinde bayram ve cuma namazlarına götürmeli ve/veya teşvik etmelidirler. Zaten çocuklar genellikle bu konuda istekli olmaktadır. Ailelere ve anne-babalara düşen görev, onların bu istek ve arzularını kırıci ve yok edici değil, teşvik edici ve destekleyici bir tutum içerisinde olmalarıdır.

Ancak bu arada anne-babalar, uygun zamanlarda camilere giriş çıkış ve orada bulunmanın gerektirdiği adap (uyulması gereken kurallar) konusunda çocukları şefkatle uyarıcı ve bilgilendirici olmalıdırlar.

Doç. Dr. Ahmet Albayrak ile

Cami ve çocuk üzerine

“Cami de çocuk da zamanı
cem eden ve böylece
insanı zaman ötesi ufuklara
taşıyabilen mefhumlardır.”

Cami ve çocuk aslında birbirinden ayrı gibi görünse de birbirini tamamlayan iki kelime. Bu yakınlığı gündemleştiren ve tekrar hayatıyet kazandıran Başkanlığımız bu yıl Cami ve Din Görevlileri Haftasının temasını cami ve çocuk olarak belirledi. Biz de Rize Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı Öğr. Üyesi olan Doç. Dr. Ahmet Albayrak ile haftanın önemine binaen kapsamlı bir söyleşi gerçekleştirdik.

Çocuk ve cami kavramları size neyi çağırıyor?

Cami, İslam Medeniyeti'nin yaşandığı mekândır. Mekân ise zamanın mücessem ve müşahhas hâle gelmesidir. Bu noktadan hareketle cami, görünen mimari yapısının derununda nice zamanları ihata etmektedir. Camiler taşa nakşedilmiş kitaplar hükmünde olduğu için bizler duvarlarda rahatlıkla tarihimizin seyir çizgisini seyredebiliriz. Sezai Karakoç'un, "Bursa'daki Ulucami'nin / En suskun taşları bile konuşacaktır." şeklindeki mısraları camide yoğunlaşmış zamanın açılımını ifade etmektedir.

Çocuk ise, aslında görünen biyolojik ve psikolojik yapısının derinliğinde genler yoluyla aktardığı atasal izleri ve Hz. Âdem, hatta cennete kadar dayanan tarihsel tecrübeleri barındırmaktadır. Cami de çocuk da zamanı cem eden ve böylece insanı zaman ötesi ufuklara taşıyabilen mefhumlardır. Cami ve insan ait olduğu medeniyetin nasıl bir prototipi ise çocuk da başlı başına bu medeniyetin nüvelerini taşıyan bir varlıktır.

Camilerimiz aynı zamanda cami ismi şerifinin tezahürleri olan mekânlardır. Camide çocuğa gösterilecek ilgi ve güler yüz, Allah'ın misafirini memnun edecek ve dolayısıyla Allah'ın rızasına vesile olacaktır.

Camiler, Bakara suresi 138. ayette buyrulmuş Allah'ın boyası ile boyanılan veya Allah'ın boyasının muhafaza edilebildiği yerlerdir. Çocuklar ise günah ile bozulmamış fitratlarından beslenen yüksek dinî kabiliyetleri dolayısıyla, camilerimizde Allah'ın boyasını her dem taze tutmaktadırlar.

Sevgili Peygamberimiz'in ve ashabının hayatında çocuk cami buluşmasıyla, çocukların camiyle ilişkilerine dair neler görüyoruz?

Mekke nasıl dünyanın merkezi ise, Saadet Asrı'nda cami de çocuk dünyasının merkezi idi. Çocukların camiyle buluşması değil, onların mes-cit veya camide bulunmaları her gün yaşadıkları doğal bir durumdu.

Bir keresinde Allah'ın Rasulü minberde hutbe okurken, kırmızı elbise içinde düşe kalka ilerleyen torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in mes-cidin kapısından içeri girdiğini gördünce hemen hutbesini yarıda kesmiş, minberden inmiş, torunlarını kucağına alarak tekrar minbere çıkmış ve kucağında torunları olduğu halde hutbesine kaldığı yerden devam etmiştir. (Tirmizi, Menâkıb, 30.) Bu kişi bir peygamberdir, bir devlet başkanıdır. Herhangi bir imam efendi hutbe okurken böyle bir şey yapsa acaba ne deriz? Veya herhangi bir imamın küçük bir çocuğu minbere babasının yanına çıkacak olsa, imam efendi çocuğunu nasıl karşılar veya cemaat bu durumu nasıl değerlendirir?

Bir taraftan cami çocuk yaklaşması üzerinde dururken, bir taraftan da bu yaklaşmanın henüz erken olduğunu düşünebiliyoruz. Ya da çocuk camide 'çocukluk' yapınca de-yim yerindeyse elimiz ayağıma dolaşüyor. Bu işin orta yolu nedir? Ne zaman başlamalı bu tanışıklık ve hangi düzlemde olmalı?

Arap Dünyası'nda ve özellikle Kâbe-i Şerif ve Ravza-i Mutahhara'da gördüğümüz gibi cami-çocuk yaklaşması ilk yaşlarda başlamalıdır ki

Herhangi bir sebepten dolayı bir çocuk camide ağılıyorsa, ona baskı yaparak susturmaya çalışacağımız yerde onunla birlikte bizim de gözümüz yaşarsa muhteşem bir ortak duygu zemini oluşmaz mı?

çocuk adeta, "ben camide doğdum ve cami benim dünyada en doğal mekânım" diyebilsin.

Cami-çocuk yaklaşması çerçevesinde çocuğa saygımızın yeterli olmamasından önemli bir problem kaynağı. Saygının sadece büyük-lere duyulması algısı, bizleri yanıltabilmektedir. Oysa çocuğun günahla bozulmamış bir masumiyeti vardır; ona gösterilmesi gereken saygının dinamiği de gereği de yaratılışından gelen bu masumiyettir.

Emaneti bozmadan saf bir şekilde

gelecek kuşaklara taşıyabilmek, çocuklarımıza vereceğimiz değerle mümkündür.

Çocuğu anlayabilmek ancak aşk ile mümkündür. Aşkla donanabilirsek çocuğu anlamaya başlayabiliriz. Çünkü çocuk aşktır.

Çocuksuz bir cami, kuşu olmayan bir bahçeye benzer. Camide çocuğun sesleri, âdeta cennet kuşlarının nağmeleri gibidir. Herhangi bir sebepten dolayı bir çocuk camide ağılıyorsa, ona baskı yaparak susturmaya çalışacağımız yerde onunla birlikte bizim de gözümüz yaşarsa muhteşem bir ortak duygu zemini oluşmaz mı?

Çocuklar hayata ve dolayısıyla hayatta içkin olan hakikate bütün olarak bakarlar. Bohnenin belirttiği gibi çocuk dıştan taklit eder görünürken, aslında o, Allah ile içten ilişki halindedir. Büyüklerden öğrendiklerinin sınırını çoktan aşmış olan çocuk, Allah karşısında yetişkine göre daha hassas, daha çaresiz ve daha muhtaçtır. Çocuklar, saflıkları dolayısıyla hakikati hissedebilmektedir; bazen de beklenmedik bir biçimde bir kısmını ifade etmektedirler. Onların hakikate olan yakınlıkları dolayısıyla, dosdoğru olmalarını kendi vicdanımız için birer pusula gibi düşünebiliriz.

Camilerde sükûnet ve huşu tabii ki önemlidir, ancak büyükler olarak bizler niçin ibadetimizi yaparken camideki herhangi bir sestən rahatsız olmayacak şekilde konsantre olamadığımızı düşünmüyoruz?

Çocuklar yetişkin gibi davranabilmeye başladıklarında mı gelmeli acaba camiye?

Çocuklarımızın yetişkin gibi davranabilmeye başladıklarında camiye gelebilmeleri için çocukluktan itibaren camiye tanınmaları gerekir ki caminin hayatın içerisinde ve merkezinde kendilerine ait ilahî bir mekân olduğunu hissetsinler.

Çocuklar için caminin önemi hakkında bana göre temel problem, camilerin neredeyse sadece büyüklere ait olduğu algısıdır. İbadetin sorumluluğu açısından bu yaklaşım kısmen doğru olsa bile, her bir cami Allah'ın Evi (Beytullah) ise camide benlik bütünlüğümüzle hissedeceğimiz dinî duygu ve tecrübelerimiz çok daha önemlidir. Dolayısıyla cami aslında yetişkinlerden daha çok çocukların mekânıdır. Çünkü çocuk özellikle henüz konuşmaya başlamamış ise, yani fitratının saflığını koruduğu zaman diliminde camide cennetin hakikat esintilerini yaşayabilmektedir; konuşmaya başladıktan sonra da bu durum devam etmekle birlikte anne karnındaki varlık dünyasının huzur ve güvenini camide daha fazla bulabilmektedir.

Çocuk camide secdeye vardığı zaman, bazen ayakları arasından arkasına baksa bile, bu secdenin anlamı, sırtımızdaki günah yüküyle varılan bizim secdemizden çok daha derindir. Çocuk için hayatın anlamı sevgi olduğu kadar, temelde huzur ve güvendir ki bunu secdede yaşayabilmektedir. Bizler ise arınabildiğimiz, bir başka ifadeyle, yaşlılarımız için söylenen pirifâni deyişini piribâki'ye dönüştürebildiğimiz ölçüde camide bu secdeyi idrak edebiliriz.

Çok önemli olduğunu ve pek çok ailenin yaşadığını bildiğimiz bir durum daha var. Çocukluktan gençliğe doğru geçiş devam ederken camiden uzaklaştıran faktörlerin de çoğaldığını görüyoruz. Bunu neyle izah edebiliriz? Daha da önemlisi bu faktörlerin

Çocuğumuzla camiye gittiğimizde yaşına uygun olacak bir tarzda, oradaki herhangi bir hat tablosunu, tezhipleri, çinilerdeki dekoratif süslemeleri estetik ilke ve değerler eşliğinde ve bilhassa kendisi sorduğunda anlatabilirsek camiye ilgisi artabilecektir.

etkisini azaltmak için neler yapılabilir? Anne babalara neler tavsiye edersiniz?

Bu durum temelde geleneksel toplumdan modern topluma geçişin bir ürünüdür. Geleneksel toplum yapılanmasında din ve cami merkezi bir kurum olarak değer ifade ederken ve toplumun diğer kurumları bu merkez etrafında helezonik bir şekilde yapılırken, modern toplumda kurumlar, bir tepsideki büyük baklava dilimleri gibi birbirinden bağımsız bir şekilde yapılanmışlardır. Soruda vurguladığımız problem, çocuk veya genç için caminin neredeyse sadece öte dünya için gerekli bir kurum gibi, camiden uzaklaştıracı faktörleri üreten diğer kurumlar

ise camiyle ilgisi olmayan dünyevi kurumlar gibi algılanmasından kaynaklanmaktadır. Bu noktada anne babalara öncelikli tavsiyemiz, dünya ve hayat görüşümüzün hangi temel dinamiklere dayandığını belirlemeleridir. Aksi takdirde yapılacak pratik tavsiyeler işe yaramayacaktır.

Bu çerçevede söyleyebileceğim temel nokta, çocuğumuzun veya gencimizin anne babası olmamızdan dolayı mutlak otorite anlamında onu her yönüyle şekillendirme ve onu sürekli takip etme arzumuzdan vazgeçmemizdir. Aksi halde gençte özgüven yeterince gelişemeyecek ve değerler ortak paydasında iyi-kötü ayrımını yapamayan hedonist yani zevkperest bir kişi olarak yaşama-ya devam edecektir. Camiden uzaklaştıracı faktörlerin etkisini azaltabilmemiz için, çocuk veya gençle olan kalp merkezli güven bağımızın güçlü tutulması gereklidir.

Anne-babaların çocuk cami yakınlaşmasında rolleri nedir ya da ne olmalıdır?

Pratik değeri olan önerilerden bahsedecek isek, öncelikle ana babaların hayatlarında caminin çok özel bir anlamı olması gereklidir. Cami aile için sadece namaz kılınan bir yer olmaktan çıkmalı, aileye yeni değerler katan bir kurum haline gel-

melidir. Bunun için caminin bahçesi de, din görevlisinin herhangi bir problemi de bizi ilgilendirmelidir. Cami nasıl mahallemizin yegâne merkezi ise, din görevlisi de mahalle sakinleri tarafından değer verilen, aile dostlukları kurulan bir düzlemde algılanmalıdır.

Camide bizler heyecan duyabiliyorsak, bazen coşabiliyor, bazen de birkaç damla gözyaşı dökabiliyorsak çocuğumuz bundan fazlasıyla etkilenecektir.

Şunu da eklemek isterim, çocuğumuzla camiye gittiğimizde yaşına uygun olacak bir tarzda, oradaki herhangi bir hat tablosunu, tezhipleri, çinilerdeki dekoratif süslemeleri estetik ilke ve değerler eşliğinde ve bilhassa kendisi sorduğunda anlatabilirsek camiye ilgisi artabilecektir.

Eskiden geleneksel geniş aile yapılarında üst rol model olarak dedeler öndeydi. Belki dedelerin elinden tutan çocuk camiyle daha kısa sürede ve daha hızlı tanıyor ve intibak ediyordu. Ancak bugün çekirdek aile içerisinde anne-babanın çalıştığı bir ortamda bu yakınlaşma nasıl tesis edilecek? Evin içindeki örneklikten de mahrum kalan çocuk camiyle nasıl intibak kuracak?

Evet, bir önceki cevapta geleneksel toplum yapısından bahsetmiştim. Cami çocuk buluşmasını zorlaştıran bir faktör de bahsettiğiniz gibi torundede ilişkisinin yokluğu veya yetersizliği. Bu yetersizliğin çocukta merhamet duygusunun gelişimini olumsuz yönde etkilediğini de söyleyebilirim. Aslında çocuk saflığı ve anne babaya muhtaç olması dolayısıyla hem merhamete layıktır, hem de merhametin kaynağıdır. Dede ise eğer olgunlaşmasını tamamlayabilmiş ise, Erikson'un ifadesiyle benlik bütünlüğüne kavuşabilmiş ise, hayat içerisindeki evrimini tamamlamış ve çocuksuluk anlamında hayata başladığı saflık noktasına gelmiş demektir. Bu yönüyle merhamet çizgisinin diğer ucunda yer alacaktır.

Babanın otoritesi ve yetişkinlik tavrı içerisinde çocuğunu camiye götürmesiyle, dede veya

Çocuk camide secdeye vardığı zaman, bazen ayakları arasından arkasına baksa bile, bu secdenin anlamı sırtımızdaki günah yüküyle varılan bizim secdemizden çok daha derindir.

ninenin hayatı kavrayışları, kendilerini ve geleceklerini torunda görmeleri, sevecenlikleri içerisinde torunlarının elinden tutup caminin yoluna revan olmaları arasında dağlar kadar fark vardır. Söz konusu bu fark nasıl telafi edilebilir? Belki baba biraz otoritesinden fedakârlık yaparak zaman zaman ödünç dede tavırları sergilemeye çalışacak; belki mahallede dedenin yerini tutabilecek yaşlı bir

kimse varsa çocuğun onunla irtibatını sağlamaya çalışacak; belki de çocuğun camide aynı safta namaz kıldığı yaşlılarla diyalogunu geliştirmeye çalışacak... Palyetif bile olsa çözüm önerisi olarak, kendi dedelerimizle yaşadıklarımızı, onların hikâyelerini çocuklarımıza anlatmayı veya dede sesiyle yayınlanan masal cd'lerini ev halkıyla birlikte dinlemeyi de ekleyebiliriz.

Çocuk cami buluşmasının en önemli öznelere birisi de cami görevlilerimiz. Bu çerçevede cami görevlilerimize nasıl bir sorumluluk düşüyor ve çocuklara karşı nasıl bir yaklaşımda bulunmaları gerekiyor?

Cami görevlilerinin sorumluluklarını yerine getirebilmelerini sağlayacak temel bakış açısı, camiye gelmiş bir çocuğa baktıklarında, onda bütün çocukları görebilme yetisidir.

Çocuklarla iletişimde belki henüz yeterince tanıyamamaktan doğan ve ortaya çıkabilecek muhtemel bazı sorunlara veya cemaat içerisindeki tahammülsüz kişilerin muhtemel bazı tepkilerine rağmen camide her namaz vaktinde çocuk görme arzusunu içinde taşımak son derece önemli diye düşünüyorum. Cami görevlisi, çocuğu caminin özel misafiri olarak düşünebilirse veya çocuksuz bir caminin ve cemaatin ıstırabını kalbinde yaşarsa, işte o zaman mahallede pozitif enerji halleri oluşacak ve cami çocuksuz kalmayacaktır.

Başkanlığımız Din Görevlileri ve Camiler Haftasının bu seneki temasını "cami ve çocuk" olarak benimsedi. Camileri öncelikle çocuklarımız için sonrasında kadınlar için Saadet Asrında olduğu gibi günümüzde de

bir cazibe merkezi haline getirmek için kısa ve uzun vadede neler yapılmalı?

Diyanet İşleri Başkanlığının bu temayı benimsemesinin son derece anlamlı ve isabetli olduğunu söyleyebilirim. Toplum olarak cami-çocuk ilişkisini pekiştirebilirsek, hem insanımızın geleneksel varlığını koruyabilir, hem de dünyanın farklı coğrafyalarından ülkemize kadar ulaşan sert dalgalara karşı koyabiliriz.

Kısa vadeden başlamak üzere yapılabilecekler arasında öncelikle ailelerimize ulaşarak bu temayı anlatmamız gerektiğini düşünüyorum. Haftanın temasıyla ilgili profesyonelce hazırlanmış broşürler, aile danışma ekipleri tarafından dağıtılabilir.

Cami-çocuk temalı hafta ile ilgili tarihi Osmanlı camilerimizin kabartmalarından oluşan anahtarlıklar yaptırılıp dağıtılabilir; cami fotoğraflarından oluşan çıkartmalar, boyama kitapları basılabilir.

Cami görevlilerimiz hafta dolayısıyla, çocuklarımızın cinsiyetlerine göre dikkatlerini çekecek düzeyde hediyeler olarak mahallelerindeki evlere ziyarete gidebilirler ve bu ziyarette aileleri kısa bilgilendirmeye sadece çocuklarla ilgilenebilirler.

Camiler haftası dolayısıyla ilköğretim okulları ve/veya anaokullarından şehrin / ilçenin büyük bir camiine kültür ve inanç gezileri düzenlenebilir.

Diyanet İşleri Başkanlığının internet sitesinde 2009 yılında yayına başlayan Çocuk Bölümü'nde yer alan materyaller, cami ve çocuk temasıyla zenginleştirilebilir. Ayrıca bu bölümde çocukların dikkatini çekecek düzeyde iyi çekilmiş tarihi cami fotoğrafları konabilir. Eğer hazırlanabilir-

se, cami-cemaat ilişkisini konu edinen bilgisayar oyunu konabilir. Kardeş siteler projesiyle, "Son Peygamber" Sitesi'nin Çocuk Bölümü gibi sitelere link verilebilir.

Daha sonra yurt sathına yaygınlaştırmak üzere önce pilot bölgelerdeki camilerde cami-çocuk ilişkisiyle ilgili veya çocuklara "nasıl bir cami düşünüyorsunuz?" sorusuna cevap olabilecek pdr ve istatistik uzmanları tarafından geliştirilen anket veya ölçek uygulamaları yapılabilir.

Özellikle şehrin tarihi camilerine gelen ziyaretçilere anlamlı olabilecek hediyeler dağıtılabilir.

Cami girişlerimize Selimiye, Sultanahmet, Ayasofya, Fatih gibi camilerimizin büyük boy fotoğrafları konabilir.

Orta vadede, engelli çocukların da camiye gelebilmelerini kolaylaştıracak düzenlemeler yapılabilir.

Belirli camilerde çocuk ilahileri koroları oluşturulabilir.

Son olarak konuyla ilgili genel değerlendirmelerinizi alabilir miyiz?

Tekrar hatırlatmalıyım ki, çocuklarımız camilerimizin en değerli misafirleridir. Bunun yanında çocuk, her yerde olduğu gibi camide de çocuktur. Bizler onların yaş gruplarına göre cami adabını en güzel şekilde öğretmeye çalışmalıyız. Ancak bununla birlikte, "yaramazlık yaptı, konuştu, camide koştı, güldü" diye bir yavrumuzu camiden uzaklaştırsak ve bu çocuk, Ahmet Turan Alkan'ın "Cami ve Çocuk" veya Ahmet Altan'ın "Cami Işıklarına Bakan Çocuk" yazısında hüznle kaleme alındığı gibi, bizim sert tavrımızdan dolayı bir daha camiye gelmezse bu davranışımızın hesabını Allah'ın huzurunda nasıl verebiliriz?

Cami dediğimizde ortak ibadet ve duaların yapıldığı toplumsal bir mekândan bahsediyoruz. Çocuklarımızı bu mekâna katabildiğimiz ölçüde toplumda kozmik şuur gelişebilecek ve bunun sonunca da bizlerin ruhi olgunluk seviyesi yükselecektir. Ancak böylece kozmik bilincin ve sonsuz özgürlüğün dünyası olan Külli ve Evrensel Varlığı keşfetmeye doğru yola çıkabiliriz.

Ahlakta niyet

**Ahlak,
insanın
dışarıdan
müşahede
edilen
tutum ve
davranışları
değil de, iç
dünyasındaki
melekedir
/ yetenek
hâline gelmiş
kanaatleridir,
oluşturduğu
değerleridir.**

Ahlakta niyet meselesini, ahlakın mahiyetinden hareketle ele almakta yarar var. Ahlakın ne olduğu ortaya çıkınca, ahlakın içinde niyetin yerinin olup olmadığını, yeri varsa nasıl bir öneme sahip olduğunu anlamak daha kolaylaşacaktır. Ancak, burada ahlakın neliğini ayrıntılı biçimde ele almak yerine, tanımını verip onu biraz açmak, asıl meselenin vuzuha kavuşması için yeterli olacaktır. Arapçada ahlak kelimesinin tekili olan huluk kelimesi, tabiat, huy ve karakter anlamına gelmektedir. Gazzalî gibi İslam bilgin ve düşünürlerinin tanımlarına göre ahlak, insan nefsinde yerleşen öyle bir melekedir ki, onun sayesinde bireyin tutum ve davranışları, fikrî zorlanma olmaksızın, kolaylıkla ortaya çıkıverir.

Bu tanıma göre gerçekte ahlak, insanın dışarıdan müşahade edilen tutum ve davranışları değil de, iç dünyasındaki melekedir / yetenek hâline gelmiş kanaatleridir, oluşturduğu değerleridir. Bütün ahlaki tutum ve davranışlar, bireyin iç dünyasında oluşturduğu ve özümseyip benimsediği, içselleştirip kendi varlığının unsuru hâline dönüştürdüğü bu değerlerin dışa yansımalarıdır. Bir başka ifadeyle, görünür olan davranışlar sonuçtur; onları doğuran sebepler/kaynak ise bireyin iç dünyasıdır. Bireyin iyi veya kötü, güzel veya çirkin bütün ahlaki tutum ve davranışlarını, onun iç dünyasındaki bu yetenek/meleke, oluşturmaktadır. Dolayısıyla bireyin dışarıdan gözlemlenebilen bütün ahlaki eylemleri, ahlakın kendisi değil, belki bireyin iç dünyasında oluşan gerçek ahlakın tezahürleridir. Bu eylemlerin arkasında duran, bu eylemleri taşıyan insanın kim olduğu, nasıl bir varlık olduğu meselesi işte bu ahlakın özünü meydana getiriyor. Çünkü ahlak, bir olma meselesidir; kurallara uyumlu görünmekten ibaret değildir.

Gerçi biz, bireyin dışı vuran tutum ve davranışlarına bakarak ahlaklı olup olmadığına ilişkin kanaat oluştururuz. Ancak, bizim bu kanaatimiz, onun gerçekte ahlaklı olup olmadığını mutlak ifade etmez. Cömertlik yapmak için can atmasına rağmen elinde olmadığı için uygulamaya koyamayan kişi gerçekte cimri olmadığı gibi, gösteriş, desinler, bir korku veya beklenti ve benzeri nedenlerle cömertlik gösteren de cömert sayılamaz. Bir veya birkaç davranışına bakarak, kişinin ahlakının ne olduğunu anlayamayabiliriz. Çünkü, bizim müşahade ettiğimiz o bir kaç davranış, onun iç dünyasını/karakterini yansıtmıyor olabilir. Şu var ki, şayet bir bireyin ahlaki tutum ve davranışları kendi içinde tutarlılığa sahipse, çelişkiler yoksa ve bu tutarlılık süreklilik arz ediyorsa işte bu, onun ahlaki karakterini ele verir. Çünkü, zoraki ve ara sıra yapılanlar, bireyin ahlaki yapısını ele vermez.

Ahlaki tutum ve davranışlara kaynaklık eden meleke, bireyin kanaatlerini, düşüncelerini, dolayısıyla niyetini kapsamaktadır. İnsan ne düşünüyor, neyi iyi/güzel sayıyorsa, neye niyet ediyorsa onu kararlaştırıp yapıyor. Buna göre, kişinin ahlakını gerçekte onun fikrî tercihleri, niyet(ler) i belirlemektedir.

Bu demektir ki, bir davranışın ahlakilik ölçütü, o davranışın kendisi değildir. Söz gelimi, zengin biri, kimsesiz bir kız çocuğunun bakımını üstlendiğinde, biz bunu güzel bir ahlaki davranış olarak niteler, takdir edebiliriz. Fakat bizim böyle değerlendirmemiz, o davranışın görünürde olduğu gibi özünde de güzel bir ahlaki davranış olduğunu mutlak ifade etmez. Belki o davranış, sahibinin kötü ahlakının tezahürü olabilir. Şöyle ki, eğer o kişi cinsel istismar veya organ mafyacılığı ve benzeri çirkin emellerine alet etmek niyetiyle bu işi yapmışsa, bu durumda, “kimsesiz bir çocuğun bakımını üstlenmek” gibi görünürde herkesin takdir edeceği iyi/güzel bir eylem, özünde en iğrenç bir ahlaksızlık olup çıkacaktır. Bir başka deyişle, davranışın kendisinin herkesçe “iyi/güzel” düzleminde algılanması, bu davranışın özünde ahlaksız bir davranış olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Kötü görünen bir davranış da, özünde güzel olabilir. Söz gelimi, Kur'an'da Hz. Musa'nın ancak

Ahlaki tutum ve davranışlara kaynaklık eden meleke, bireyin kanaatlerini, düşüncelerini, dolayısıyla niyetini kapsamaktadır.

kısa bir süre arkadaşlık ettiği anlatılan bilge kişinin yeni bir gemiyi yaralamak gibi eylemleri görünürde çok kötü olmasına rağmen, niyeti/amacı açığa çıktığında yaptığıının ne kadar güzel bir davranış olduğu anlaşılmaktadır. (Kehf, 71-79.)

Birbirine zıt iki davranışın her biri, niyetin güzelliği sayesinde aynı ahlaki değere sahip olabilir. Adamın biri yolculuğu esnasında bir su banyosunda dinlenmek için durduğunda

hayvanını bağlayacak bir şey bulamaz. Sahip olduğu bir kazığı yere çakıp hayvanını bağlar. Dinlendikten sonra, “Bu kazığı çıkarmayayım da, benim gibi bir yolcu geldiğinde hayvanını bağlayıp rahat etsin” der ve kazığa dokunmaz, çeker gider. Bir sonraki yolcu aynı yerde dinlenme molası verir. Otlar arasında göremediği bu kazığa ayağı takılıp düşer. Bunun üzerine, “Benden sonra gelen yolcunun da benim gibi düşmemesi için bu kazığı sökeyim” der ve kazığı çıkarıp kenara bırakır. Birbiriyle çelişen bu iki davranışın sahiplerinden her biri, niyetlerinin güzelliği sayesinde aynı şekilde güzel iş yapmış sayılır.

Görüldüğü gibi müşahade edilen ahlaki davranış bir sonuçtur ve sonuç, sebeplerinden bağımsız değerlendirilememektedir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.)’in, “Ameller niyetlere göre değer kazanır.” hadisi (Buharî, Bed’u'l-Vahy, 1.), bu gerçeği açıkça dile getirmektedir. Şu hadis-i şerifteki tablo ise, meseleyi daha da netleştirilmektedir: “Kıyamet günü aleyhlerine hükmedilecek ilk insanlar şunlardır: Şehit edilmiş adam. Getirilir, Allah ona nimetlerini tanıtır o da tanır. Bunun üzerine Allah sorar: O nimetlerle ilgili ne yaptın? Der ki, Senin (rızan) için savaştım ve neticede şehit düştüm. Allah, yalan söylüyorsun, der, sen ‘çok cesaretli/yiğit’ desinler diye savaştın ve sonuçta bu da denildi. Sonra emredilir ve yüzü koyun sürüklenerek cehenneme atılır. İkincisi, ilim tahsil etmiş, ilim öğretmiş ve Kur'an okumuş bir adamdır. Bu da getirilir. Allah ona nimetlerini tanıtır, o da tanır ve Allah der: O nimetlerle ilgili ne yaptın? Der ki, ilim öğrendim ve onu öğrettim ve Senin (rızan) için Kur'an okudum. Allah, yalan söylüyorsun, der, bilakis sen ‘alim’ desinler diye ilim öğrendin. Karî desinler diye Kur'an okudun ve sonuçta böyle dendi de. Sonra emredilir ve yüzü koyun sürüklenerek cehenneme atılır.

Üçüncüsü, kendisine Allah'ın her tür mal verip zenginleştirdiği adamdır. Bu da getirilir, Allah nimetlerini tanıtır ve o da tanır. Allah, peki o nimetlerle ilgili ne yaptın diye sorar. Der ki, Senin infak edilmesinden hoşlandığın her yolda Senin (rızan) için infak ettim. Allah, yalan söylüyorsun, der, aksine sen (cömert) desinler diye infak ettin ve sonuçta bu dendi. Sonra emredilir yüzü koyun sürüklenerek cehenneme atılır.” (Müslim, Kitabu'l-Imare, 43.)

Şu hadis-i şerif ise, niyetin yegâne belirleyici unsur olduğunu belirtmektedir: “Müminin niyeti, amelin-den daha hayırlıdır.” (Kenzü'l-Ummal, c. 3, s. 419, H. 7236, 7237.) Güzel bir davranışta bulunmak istemesine rağmen onu gerçekleştirme fırsatı bulamayan müminin, onu yapmış gibi mükâfat alması, bu gerçeğin sonucudur.

Bütün bunlar, ahlakta niyetin asıl unsur olduğunu işaret etmektedir. Birey, niyetini fikrî derinliğine, anlamlandırma düzeyine, bilgi birikimine göre oluşturur. Evrensel ölçekte güzel ahlaki düşünceye/niyete sahip olma konusunda metafizikle irtibat(landırma) çok büyük rol oynamaktadır. İslam'a göre müminin “Allah'ın hoşnutluğu”nu en büyük değer olarak görmesi (Tevbe, 72; Âl-i İmran, 162,174.) ve bütün yapıp etmelerini ona endekslemesi, işte bu anlamda çok ciddi bir katkı sağlamaktadır. Bu, ahlaka aşkınlık kazandırmaktadır. Allah'ın hoşnutluğunu odağa yerleştiren bir ahlaki tutum, son derece hasbîliğe dayanmaktadır. Bu bilinci kazanan mümin birey, artık bütün yaratıklarla ilişkilerinde sergileyeceği ahlaki tutum ve davranışların karşılığını onlardan asla beklememekte, salt Allah'ın hoşnutluğunu kazanmayı düşünmektedir. Kendisini Allah'ın her an ve her yerde gördüğünü düşünen mümin, birilerinin muttali olmadığı durumlarda bile ahlakilikten uzaklaşmayı düşün(e)memektedir.

Ahlakiliğin devamlılığını sağlama açısından bu boyut son derece önemlidir. Bu bilinç hali, mümin kişilerin birbirini göremedikleri yerlerde de ahlakiliğin varlığını sürdürmesine imkân sağlamaktadır. Ülken'in de dediği gibi, böyle bir ahlaklılığı sağlamak, “ancak kişiler arası münasebetleri kuşatan manevi ve aşkın bir varlığı kabul

Bir veya birkaç davranışına bakarak, kişinin ahlakının ne olduğunu anlayamayabiliriz. Çünkü, bizim müşahade ettiğimiz o bir kaç davranış, onun iç dünyasını/ karakterini yansıtmıyor olabilir.

etmek ve ona inanmakla mümkündür. Onun dışında hiçbir şey, insanları birbirine bağlayamaz veya bağlayan kuvvetlerden hiçbirisi devamlı olamaz. İnsanlar onları faydayla, korkuyla veya bir klişeyi gerçek zannetmeden ibaret olan vehimle kabul ettikleri için bütün bu subjektif ve değişmeye elverişli amillerle beraber bu bağlantılar da değişecek ve çözülecektir.” (Ülken, Felsefeye Giriş, s. 196.)

Bu metafizik temelli iman, ahlaki devamlılıkla birlikte bireyin ahlakiliğine bir tutarlılık ve bütünlük de kazandırmaktadır. İşte İslam, ahlak öğretisini Allah'a iman temeline dayandırarak, ahlakiliğin sürekliliğini, alemi kuşatmasını ve çelişkilerden arınıp tutarlılık kazanmasını müm-

kün kılmaktadır.

Şu da var ki, güzel niyetle ortaya konulan ahlaki tutum ve davranışlar yukarıdaki örneklerde olduğu gibi her zaman isabetli olmayabilir. Söz gelimi, hatasını düzeltmesi için çocuğunu döven veya ona hakaretamiz laflar eden bir baba veya anne, bütün hayırhahlığına, iyi niyetine rağmen kötü bir davranış sergilemektedir. Ama o işin nasıl güzel yapılacağını bilemediği için gerçekte arzusıyla âdeta tam zıtlaşan bir davranış ortaya koymaktadır. Yani, kaş yaparken göz çıkarmaktadır.

Bu yüzdendir ki, niyetin çok sağlam bir fikrî zemine dayanması, yeterli sahil bilgiyle beslenmiş olması gerekmektedir. Cehaletin yedeğindeki iyi niyet, güzel ahlaki tutum ve davranışlara kaynaklık edemeyebilmektedir. Güzel ahlaka sahip olabilmek, öncelikle bireyin anlam(landırma) ve kavrama yeteneğini geliştirip evrensel ölçekli ahlaki değerleri bizzat keşfedip içselleştirmesi ve bunların nasıl somutlaş(tırıl)arak hayata yansıtılacaklarına dair de uygulanabilir güncel bilimsel bilgilere sahip olması gerekmektedir. Bu ise, derinlikli bir tefekkürü, sahil ve iyi anlamlandırılmış bir bilgi ve kültür birikimini gerektirmektedir. Ezberci eğitimden geçtiği için ahlak kurallarını ezberlemekle yetinenlerin ahlaklı olamayışlarının asıl sebebini, meselenin bu boyutunda aramak gerekir. Çünkü ahlak, bir olma meselesidir; görünme meselesi değil.

Kaynak:

Ülken, Hilmi Ziya, Felsefeye Giriş, II, Ankara 1958.

Kutsal yolun yolcusu

Haccın menasiklerini yerine getirirken gösterilen dikkat ve özen kadar haccın içeriği ve manasını da idrak etmeye özen göstermek ve bunun için hazırlanmak gerekir.

Kalbi kafese konulmuş bir kuş gibiydi, çırpınıyor, çırpınıyordu. Neredeyse kalp atışlarını kulakları duyuyordu. Hatta yanında oturan bile duyuyor olabiliyordu. Çünkü kura ile hacca gidecekler ilan ediliyordu. Bu üçüncü başvurusuydu. İlk ikisinde hac kurasında adı çıkmamıştı. Üzölmüş, ağlamış ancak “Allahım, vardır bir bildiğin” diyerek

kendini teselli etmeye çalışmış, asla ümidini kaybetmemişti. Şimdi ise yeni kuralar şekiliyordu. Adının gidecekler listesinde ilan edildiğini görünce önce başı döndü, gözlerinden yaşlar süzölürken, derin bir oh çekip, “Şükürler olsun Rabbim” dedi. Bedeni kura salonunda kaldı, ruhu başka yerlere daldı. Haccı, Hacer’i, İbrahim’i, İsmail’i düşündü:

Allah (c.c.) emretti, Hz. İbrahim oğlu İsmail'le kuş uçmaz, kervan geçmez, ot yeşermez, kurak bir bölgede Kâbe'yi inşa etti. Allah (c.c.) emretti, Hz. İbrahim kimsenin bilmediği, görmediği Kâbe'ye insanları ibadete davet etti. Allah'ın emrine, peygamberin davetine gücü yeten Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ümmetleri de bu davete icabete gayret etti. "Şükürler olsun Rabbim beni Hz. Muhammed'e ümmet ettin, ben de hac davetine icabete gayret ettim."

Müslümanlar ırk, dil, coğrafya, renk... fark etmeden hac için dünyanın dört bir yanından Kâbe'ye akın etmekte. Ülkemden de her yıl binlerce kişi Kâbe'yi ziyaret etmek, bu kutsal yolculuğun yolcuları olmak için can atmaktalar. Ama maalesef kimi kişisel kimi de başka nedenlerle bu yolculuğa çıkma şansına eremiyor. "Şükürler olsun Rabbim, bana bu kutsal yolculuğa çıkma şansı verdin". Kâbe ve peygamber mescidini görme, sevgiye, sevgiliye kavuşma heyecanı sarmalandı, ürperdi. "Hemen hazırlıklara başlamalıyım. Hiç Allah'a ibadet edilen en kutsal mekâna, sevgilinin yanına hazırlıksız gidilir mi?"

Hacca hazırlık nasıl olmalı? Çok şükür artık hacca hazırlık deyince et kavurması, tarhana kurutması, yoğurt süzmesi gerekmiyor. Diyanet İşleri Başkanlığı başta olmak üzere hemen her hac organizasyonu yapan kurum ve şirket yemek servisini de yapıyor. Buna en çok biz kadınlar sevindik. "Çok şükür Rabbim, ibadete ayrılması gereken kıymetli saatleri, yemek yapmaya, bulaşık yıkamaya ayırmak zorunda kalmayacağım."

İbadetlere başlamadan önce "niyet" ederiz. Namazlarımızı kılmaya, orucumuzu tutmaya başlarken niyet ettiğimiz gibi hacca başlarken de niyet ederiz. Peygamber Efendimiz haccına başlamadan önce "Allahım! Ben haccetmek istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve benden kabul buyur." (Buhari, Hac, 2/170; Müslim, Hac, 2/841-842.) diyerek niyet ederdi. Bu niyet çok dikkat çekicidir. Hacca hazırlıklı gelmek gerektiğinin ipuçlarını da bu niyette bulabiliriz.

Bedenî (namaz, oruç gibi) veya mali (zekât, sadaka gibi) ibadetlerimizi yaparken "onu bana kolaylaştır" deme ihtiyacı hissetmiyoruz, ama hem bedenî hem de mali olan hac ibadetine başla-

Hacca gitmeden sabretme ve kul hakkına özen gösterme konularında nefsimizi terbiye etmemiz gereklidir.

madan önce Allah'tan bize kolaylık vermesini istiyoruz. Demek ki hacda bir dizi güçlüklerle karşılaşacağız. Ama her güçlükte bir kolaylık veren (İnşirah, 5.) Allah, hac ibadetini yerine getirirken de bize kolaylıklar verecektir. Fakat hemen her şeyde olduğu gibi Allah'tan bir şeyi dilemeden önce kendi üzerimize düşeni yapmamız gerekir. "Rabbim, bana hacımı en güzel şekilde ifa edebilmem

için gerekli hazırlıkları yapabilmemi nasip et."

Hac meşakkattir. (Hadis.) Hac iki zıddın birleşmesidir. (Ali Şeriatî, Hac, s. 77, Fecr Yay. Ankara 2010.) Hacda madde de önemlidir, mana da. Öyleyse hazırlıklarım da öyle olmalı. Hacda karşılaşacağım meşakkatî en aza indirebilmem için, ben de hac yolculuğuna maddi ve manevi yani bedenî ve ruhî hazırlıklarla çıkmalıyım.

Önce maddi, bedenî hazırlıkla başlayalım. Maddi hazırlık deyince aklımıza önce para gelebilir. Helal kazançla yola çıkmak "elde var bir" diyeceğimiz hazırlıktır. Çok şükür Rabbime, rızkıma haram karıştırmamaya özen gösterdim. Maddiden kastım; bedenîdir. Haccın meşakkatini yüklenilemek ve bol bol ibadet yapabilmek için bedeni hacca hazırlamak gereklidir. Bunun için; hacca gitmeden önce yeme-içmeye, hasta olmamaya dikkat edilmeli. Gerekliyse bir doktor kontrolden geçip gerekli tedavi ve vitamin takviyesi ile koruyucu aşılar yaptırmalıyım. Tıpkı uzun yola çıkmadan aracımızın yağını, suyunu, frenini, lastiklerini vs. kontrol ettiğimiz gibi. Ayrıca, her gün spor yapıp kondisyon tutmak lazım. Spor deyince sporcular gibi profesyonel kondisyon tutmayı kastetmiyorum. Düzenli yürüyüşler bile yeterli olabilir. Maalesef spor yapma alışkanlığım yok. Ama hac zamanına kadar biraz zamanım var. Bu süre içinde her gün düzenli yürüyüş yapar ve bu yürüyüşün mesafesini düzenli artırırım hac için gerekli kondisyonu kazanabilirim. Böylece hacda daha kolay ve daha çok tavaf ve say yapabilirim. Hac için yapacağım bedenî hazırlıklar hem hac ibadetime, hem de yaşam kaliteme çok şey katacaktır.

Gelelim manevi, ruhi hazırlıklara. Hac toplu halde zamana bağlı olarak yapılan bir ibadettir. Namazı tek başına kılabilirsin, orucu da tutarken bireysel hareket edebilirsin. Ama hac öyle değil. Hacca gidişten dönüş kadar hep biri-

leriyle birlikte olmak, hac ibadeti sürecinde bulunduğün mekânını binlerce kişiyle paylaşmak zorundasın. Hacda “ben” duygusunu mümkün olduğunca köreltmen gereklidir. Hac sabırdır. Hem biliyoruz ki “Allah sabredenleri sever.” (Al-i İmran, 146.) İbadet ederken, yemek, asansör, otobüs vs. sırasında beklerken sabır gerekir. Beş dakika önce yiyeceğiz, otobüste iyi yerde oturacağız, asansöre önce bineceğiz, Kâbe’yi en iyi gören yerde namaz kılacağız, Hacerü’l-Esved’e dokunacağız, Hicr’de namaz kılacağız vs. diye din kardeşlerimizi tartaklamak, incitmek ne üzücü şeydir. Hacılar o yıl Müslümanların seçilmiş davetlileri, Allah’ın misafirleridir. Mümin kardeşine gülümsemek bile sadaka hükmündeyken, hiç misafir olunan o mübarek beldede kaba saba davranıp kul hakkına girilir mi? Allah’ın rızasını kazanacağız diye gittiğimiz o kutlu mekânda kul hakkına tecavüz edilir mi? Biliyoruz ki, Allah şehitlerin bile günahlarını affederken kul hakkını hariç tutuyor. (Müslim, Sahih, İmare, 119.) Hacca gitmeden sabretme ve kul hakkına özen gösterme konularında nefsimizi terbiye etmemiz gereklidir.

Şeytan, daha çok Allah yolunda, doğru yol üzerinde olanlara musallat olmuştur. Galiba bunda doğruluk payı var. Zira bazı kişilerin hacca dost-arkadaş olarak gidip küs ve dargın olarak döndüğüne şahit oluyor ya da duyuyoruz. Şeytan taşlamanın sembolik bazı anlamları vardır. Şeytanlaşan ve bizi yanlış davranmaya iten nefsimize prim vermemeli, onu da orada taşlamaya kendimizi hazırlamalıyız.

Hacda yemede, içmede, uykuda, sağlıkta, hediye getirmekte gösterilen özen, hacın ruhunu anlamada da gösterilmelidir. Hacın menasiklerini (ibadet ederken gerekli olan usul, yol ve tarz) yerine getirirken gösterilen dikkat ve özen kadar hacın içeriği ve manasını da idrak etmeye özen

göstermek gerekli, bunun için hazırlanmalıdır. Bu da hacca gitmeden, hac konusunda bilgilenmekle olur. Hacca gitmeden önce, Hacca götüren kurumun sunduğu tüm bilgi kaynaklarını kullanmalı, çeşitli kaynaklardan hacla ilgili bilgi ve idrakimizi geliştirmeliyiz.

Hacca gitmeden önce Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hacer annemizi iyi öğrenmeliyim. Onları iyi öğrenen hacın ruhunu anlar. Hz. İsmail’in canını, Hz. İbrahim’in cananını Allah’a fedaya hazır ruhları, Hz. Hacer’in susuz, bitkisiz bir vadide Allah’a teslimiyet ve tevekkülünü hikâye gibi okuyup dinledim. Şimdi iyi öğrenmeliyim ki onları, hacda hissedebileyim. Tavaf, say vs. yapıp, kurban kesecek yani Hz. İbrahim, İsmail ve Hacer’in sembolik temsilcileri olacağız, onların teslim, tevekkül ve sabır ruhlarını iyi kavramalı, ona göre davranmalıyım. Ne mutlu Hz. İbrahim, İsmail ve Hacer’i en iyi temsil etme hazırlığında olanlara ve temsil etmeye gayret gösterenlere. “Rabbim beni de onlardan eyle.”

Son duasını biraz sesli etmişti galiba. “Amin” diyen görevlinin sesiyle kendine geldi. “Yapacak çok işim var” diyerek uçarcasına çıktı kura salonundan.

Maneviyat eğitimi

Dinî ve manevi terbiye, dinin insanlara yine insan eliyle bir kültür ve medeniyet mirası olarak intikali demektir.

Adı ister bilgi ve terbiye; isterse eğitim ve öğretim olsun, insan kişiliğinin teşekkülünde öğrenip bilgi sahibi olmanın, terbiye ve teziye ile eğitilmenin büyük önemi vardır. Kur'an'da Peygamberimiz'in vazifelerini anlatan ayetlerde "kitabı öğretmek" ibaresiyle öğretim ve bilgiye, "tezkiye" lafzıyla da terbiye ve eğitime işaret edilmektedir. (Bkz. Bakara, 129, 151; Âl-i İmrân, 164; Cum'a, 2.) Eskiden ikisine birden talim ve terbiye denirdi. Bugün ise öğretim ve eğitim deniliyor.

Dinî ve manevi terbiye, dinin insanlara yine insan eliyle bir kültür ve medeniyet mirası olarak intikali demektir. Nesillerin bu mirasa gereği gibi sahip olabilmesi için bu eğitim ve terbiyenin, şartlarına uygun biçimde verilmesi gerekmektedir.

Aslında terbiye denilen şey insanlara öğretim yoluyla kazandırılan bilgilerin "hâl" diye anılan manevi olguya dönüştürülmesinden ibarettir. Bir başka ifade ile terbiye, "söz ve kâli", "davranış ve hâle" tebdil etmek; önce bilip ardından yaşamaktır.

Manevi eğitim, en kolay ve en hızlı biçimde kemal sahibi insanların diğerleri üzerinde yaptığı tabii etki sayesinde oluşur. Eğitim, yazılı metin ve kurallar manzumesinden ibaret değildir. Meyvenin güneş ışığından istifade ile sararıp olgunlaşması gibi insanların güzel ahlak sahibi insanların yanında olgunlaşıp kemale ermesidir. Bu itibarla maneviyat eğitiminin en güzel yolu kemal sahibi insanlarla beraber bulunmaktır. Tecrübe sahibi; yaşadıklarından ders çıkarmış olgun insanların etrafında bulunmak, eğitimin en etkin yollarından biridir. Nitekim "hâl, ehl-i hâl ile hemhâl olmak suretiyle öğrenilir" denilir.

Peygamberimiz (s.a.s.)'in etrafında bulunan sahabiler de o hidayet güneşinden dört yolla istifade etmişlerdi:

- 1- Akvâlini/sözlerini dinlemişler,
- 2- Ef'âlini /fiillerini izlemişler,
- 3- Takrîrâtını/başkasının davranışlarını tasdik/onayını görmüşler,
- 4- Ahvâlini/hâllerini, duygularını özümsemişlerdi.

Sahabiler doğrudan doğruya Rasulüllah (s.a.s.)'i hâliyle, duygularıyla, yüzündeki ifadeleriyle görme bahtıyarlığına erdiler. Bugün bizim öğrendiklerimiz daha çok yazılı metinlerdendir. Bugün hâl sahibi insanlarla beraber olmak, onların duygularını gönüllerimize transfer gayreti içerisinde bulunmak, yavan ve kuru bilgiden sıyrılmamızı sağlayacaktır. Bu usul, manevi eğitimde en sağlam ve kestirme yoldur.

Yavan ve kuru bilgi kişiliklerin teşekkülüne yetmez; insanlar bilgiyi özümsemek ve örnekle yüreklerine sindirip kendilerine mâl etmek isterler. Bu itibarla manevi eğitim için anne-baba, öğretmen ve büyüklerin iyi birer rehber ve model olmaları gerekir.

Maneviyat eğitiminde iyi model ve rehberin varlığı gençlerin eğitim sürecindeki arayış ve adım adım kemale yaklaşmalarının en önemli ilk merhalesidir. Ancak manevi eğitimde olgunlaşma süreci hemen akşamdan sabaha olacak bir husus değildir. Çünkü maneviyat yolunda insanın safha safha kulluk; Allah'a ibadet ve taat ile kemal arayışı içerisinde bulunması gerekir. Nitekim Ziya Paşa der ki:

Gör zâhidi kim sâhib-i irşâd olayım der

Dün mektebe vardı bugün üstâd olayım der.

Dün mektebe giden, bugün üstat olayım demeye kalkarsa eksik olur. Dolayısıyla insanın maneviyat yolunda önce bir nefis mücahedesinden geçmesi gerekir. Çile çekmek, dert sahibi olmak insanın kemalini hazırlayan önemli özelliklerdendir. Çilesiz, dertsiz bir insanın kemal sahibi olması mümkün değildir. Derler ki deniz sahillerindeki beyaz çakıl taşları aslında kayalardan kopmuş sivri kaya parçalarıdır. Ama dalgalar tarafından dövüle dövüle o kaya parçalarının hiçbir sivrililiği kalmamış; âdetâ cilalanmış gibi olmuşlardır. Taşların görünümlerindeki güzellik dalgalar tarafından dövülerek çektikleri çileler sayesinde oluşmuştur.

İnsan da ne kadar çok çile çeker ve zorluklar

aşarsa o kadar iyiliğe, güzelliğe ve kemale kanat açar. Hiç çilesi, dert ve sıkıntısı olmayan ve hiçbir imtihandan geçmeyen insanda kemal aranmaz. Nitekim altının en değerlisi kuyumcunun elinde çekiçle dövüle dövüle güzel bir şekle girenidir.

Maneviyat, bilgiden ziyade bir sevgi işidir. Sevginin temelinde ilgi ve yöneliş vardır. İnsanların fitratlarında yüce yaratıcıya ve mutlak güce bir yöneliş, dînî hayata tabii bir ilgi vardır. Ancak bu ilginin sevgiye dönüşmesi ve bilgi ile beslenmesi esastır. Dînî hayata bilgi boyutu ihmal edilmiş yoğun bir ilgiyle yönelmek, ham softalıkları; sevgi boyutu ihmal edilmiş kuru bir bilgiyle yönelmek, ruhsuz dindarlıkları doğurur. Aranan ikisi de değildir.

Ne bilgiden mahrum cahilane bir ilgi, ne de sevgiden ve heyecandan yoksun kuru bir bilgi. Sevginin de bilginin de yerli yerine oturduğu güçlü bir İslami kişilik ve kimlik. Çünkü din, tene ve bedene mutluluk ve bolluk getirme davası değil, aksine ruhu ve ruhun inceliklerini tene, bedene ve hayata hâkim kılma eylemidir. Kâinat kitabını okuyarak, yaratıklarda yüce Yaratıcının eserini görmek ve yaratılanı Yaratanından ötürü sevmektir.

Maneviyat eğitiminde kendinin farkında olmak; yani canı bilmek önem arz etmektedir. Çünkü insanın kendini tanıması, varoluşundan beri ilgi duyduğu bir alandır. Nitekim: "Kendini bilen Rabb'ını bilir." (Keşfü'l-hafâ, II, 262, hadis no: 2532.) sözü bu anlayışın temel mantığıdır. Kur'an'ın ilk inen ayetlerinde Allah Teala: "Ey Muhammed! Yaratın Rabbının adıyla oku. O Rabb, insanı ana rahmine tutunarak gelişen embriyomdan yaratmıştır." (Alak, 1-5.) buyurarak insana, kendisine bakmasını ve varoluş sürecini izleyerek kendisini tanımasını emretmektedir. İnsanın içindeki canın farkına varması, manevi gelişim ve eğitimin basamaklarındanır.

Kendini bilmek, canı bilmek; insanın nefsinin, kendini tanıması, kabiliyet ve zaafalarının farkında olmasıdır. Kabiliyetlerini ortaya çıkarıp geliştirmesi, zaafalarını ıslah ile eğitmesidir. Eğitim insanda var olan yetenekleri ortaya çıkarır ve geliştirir, eksik yanlarını irade ile tashih imkânı sağlar. Nefsi bilmek ve kendini tanımak, Hakk'a varmanın ön şartıdır. İlimden, irfandan maksat hep kendini tanımak, Hakk'a yol bulmaktır. Nitekim Yunus şöyle der:

İlim ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsin / Bu nice okumaktır. (Yûnus Emre Dîvânı, s. 101, 91/1.)

Maneviyat eğitiminin muhatabı insanların gönülleridir. Mevlana, gönül eğitimini değirmen benzetmesi ile anlatır. Gönül buğdaya, insanı değirmene, bedeni taşla, düşünceleri suya benzetir. (Bkz. Divân-ı kebir, IV, 142, b. 1279.) Gönül, değirmendeki buğdaydır. O insanlığa hayat veren gıdadır. Değirmen taşı olan beden, buğday mesabesindeki gönül ezmekle ona çile çekirmektedir. Un hâline gelen buğday incelmekte; benlik ve gururdan kurtulmaktadır. Su ise düşünceleri temsil etmektedir. Susuz değirmen dönmez. (Dr. Mustafa Usta, Divân-ı Kebir'de Mevlânâ'nın Eğitim Görüşü, İstanbul 1995, s. 55, 142-149.)

Din ve maneviyat eğitimi her şeyden önce aşk işidir. Aşkın olmadığı yerde tahkik değil, ancak taklit olabilir. Akıl bir fener, aşk ise güneştir. Aşk güneşi doğuncaya kadar akıl feneri lazımdır. Aşk güneşi doğunca fenere ihtiyaç kalmaz. Dinî ve manevi güzelliklerin terbiye boyutuyla özümseyerek toplumu kuşatması, sevginin güneş misali zuhuruyla mümkündür.

Manevi eğitim ve terbiyenin amacı insanları cehaletten kurtarıp bilginin aydınlığına ulaştırmaktır. İyiye, güzele, doğru hedeflere yöneltmek için insanlara gerekli kaideleri göstermek ve bu hedefleri engelleyen sebepleri ortadan kaldırıp ahiret saadetini kazandıracak davranışlara erdirmektir.

Maneviyat eğitiminin önünde birçok engel vardır. Bunların başında nefsin Hakk ile ülfetten, taat ve

ibadetten hoşlanmaması gelir. Bunun sebebi kişinin nefsin her isteğine ram olup boyun eğmesidir. Manevi eğitim sürecinde bunun tedavisi ise nefsin isteklerine karşı koymakla mümkündür. Nefsi, nefse ağır gelen şeylerle meşgul etmek; az yemek, az uyumak, az konuşmaktır.

İtibar duygusu ve baş olma tutkusu da mânevîyat yolunda bir engeldir. Bu da kendini beğenme hastalığından kaynaklanır. Bunun tedavisi ise Allah'ın kendisine hakkı hakk bilme lütfunda bulunduğu, kendisinin Allah'ın bu lütfuna karşı şükürde kusur ettiğini düşünerek tevâzu ve alçak gönüllülük yolunu tutmaktır. Yani hiçlik şuuruna erbilmektir. Çünkü insan hiçlik duygusuna erdikçe kendisini daha iyi tanıyabilecektir.

Maneviyat eğitiminde insanın hırs ve dünya düşkünlüğünü azaltması gerekmektedir. Bunun yolu ise ölümü çokça hatırlamak, ebediyet yurdunun dünyada değil, ahirette bulunduğunu düşünmektir. Manevi eğitimde her an ölüm düşüncesi içerisinde bulunan insanın günlük hayatı daha bir anlam kazanacaktır.

İnsanı hayata bağlayan veya hayatı anlamlı kılan Allah inancı ile ebedî hayat tutkusudur. Manevi eğitim ve terbiye insana ruhi ve içtimai pek çok yararlar sağlar. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1- Manevi terbiye insana önce kendini, ardından Rabbini tanıtır. Kur'an'ın ilk ayetindeki: "Yaratan Rabbinin adıyla oku!" (Alak, 1.) emri bilgi yolunu ve Rabbi bilme yöntemini açık ifadelerle ortaya koymaktadır. Bu ayetin kapsamında bilgi, yaratıcı, yaratılan insan ve onlar arasında kulluk ilişkisi öne çıkmaktadır. Bu tip ilişki ve buna âid bir terbiye insana evrendeki yerini göstermektedir.

2- Manevi terbiye, ferdi hayatı düzene koyarak kâfaların ve gönüllerin itminana ermesini ve dünyanın anlamlı hâle gelmesini sağlar. Manevi ve dinî terbiye sayesinde insan zamanı düzenli kullanmasını; Allah, insanlar ve tüm yaratıklarla ilişkilerinin hangi seviyede olacağını, bilgidan öte eylem ve hâl olarak öğrenir. Ayrıca fertleri düzenli bir hayatı benimseyen toplumların, toplumsal düzenleri de sağlıklı olur.

3- Maneviyat ferde de, topluma da iyiyi, doğruyu ve güzeli telkin eder; ona ulaşmanın yollarını kolaylaştırır. Ferdi hayat toplum hayatının önüne, toplumsal değerler ve kurallar da ferdin varlık ve değerlerinin önüne geçmemelidir. Değilse birinin mutluluğu diğerini gölgede bırakabilir. Ne fert topluma, ne de toplum ferde feda edilmelidir. Bu

Manevi eğitim, en kolay ve en hızlı biçimde kemal sahibi insanların değerleri üzerinde yaptığı tabii etki sayesinde oluşur.

anlayışı en iyi sağlayan dinî şuurla verilen manevi terbiyedir.

4- Manevi terbiye toplumun bütün kurumlarıyla belli ölçüde bütünleştirilerek verilmelidir. Böylece manevi eğitim, cemiyette sosyal adaletin gerçekleşmesine, içtimai değerlerin yerleşmesine etkili olacak ve toplum değerlerinin reddettiği şeylerin yapılmasına fırsat vermeyecektir.

5- İnsanoğlu günün her saatinde çeşitli problemlerle karşı karşıyadır. Geçimsiz bir eş, itaatsiz çocuklar, geçim sıkıntıları, sağlık problemleri insanların iç dünyasını devamlı surette elem ve acılara boğmaktadır. İnsan fitratında ise elem ve acılardan kaçıp sevinç ve hazlara koşma tutkusuna vardır. Elemlerin hazzı dönüşmesi veya tesirini azaltması, iç dünyamızın manevi telkin ve terbiye ile güçlendirilmesine bağlıdır.

Elhasıl maneviyat eğitimi insana her türlü sıkıntılara karşı tahammül gücü vererek elemeleri azaltır. Hatta zamanla elemelerin verdiği acıları, karşılığında alınacak ecir düşünerek hazzı dönüştürebilir. Olayların sonsuz kudret sahibinin iradesiyle meydana geldiğine inanan insan, ruhunda sonsuz bir dayanma gücü hisseder ve çevresindeki menfi şartlara rağmen kurtuluş çareleri bulabilir.

Gönüllülük

Din gönüllülüğünün özü, din ile insan arasında kalbî bir bağ inşa etmekte odaklanır. Din gönüllüsü, bizzat kendi varlığı ile o bağdır. Sözleri ile, davranışları ile, jestleri, mimikleri ile o bağı ilmek ilmek dokur. İnsanın gönlünü alır, dine taşır, dini alır, insanın gönlüne taşır.

Halkımızın güzel bir özdeyişi vardır: “Gönülsüz yapılan aş, ya karın ağrıtır ya baş!”

“Canıgönülden yapmak” der halkımız, büyük istekle, büyük aşkla, varını yoğunu ortaya koyarak yapılan bir işe... Hizmet verenin büyük sevinç duyduğu, hizmet alanın yüreğinde sevinç uyandıran şeydir canıgönülden yapılan şey.

“Gönülsüzlük”, “kerhen”i içerir, zorlanmayı, yük gibi kabullenmeyi içerir.

Bizim kültürümüzde “savaşta bile gönüllülük”ten söz edilir. İnsanlarımız, bazı idealler için hiç de kolay vazgeçilemeyecek olan şeyi, yani canını “gönüllü” olarak vermeye aday olur.

Annelere, çocuğu 9 ay 10 gün kendi bünyesinden beslemek, büyük acı çekerek doğurmak, sonra zahmet içinde emzirmek, büyütme, Rabbani bir gönül yatkınlığı hâlinde verilmiştir. Annelik bir gönül işidir.

Öğretmenlik, yani eğitim hizmeti de öyle.

“Gönüllülük”ün en çok yakıştığı işin “Din gönüllülüğü” olduğunu söylemek yanlış olmaz. Daha doğrusu “Din hizmeti”, hangi nitelikte olursa olsun,

“Gönüllülük” dışında ifa edilecek bir hizmet değildir. Belki de şöyle ifade edilirse daha net bir şey söylenmiş olur: Gönülsüz din hizmeti, dine bedel ödetmek ve din ile insan arasında bir mania gibi girmek demektir.

Dine hizmet işinin mayasında “Gönüllülük” vardır çünkü.

Buradaki gönüllülüğün mahiyeti de “Allah için gönüllülük”tür.

Yani bir “Ecr = Ücret” olacaksa, yaratılanlardan hiçbir şey beklememek, bunun tayinini mutlak anlamda rahmeti, lütfu, ecri sonsuz ve bimsil olan Yaradan’a bırakmaktır.

Kur’an’da, Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb Peygamberler (Aleyhimüsselam)’in dilinden defalarca şu ilanet yapılır:

“Sizden bir ücret (mal) istemiyorum. Hizmetimin mükâfatı ancak âlemlerin Rabbine aittir.” (Şuara, 109, 127, 145, 164, 180; Hud, 29, 51.)

Yine Kur’an’da, aynı ifadeleri Rasulü Allah Efendimiz (s.a.s.)’in de kavmine belirtmesi istenir:

“(Ey Rasülüm) de ki: ‘Ben bu yaptığım tebliğ karşı sizden bir ücret istemiyorum, ancak Rabbine bir iman ve itaat yolu tutmak isteyen kimseler istiyorum.’ (Furkan, 57.)

“Yoksa sen, onlardan bir ücret istiyorsun da, borçlu kalmaktan, yük altında ezilmişler midir?” (Tür, 40; Kalem, 46.)

“(Ey Rasülüm) Buna karşı (yaptığın tebliğ ve imana davetten dolayı) onlardan bir ücret de istemiyorsun. O Kur’an, bütün âlemlere ancak bir nasihatir.” (Yûsuf, 104.)

Gönüllülük neyi ihtiva eder?

Gönüllülük bir ruh hâlidir ve o ruh hâlinin dokuduğu şahsiyet kıvamıdır.

O ruh hâlinin özünde, en başında gönüllü olduğu alanı sevmek ve yapacağı işin heyecanını duymak vardır. Bizzat istemektir gönüllülük. Bir yükse söz konusu olan, onu taşımaya talip olmaktır.

Mesele din gönüllülüğü olduğunda ise, bu çerçevede insanı sevmek, dini sevmek, camiye sevmek, mihrabı, minberi sevmek vardır. Kur’an’a ve Rasulü Allah’a sevdalı olmak vardır. Bütün bu sevgileri, hayat gayesi hâline getirmek vardır.

Gönüllülük bir ruh hâlidir ve o ruh hâlinin dokuduğu şahsiyet kıvamıdır.

Din gönüllülüğünün özü, din ile insan arasında kalbî bir bağ inşa etmekte odaklanır. Din gönüllüsü, bizzat kendi varlığı bile o bağdır. Sözleri ile, davranışları ile, jestleri, mimikleri ile o baği ilmek ilmek dokur. İnsanın gönlünü alır, dine

taşır, dini alır, insanın gönlüne taşır. Rasulü Allah Efendimiz (s.a.s.)’in “Sevdiriniz nefret ettirmeyiniz, müjdeleyiniz korkutmayınız, kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız.” mealindeki uyarıları, ancak “gönül köprüsü” hâlindeki gönül insanlarının marifiyetiyle gerçekleşir.

Yaptığı işten heyecan duymak dediğimizde ise, Rasulü Allah Efendimiz’in tebliğ heyecanına işaret eden o ilahî tespiti hatırlamamak olmaz. Şöyle buyruluyor:

“Neredeyse kendine kıyacaksın, onlar iman etmeyecekler diye...” (Şuara, 3.) Amcası Müslüman olsun diye kendini paralamak, Mekke’de insanlara göz koymak ve “İki Ömer’den biri Müslüman olsa...” diye içinde temenniler büyütme...

Bu, insanın Allah yolu ile buluşması coşkusunu Rasulü Allah, Hz. Ali’ye hitabında şöyle ifade buyrulur: “Ey Ali, senin vasıtanla bir insanın hidayete ermesi, ovalar dolusu kızıl deveden (ya da dünyadaki her şeyden) daha hayırlıdır.”

Rasulü Allah Efendimiz bu ulvi heyecan içinde, Mekke’nin panayırlarını dolaşır ve bizi çok şaşırtacak biçimde “Lailahe illallah deyin, kurtulun!” ifadeleriyle insanları Allah’ın dinine çağırır.

Sevgi, heyecan ve coşkunun, hemen yanında misyonunu yüksünmekten, yük gibi taşımaktan kurtulmak vardır. Bu iş, üzerine yüklenen bir ağırlığı “zoraki” taşımak değil, taşımaya talip olunan bir görevin ifasıdır. İstenendir, aranandır, yüklenmenin hayatın gayesi ve şeref kabul edildiğidir, nasiptir, kısmettir, ilahî armağandır, o iş için seçilmişlik duygusu verendir.

Gönüllülüğün bir şahsiyet dokusunda da fedakârlık, hatta adanmışlık vardır. Alınların terlemesinin, işin mahiyeti gereği olduğunu bilmek ve en başta o yürek kıvamını kuşanmak vardır. Gurbet vardır, anneye, babaya, yâre, evladü iyale hasret vardır, açlık vardır, yorgunluk vardır, ama bütün bunları “ale’r-re’si ve’l ayın” diye gönül hoşluğu ile kabullenmek vardır. “Fedakârlık” kelimesini bile fazla bulmak vardır.

Din gönüllülüğünün gerektirdiği bir başka şahsiyet dokusu, yüreği geniş olmaktır. En küçük engellerde daralmamaktır. İnsanlığı içine alacak bir vüs'ate sahip olmaktır. İnsanlar türlü türldür. Kolay, su akışı gibi gelen insanlar olduğu gibi zor, dirençli, nüfuz edilemez, her an elden kaçacak kadar seyyal insanlar da vardır. İnsanların zoruna da kolayına da kapısı açık olan insanın yüreği, gönüllü yüreğidir. Böyle bir yürek kıvamı, emek verilmiş, terbiye edilmiş, ona göre yörgülüşmüş bir yürek kıvamıdır.

Gönüllü, insanlar arasında ayırım yapmaz. Hiç kimse hakkında, "bundan bir şey çıkmaz" şeklinde kalıcı menfi yargıda bulunmaz. Irk, renk, dil, cinsiyet, yaş farkı gözetmez. İnsan haysiyetinde, yaratılmış herkeste bir iyilik potansiyeli görür. Herkes, Allah yolu ile buluşmaya adaydır. Hiç kimsenin yolu, peşinen kesilmiş değildir. Hiç kimse peşinen "cehennemlik" diye tasnif edilemez. Hiç kimseye "Canın cehenneme" diye tekme vurulamaz.

Gönüllülük, şahsi iktidar, güç, kudret, itibar vesilesi değildir. Gönüllülük, vermektir. Hep vermektir. Hizmettir. Onun için gönüllünün gururla, kibirle, övgü isteğiyle, riya ile ilişkisi olmaz. Zor bir imtihandır, hem hizmet içinde olup, hem de gururdan, kibirden, beğenilme duygusundan, merkezde olma heyecanından kurtulmak... Tevazuda toprak gibi olmak zordur. Gönüllü, Halik Teala'nın, Rasulüne "Sen öğüt ver, sadece öğüt verensin, onlar üzerinde bir zorba değilsin." (Ğaşıye, 22.) hitabını unutmaz.

**Gönüllülük,
vermektir.
Hep vermektir.
Hizmettir. Onun
için gönüllünün
gururla, kibirle,
övgü isteğiyle, riya
ile ilişkisi olmaz.**

Din gönüllüsü, dinin sahibi ile hukukunu özenle tanzim eder, O'nu asla unutmaz, sürekli O'nun nazarları altında bir hayat sürer. Herkesi O'na çağırdığına göre, kendisi de O'na yakın olmak için gayret eder. Kalbinde O vardır, dilinde O vardır, hayatının her safhası O'nun taht-ı tasarrufundadır.

"Dinin sahibi ile hukuku gözetmek", dine sadakati, dini, Rabbin rızasına uygun olarak anlamayı, yorumlamayı ve yaşamayı da beraberinde getirir. Allah'a din öğretmeye, dinle ilişkiyi Yaratan'a minnet gibi sunmaya, nefislere hoş gelecek din yorumlarına gitmeye mezun olmadığını bilir. Rabbin hoşnut olacağı bir dini yaşar, yine aynı dini taşır insanlara.

Din gönüllüsü, ahireti unutmaz. Rabbin huzuruna kalb-i selim götürmenin olmazsa olmaz olduğunu bildiği için, yaptığı hizmetin kalb-i selim yolculuğu olmasına

itina eder. Kalplere hükmeden Allah'tır ve gönüllü, sürekli bir kalp işçiliği hâlinedir. Kalp işçiliği bir ebedî hayat işçiliğidir. Bir cennet işçiliğidir. Bir ilahî rızayı kazanma gayretidir.

Din gönüllüsü rahmet insanıdır. Güzel Müslümandır, müşfik, mütebessimdir; abus çehreli değildir, mütevazıdır. Toplumun en zayıf kesimleriyle beraber gözükmekten utanmaz. İnfak ehlidir, cömerttir, ikramda bulunmayı sever. İyi insan denen şey ne ise odur. Eşiyle, çocuklarıyla, hısım akrabası ile ilişkileri Yaradan'ın hoşnut olacağı tarzıdır.

Din gönüllüsü, Rasulüllah Efendimiz'in manevi mirasçısı makamındadır. Sözünde onun sözleri olmalıdır. Özünde o olmalıdır. Onun izine basarak yürümelidir. Yüreği, onun yüreğine raptolmalıdır. Onun kervanına katıldığını, onunla birlikte yürüdüğünü unutmamalıdır.

Gönüllü, halk içinde Hak ile birlikte olabilmeyi başarandır.

Mihrabı hayata taşımak

Camilerimiz tarih boyunca, ürettikleri hizmetlerle anılagelmiştir. Pek çok hizmet, caminin merhametli şemsiyesi altında yapılanmayı, kendi hizmet alanı için daha uygun görmüştür.

Ülke nüfuslarıyla yarışan metropoller, dünya çaplı iktisadi havzalar, ülke bütçelerinden büyük şirket cirolarıyla iktisadi savaşların yaşandığı, dünyanın en ücra köşesine ses ve görüntü naklinin harikulade olmaktan vakayı adiyeye dönüştüğü bir çağ... Bireylerin, on yıllık alt komşusuyla selanlaşmadığı, birinci derece akrabalarıyla bağlarını kopardığı ama sanal tanışıklıklarıyla dünyanın dört bir yanından dost ve ahbablar edindiği bir dünya... Yıllık 600 bin nikâhın kıyıldığı ancak evlilik binalarından her yıl 100 bininin çöktüğü bir Türkiye. Güngörmüş dünyamızın, fakir insanları her sırda gördüğü halde, en zengin yüzyılda açlıktan insan ölümlerine şahit olduğu bir çağ. Şu veya bu sıfatlarıyla tanıtımını sayfalarca uzatabileceğimiz modern çağ. Ve tüm insanlığa gönderilen rahmet peygamberinin rahmet ümmeti olan biz Müslümanların bu fotoğrafı "sıbgatullah" ile renklendirme sorumluluğumuz...

Özetlenen bu tablodaki verilere karşın, ülkemiz pratiğinde pek çok insanımızın cami ve din görevlisiyle teması; isim verme töreni, yaz kursları, sünnet, nikâh ve cenaze törenleriyle sınırlıdır. Halkımızdan azımsanmayacak bir kesimi, yukarıdaki hizmetler dışında dinî müessese ve görevlilerimizden hizmet alamamaktadır. Camilerimiz ve görevlilerimizin daha etkin-verimli hizmet sunumlarının önündeki önemli engellerden biri, hizmet alma pozisyonundaki muhataplarımızın "cami ve fonksiyonlarını" algılarında yaşanan daralmadır. Öncelikle bunun aşılması ve ardından vizyon genişlemesini taşıyabilecek bir coşkunluğun oluşturul-

ması önerilebilir. Bu fotoğrafın oluşumunda pek çok etkenden söz etmek mümkünse de, Diyanet İşleri Başkanlığı personeli olarak bizlerin öncelikle yapabileceklerini şöyle özetleyebiliriz:

1. Din hizmeti vermekle görevli bulunduğumuz muhatap kitleye, bizden alabilecekleri hizmetin sınırlarını daha iyi anlatmak ve bu hizmete hazır olduğumuzu kavî ve fiili olarak göstermek.
2. Temas noktalarını çeşitlendirmek ve geniş hizmet alanının gerektirdiği donanım eksiklerimizi süratle tamamlamak.

Camilerimiz tarih boyunca, ürettikleri hizmetlerle anılagelmiştir. Pek çok hizmet, caminin merhametli şemsiyesi altında yapılanmayı, kendi hizmet alanı için daha uygun görmüştür. İhtiyaç sahipleri için aşevi mi yapılandırmak istediniz, bunun en çok yakıştığı yer zekât gelirlerinin de kolaylıkla kanallize edilebileceği bir cami ek binasıdır. Din eğitimi için tesis mi arıyorsunuz, sığınacağınız en merhametli yatak yine cami havzasıdır. Güzel sanatlar ve musiki kendini caminin evladı olarak görgelmiştir. Yaşlı bakım üniteleri ve yetim çocukların bakım merkezleri de kendilerine; merhametin ve yardımlaşmanın bir ibadet olarak algılandığı camilerden daha yakışan bir partneri bulamamışlardır. Bu vb. kurumlarla ortaklaşa hizmet üreten cami, gerçekten “yaşayan bir cami”dir. Yaratılmışa hizmeti ibadet kabul eden İslam dininin merkez kurumu olan camilerimiz, topluma hizmet edebildikleri oranda hayatiyet bulmuşlardır. Bu kurumun sembol-merkez ibadeti namazla cemaatin günde beş kez bir araya gelme avantajı pek çok faaliyeti de caminin omuzlarına yükleyegelmiştir. Zekât gibi mali ibadetler başta olmak üzere yardımlaşma temelli hizmetler, ilmi halkalar ve çeşitli sanatlar, üretim ve icra alanı olarak camilerimizde ve müstemilatlarında temerküz etmişlerdir. Camilerimiz bizler tarafından gerçek anlamda ihya olduklarında; sağlıklı bir kalbin diğer organların sırtındaki yükü hafifletmesi misali, topluma hizmet veren emniyet, adalet başta olmak üzere pek çok devlet kurumunun hizmet yüklerini de hafifletmişlerdir.

Günümüz toplumunda cami ve din görevlisinin üstleneceği rolleri yeniden düşünüp yapılandırırken organize edilmesi önerilebilecek faaliyetleri “Kuruluş ve İşletim Faaliyetleri” olarak sınıflamak uygun görünmektedir. Buna binaen şu hazırlayıcı faaliyetler icra edilebilir:

Hizmet üretecek caminin içinde yer aldığı sosyo-kültürel zeminin analizi önceliklidir

Camilerimizin zaman-mekân ve muhatap kitleye göre değişmeyen; ibadet alanı olma vb. temel rolleri vardır. Camilerimizi sadece bu rolleriyle tanımlamak, bu kurumlarımızı hem eksik anlamak hem de imkânlarını israf etmek anlamına gelecektir. İsrâf her alanda haramdır. Ancak dinin temel kurumları olan camilerimizde eksik tanım, yanlış beklenti, kurumsal ve konjonktürel problemler vd. sebeplerden kaynaklanan hizmet alanı daralmalarının vebali daha ağır olsa gerektir. Camilerimizce eksik bırakılan her hizmet alanı toplumsal hayatımızda farklı ağrı ve sızaların meydana bulmasını doğurmaktadır. Gerek tarih içinde üstlendikleri pek çok hizmetler, gerekse günümüzde üstlenebilecekleri muhtemel hizmetler açısından camilerimiz, üzerlerinde tekrar tefekkürlerimizi yoğunlaştırmamız gereken merkez kurumlarımızdır.

Görev yapılan mahallin özellikleri, çalışma önceliklerini değiştirebilmektedir. Bölgenin eğitim düzeyi, iş veya mesken ağırlıklı oluşu, cami cemaatinin sabit veya değişken oluşu vb. veriler, bölgede tasarlanabilecek hizmetler için ön veriler olarak değerlendirilmelidir. Camilerimizin bu değişken durumlarından ötürü önlerine konacak vizyon ve hedefler de farklılık arz etmelidir. Diyanet İşleri Başkanlığı, bölge ve cami düzleminde koyacağı bu özel hedef ve beklentilerin ne denli gerçekleştirildiği noktasında da rehberlik ve denetim yapmak durumundadır. Diyanet İşleri Başkanlığının hizmet ürettiği camileri, farklı kriterlere göre tasnif etmek mümkündür. Konumuz açısından şöyle bir soruyla, tasnifi yapabiliriz. Hangi tür camimizde, hangi hizmetleri öngörmeliyiz?

- Selatin camilerimiz
- Ana arter camilerimiz
- Yeni yapılan külliye tarzı camilerimiz
- Han içi mescitlerimiz
- Mahalle camilerimiz
- Köy camilerimiz

Camilerimiz, ibadet mekânı olma değişmez vasfı yanında, bulundukları sosyo-kültürel zemine ve kendilerini çevreleyen imkânlara göre farklılık arz eden hizmetlere de katkı sağlayabilmektedirler. Eğitim alanlarına mücavir camilerimiz, öğrenci yurdu vb. yan hizmetleri üretirken; iktisadi darlık yaşanan bölgelerde aşevi ve erzak çalışmalarıyla toplumsal bir ihtiyacın giderilmesine öncülük yapabilmektedirler. Bugüne değin Kur'an kursu,

talebe yurdu, aşevi, misafirhane, çayevi gibi tesisleriyle insanımıza hizmet üreten camilerimizin hizmetlerinde çeşitlenmeye ve toplumla temas noktalarını çoğaltmaya ihtiyaç hissedilmektedir. Yaşlı bakım evleri, eğitime destek veren etüt merkezleri, çocuk bakımevleri ve oyun evleri, emekli hobi evleri, geleneksel sanatlar ve ses sanatlarımız, bilim sergi salonlarımız vb. pek çok hizmet alanıyla camilerimiz hayatın tam da orta yerinde etkin yerlerine günümüzde de taliptirler. Bu hizmetlerin merkezindeki kişi olan imamımız ise dinî rehberliğini sadece cami cemaatine yönelik olarak değil tüm mahalleye yönelik gerçekleştirmek durumundadır. Yeryüzünün bütünü kendine mescit kılınan Rasûl'ün varisleri için tüm yeryüzü din-i mübin-i İslâm'ın tebliğine muhataptır. Dinî rehberliğin toplumun her kesimine en güzel ve uygun formlar kullanılarak ulaştırılmasıyla bu hizmet, muhatapın ayağına götürülmelidir. Bulunduğu görev mahallinde binlerce kişinin yaşadığı bir İmam-Hatip için “Görevli olduğum caminin hiç cemaati yok. Bu sebeple hizmet üretemiyorum.” gerekçesi bu yeni yaklaşımda yer bulamayacaktır.

Kadın-çocuk ve aktif nüfusa ulaşabilmek, zorluklar ve çözüm önerileri

Bayan ve çocuk nüfusun ihtiyaçlarına yönelik olarak camilerimizin fizik imkânlarını yeniden tasarlama zorunluluğu görülmektedir. Kısa süreli çocuk bakım üniteleri, uygun WC ve şadırvanlar ile özellikle genç annelerin huşu içinde ibadetlerine yönelik tedbirler üretemeyen bir hizmet kurumu, kendi rezervlerini yeterince iyi kullanamayacaktır. Bu kullanımla ilgili tek problem, fizik imkânların yetersizliği değildir. Mescitlerimizden uzun süre ayrı kalan toplumun bu kesimlerinin, tekrar camilerimize kazandırılmasının önünde dinî yorum, anlayış ve örfi problemler mevcuttur. Bu konuyla ilgili görevlilerimiz ve Başkanlığımızın fikrî altyapıyı hazırlama ile ilgili yapması gerekenler göz ardı edilemez. Özellikle Aile İrşat ve Rehberlik Büroları kanalıyla ulaşılan bayan cami cemaatlerine süreli kurslar aracılığı ve paket programlarla pek çok alanda rehberlik böylece nezih ortamlarda verilebilecektir. Trafik ve park probleminin yaşadığı ana arterlerde araç park yerleri gibi günümüz ihtiyaçlarına yönelik kolaylaştırıcı imkânlarla ihtiyaç ise had safhadadır.

Camilerimizin hizmet saatlerinin yeniden programlanması

Din görevlimiz ibadet alanlarını; korumak, bakımını gerçekleştirmek ve namaz merkezli olarak işle-timde tutmakla sorumludur. Kendisinden hizmet alan bölgenin dini alandaki rehberliğini yapmak ve irşat faaliyetleri de bir diğer ana görevdir. Ancak bu ikinci alan (irşat) cuma vaazları ve yaz kursları gibi birkaç forma sıkıştırılamayacak kadar geniştir. Din görevlisi dini içerikli çeşitli törenlerde de irşat faaliyetlerini sürdürür. Bu formel irşadın ötesinde informal olarak esnaf ziyaretleri, komşuluk ilişkileri vb. hayatın tüm alanlarında irşat devam eder. Namaz saatleri merkeze alınarak hizmet üretilen bir cami pratiğinde irşat faaliyeti eksik kalmaktadır. Özellikle kış aylarında yatsı namazı dâhil saat 19.00'da kapatılan bir camide çalışan nüfusun eğitim alabilme imkânı yoktur. Yine haftalık izinlerin hafta sonu kullanılması, izin günlerinde bizden hizmet alacak büyük potansiyelin baştan önünü tıkamaktadır. Namaz vakitleri dışında mesai tanımlarındaki ufak düzenlemeler ve görevlilerimizin dini danışma için randevulu büro faaliyetleriyle bu zorluklar aşılmalıdır. Açık bulundurulma saatleri, ürettiği irşat programları başta olmak üzere sosyal içerikli faaliyetleriyle; bayan, çocuk ve çalışan nüfusun çok daha fazla hizmet alabildiği bir cami, “Yaşayan Cami” olma yolunda mesafe kat etmiş demektir. Cuma, bayram, teravih ve törensel icralar dışında sabit 30-40 cemaatin beş vakit namazlarını cemaatle kılmalarının ötesinde hizmet üretemeyen bir camimiz için ise ne inşa ne de işletme giderleri açısından yeterince verimli değerlendirilmediği tespitini yapabiliriz.

Özetle belirtmek gerekirse günümüz toplumu, camilerimiz ve din görevlilerimizden büyük hizmetler beklemektedir. Bu hizmetleri iki temel alanda toplamak mümkündür:

1. Topluca yapılan ibadetlerin rehberliği ve törensel faaliyetler
2. Dinî rehberlik noktasında irşat faaliyetleri.

Özellikle dini irşat alanında hutbe, vaaz ve cami içi irşat formları kadın, çocuk, çalışan kesim gibi toplumun büyük parçasına ulaşmakta yetersiz kalmaktadır. Sahaya inen ve dini rehberliği muhatapın yaşam alanlarına uygun formlara taşıyan bir din görevlisi tanımına ihtiyaç aşîkârdır. Yaşlıya, çocuğa merhameti sadece anlatmakla kalmayan din hadimleri, ortaya koyacakları cami şemsiyeli yan hizmet kurumlarıyla da bu kavli tebliğlerini fiilî tebliğleriyle de ikmal etme gayretinde olmalıdırlar.

Aile içi iletişimde temel değerler IV: Anlayış

Aile içinde sağlıklı, huzurlu ve kalıcı bir iletişim kurabilmek için gerekli olan değerlerden biri de anlayıştır. Nitekim günümüzde aile içi iletişimde yaşanan en önemli sıkıntılarının başında karşılıklı anlayıştaki eksiklikler gelmektedir. Birey, aile ve toplum için önem arz eden ve mutlaka kazanılması gereken bir değer olan anlayış, aile içi sağlıklı iletişimin zorunlu şartlarından biridir.

İnsanda anlayış değerinin gerçek zeminini bulabilmesi, ancak ve ancak bireyin kendini tanıması ile mümkün olabilir. Çünkü bireyin kendini tanıması, aynı zamanda kendini ve çevresini anlamaya başlaması yolunda önemli bir adımdır. Nitekim kendini bilen, yaratılışın sırrına da mazhar olur; bizleri yoktan var eden Yüce Mevla'yı da O'nun son elçisi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.)'yı da idrak eder. Kendini bilen yaratılanların da kadriğini bilir.

Yaratıcıyı, yaratılışın sırrını idrak eden bir insan, yaratılmışlarla olan ilişkilerini de bu anlayış üzerine bina eder. Kişi, evvela kendini ve haddini bilmeyi başarır, diğer insanlarla da sağlıklı bir iletişim kurmaya başlar. Bu işin sırrı, bireyin kendini anlamasıdır. Kendini anlayan bir kişi, öncelikle kendisini besleyip büyüten anne ve babasını an-

lar. Onlara karşı yüksek bir minnet ve merhamet duygusuyla hareket eder. Anne ve babanın anlayışı da çocukları için çok önemli rehberdir.

Anlayış, evvel emirde aile bireylerinin birbirlerini olduğu gibi kabullenmeleridir. Genelde bütün insanları; özelde aile bireylerini doğal hâliyle kabullenmek anlayışın başlangıç noktasıdır. Bu bağlamda unutulmaması gereken en önemli gerçek şudur: Her insan, ayrı bir bireydir. Yaratılış özellikleri, kişilik ve karakteri, alışkanlıkları, zevkleri, mi-

Kişi, evvela kendini ve haddini bilmeyi başarır, diğer insanlarla da sağlıklı bir iletişim kurmaya başlar. Bu işin sırrı, bireyin kendini anlamasıdır.

zaçları, eğitimleri ve beklentileri farklı olabilir. Bu farklılıklar doğaldır ve anlayışla karşılanmalıdır.

Aile içi iletişimin en önemli güvencelerinden birisi de aile bireylerinin -yukarıdan beri sözünü ettiğimiz- yüksek ve yüce bir anlayışa sahip olmalarıdır. Anne ve babalar, çocuklarını; çocuklar, anne ve babalarını; eşler, birbirlerini; yaşlılar, gençleri; gençler, yaşlıları ve yetişkinler, çocukları anlamaya gayret etmelidirler. Bilhassa yaşlıların çocukluk ve gençlik çağlarındaki yaşantı ve tecrübelerini sürekli hafızalarında tutarak gençlere anlayış göstermeleri ve daha da önemlisi tavır ve davranışlarıyla örnek olmaları gerekir.

Yaratılış gereği her yaşın farklı bakış açıları, alışkanlıkları ve davranışları vardır. Her birey, özünde yaşına, konumuna, makamına ve çevresine uygun davranmak durumundadır. Zaman zaman istisnalar ve sapmalar olması da yine fitratın gereğidir. Burada esas olan, her bireyin karşısındaki anlamaya çalışmasıdır.

Bireysel olgunluk; genelde yaşla, eğitimle ve tecrübeyle bağlantılı kabul edilir. Bu tespiti esasen doğrudur. Ancak; her zaman beklenen sonuçlar alınmayabilir. Örneğin bir insan, gayret sarf ederek âlim olabilir; ne var ki bu kazanım o kişiye ârif olmanın yolunu açamayabilir. Zira bilmek ayırdır ama anlayış ve idrak; yani, âriflik sanıldığı kadar kolay kazanılan bir özellik değildir.

İnsan ne kadar zeki ve anlayışlı olursa olsun dinlemeyi alışkanlık hâline getirmesse söyledikleri yanında kalır. Çünkü diğer insanlar da onu dinlemezler: Anlayış göstermeyen, anlayış göremez. Sabır ve metanet, samimiyet, ilgilenme, sükûnet, değer verme anlayışın en sağlam sütunlarından.

Aile bireylerinin birbirlerine karşı anlayışlı olmaları çok daha önemlidir. Aile kurumunun ayakta kalması; sağlıklı ve huzurlu bir ortam olması, anlayışlı çocuklar yetiştirmenin yegâne yolu, ailenin yüce ve yüksek bir anlayış odağı hâline getirilmesidir. Aile bireyleri, birbirlerinin her hâl ve davranışını doğru anlamaya çalışma-

lı; karşılıklı olarak duygu ve düşüncelere değer verilmelidir.

Rivayet olunur ki; Osmanlılar zamanında iki genç evlenir ve bir yuva kurarlar. Mutlu ve baharlı yaşamaları beklenirken başlarlar tartışmaya. Aslında ortada çok da büyütülecek sebepler yoktur ama serde gençlik var ya! Nihayet her iki taraf da neden tartıştıklarını düşünmeye başlar ve evin beyi olan delikanlı, hanımefendiye bir teklifte bulunur: “Bak hanım, der. Ben, bazen istemeden seni kırıyorum. Aslında böyle bir durumu istemiyorum. Gerçek sebep benim işimden kaynaklanıyor. Biliyorsun ki akşamları eve yorgun ve gergin geliyorum. Aslında hak etmediğin hâlde sana çıkışıyorum. İstersen bundan sonra eve geldiğimde, gergin ve yorgun olduğumu sana anlatmak üzere bir işaret vereyim. O günlerde sen de biraz anlayışlı ol!”

Hanımefendi, peki der. Beyefendi der ki; yorgun olduğum günlerde ben fesimin püskülünü fesimin önüne atarım. Sen bu durumu görünce, vaziyeti anlarsın der. Hanımefendi de peki olur; ancak ben de insanım, benim de yorgun ve gergin olduğum zamanlar olabilir. Ben de sana bir işaret versem olur mu diye sorar. Delikanlı razı olur. Hanım bunun üzerine ben de sinirli olduğum günler eteğimin ucunu belime katlarım diye işaretini verir. İki genç anlaşır. Beyefendi eve gelip kapının tokmağını vurduğunda evin hanımı cumbadan önce bir bakar. Beyefendinin fesindeki püskül arkada ise, her şeyin normal olduğunu anlar. Yok, eğer püskül fesin önündeyse, o da hemen eteğini beline katlamış. Evin beyi, hışım- la içeri girdiğinde, hanımın eteğini belinde görünce, aman bugün hanımın günü değil diye düşünerek susar ve sabredermiş. Böylece bir ömür püskül önde, etek belde; püskül önde, etek belde huzurlu ve mutlu yaşamışlar...

Son sözüm, olur olmaz sözlere itibar ederek her davranışı kusur sayarak evliliği oyuncağa, yuvayı hücreye çeviren zamane gençlerinedir: Öncelikle her gün ruh aynanıza bir göz atın. Belki de hatalı olan siz olabilirsiniz. Yargılamaktansa karşınızdakini anlamaya çalışın. Eşinizi, onun akrabalarını, çocuklarınızı ve diğer aile bireylerini eleştirmek ve suçlamak size hiçbir şey kazandırmaz. En güzeli ve doğrusu kendimizi geliştirmektir. Herkesi de olduğu gibi kabullenmektir. Gerisi mi o da takdir-i ilahî...

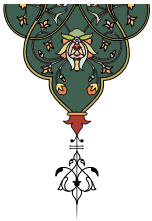

DÜNYEVİLEŞME TUZAĞI

“(Çoğunuz) bu geçici hayatı seviyorsunuz, ama öteki dünyayı (ve Hesap Günü’nü) hiç düşünmüyorsunuz.”

(Kıyamet, 20-21.)

Kur’an, ne insanın manevi olgunlaşma uğruna maddi ihtiyaçlarını göz ardı eder, ne de manevi yönünü ihmal ederek dünyevi zevk ve sefayı esas kabul eder. İnsanın her iki yönünü de dikkate alır ve dengeli bir sistem ortaya koyar. Bu bağlamda mümine, hem dünya hem de ahret iyiliğini Rabbinden istemesi öğütlenir. (Bakara, 201.) Yine Kur’an müminlere, dünya nimetlerinin ihmal edilmemesi gerektiğini hatırlatır. (Kasas, 77.) Bunlar, dünya hayatında hem iman edenler hem de inkâr edenler için vardır. Ahirette ise nimet ve güzellikler sadece müminlere mahsustur. (A’raf, 32.) Bu tespitleri ile Kur’an, bazı dinî hareketlerde olduğu gibi dünya nimetlerini terk edici yaklaşımların yanlışlığını ortaya koyar.

Kur’an dünya hayatının, bir başka yönüne dikkat çekmeyi de ihmal etmez. O da, cazip ve aldatıcı oluşudur. (Fâtır, 5.) İnsanın dünya metnına karşı ayrı bir tamahı vardır. Bu manada dünyevi varlıklar insana güzel gösterilir ve çekicidirler. (Kehf, 7.) Öylesine ki, onu Yaratan’a kulluktan (Münafikûn, 9.) ve neticede ebedî saadetten dahi mahrum edebilirler. Dünya hayatının bu aldatıcılığına karşı insan sık sık uyarılır. Mal-mülk, şan-şöhret şatafatına kapılarak ebedi ahiret yurdunu heder etmemesi daima ona hatırlatılır.

Maddi ve biyolojik ihtiyaçlar ağır bastığından, insan çoğunlukla dünya zevklerini ve hazlarını esas alan bir hayat sürmüştür. Ölüm sonrası hayatı ya inkâr etmiş ya da inandığı halde ciddiye almamış ve sanki ona inanmıyormuş gibi yaşamıştır. Böylece hayatın anlamını dünyada ve dünyevi hazlarla tatminde aramıştır. Sosyolojik bir tabirle buna “dünyevileşme” diyoruz.

Peygamberlerin yaşadıkları çağlar ve vahyin etkin olduğu dönemler, uhrevi değerlerin insan ilişkilerini belirlediği zamanlardır. Çünkü bu dönemlerde, kıyamet, yeniden diriliş, hesap, cennet, cehennem vb. inançlar, bir üst değerler sistemi olarak kabul edilmiştir. İnsanlar, kendi hayatlarını bunlarla denetleme gereğini duymuşlardır. Onlar, bu dünyayı bir “gaye hayat” değil; ebedi saadete ve cennetlere götüren bir vesile ve vasıta olarak görmüşlerdir. Dünya meşgalelerinin, kendilerini kulluk görevinden alıkoymasına fırsat vermemişlerdir. Dünyadan el etek çekmemişler; onun içinde yaşamışlar, ancak dünya sevgisini içlerinde yaşatmamışlardır.

Dünyevileşmek, ahirete inanmayanların doğal bir özelliğidir. Çünkü onlar için hayatın anlamı ve hazzı, gayesi ve saadeti sadece burası ile

sınırlıdır. Ancak bu sapmaya ahirete inananlar da çoğunlukla maruz kalmaktadırlar. Kur'an'ın tespitiyle bunun en tipik örneğini Yahudiler oluşturmaktadır. Çünkü onlar, bir taraftan cennete sadece kendilerini layık görüyorlardı (Bakara, 94, 111.), diğer taraftan da ahirete inanmayan müşriklerden daha fazla dünya hayatını seviyorlardı. (Bakara, 96.)

Dünyevileşme, günümüzde, ne yazık ki, Müslümanlar arasında da bir salgın hastalık gibi yayılmaktadır. Çünkü ilahî buyrukların hayatlarındaki etki ve yönlendiriciliği gittikçe azalmaktadır. İnsanlar, artık cennete ve uhrevi mükâfata inandıkları halde, sanki inanmıyormuş gibi yaşamaktadırlar. Ölüm sonrası mükâfat veya cezayı göz ardı etmekte, helal haram sınırlarını dikkate almadan yaşayabilmektedirler. Dünyevi meşgaleler, namaz, zekât, cihat gibi en temel ibadetlerden onları alıkoyabilmektedir. Dünyevi haz ve zevkler, yaşamlarının esas gayesi hâline gelmiştir. Çoğunlukla Allah'a kavuşma arzusunu taşıyamakta, hayatın maddi haz ve zevkleri ile tatmin olmaktadır.

Günümüzde insanlar, Kur'an'ın tespitleri ile servet hırsıyla yanıp tutuşmakta (Adiyât, 8; Fecr, 20.), malın kendilerini adeta ebedileştireceğini zannetmektedirler. (Hümeze, 2-3.) Dünya metaini sahip olmayı, ölçü ve sınır tanımadan neredeyse dinî bir değer gibi kutsamaktadırlar. İsrafın haram olduğunu unutmuş; tüketim modasına kendilerini kaptırmış bulunmaktadır. Ticari hayatlarında helal-haram hassasiyeti gittikçe kaybolmakta, ölçü ve tartıda hak, hukuka gerektiği şekilde riayet etmemektedirler. Zekâtın, fakirlerin hakkı olduğunu unutmakta, Allah yolunda infak etmenin bir erdem ve yücelik olduğunun şuuruna varamamaktadırlar. Bütün bunlar, Müslümanların dünya endeksli bir hayat yaşadıklarını ve ahireti göz ardı ettiklerini göstermektedir.

Kur'an, dünya hayatının fani ve azıcık bir menfaat, ahiretin ise daha hayırlı ve baki olduğunu belirterek müminleri uyarır. Şu ayet, insanın bu dünyada yaşadığı hayatın, hangi arzulara bağlı olarak devam ettiğini göstermesi bakımından manidardır: "(Ey insanlar,) bilin ki, bu dünya hayatı, sadece bir oyundan, geçici bir eğlence ve güzel bir süsten, birbirinizle büyüklük yarışı(na girmenizden) ve daha çok servet ve çocuk sahibi olma hırsın(ız)dan ibarettir." (Hadid, 20.)

Ayet, dünya hayatının "bir oyun ve eğlence"den başka bir şey olmadığı uyarısı ile başlar. Bu ifadelerle, dünya hayatı bir oyun ve eğlenceye benzetilmektedir. Nasıl ki çocuk, kendini oyuna iyice kaptırır ve başka şeyleri unutursa, dünya hayatının da böyle bir çekiciliği vardır. Ne yazık ki günümüz Müslümanlarının önemli bir kısmı, bu dünya oyununun büyümesine kendilerini kaptırmıştır; Kur'an'ın çağrılarına rağmen, yaşantılarına bir çeki düzen verme gereğini duymamaktadırlar.

Ayette dünyanın bu çekiciliği "ziynet" kelimesi ile ifade edilir. Konu bir başka ayette biraz daha açılır; kadın, (kadın için de tabii ki erkek), çocuk, altın ve gümüş cinsinden birikmiş hazineler, soylu atlar, sığır ve arazilere yönelik haz ve arzuların insana süslü ve çekici gösterildiği ifade edilir. (Al-İmrân, 14.)

İnsanın dünyaya olan tamahı ve arzusu zamanla şekil değiştirse, peşine düştüğü mal ve üretim vasıtaları farklılaşsa da, özü itibarıyla bu değişmemektedir. Dün, insanlar tarafından ayette geçen nimet ve güzellikler, âdeta hayatın gayesi olarak algılanmış, akla hayale gelmeyen uhrevi mükâfatlar unutulmuştu. Bugün ise bunların yerini son model arabalar, dayalı döşeli lüks daireler, iş yerleri, döviz ve banka hesapları vb. dünyevi materyaller almıştır. İnsan artık geçici bu dünya metallerinin büyümesine kendisini kaptırmış, Yüce Allah'ın söz verdiği ebedi mükâfatı unuttur olmuştur.

Ayetin devamında dünya hayatının insanlar arasında bir gururlanma ve büyülenme vesilesi, mal ve evlat konusunda bir çoğalma yarışı olduğu ifade edilir. İnsanlar, sahip oldukları mal ve mülkle birbirine hava atar, makam ve mansıpları ile tafra satarlar. "Benim var, senin yok, ben büyüdüm, sen küçüksün" gibi daha ziyade çocuklarda görülen bir yarışa girerler. Ancak insan hayatının, geçici ve aldatici bir zevkten başka bir şey olmadığı unutulur. Oysa hayat, âdeta yağmurun bitirdiği ve ekenlere sevinç veren bir bitkiye benzer. Ancak bu bitki, bir zaman sonra kurur ve sararmaya başlar; sonunda da çer çöp olur gider. Sahiden biz de tıpkı bir bitki gibi hayatımızın çocukluk ve gençlik çağlarında anne babamızın mutluluk kaynağı olmuyor muyuz? Yaşlandıkça da sararıp solmuyor ve sonunda da toprağa karışmıyor muyuz?

ÖNCE KUL SONRA RASUL

Hz. Ömer (r.a.) minberde, Allah Rasulü (s.a.s.)'nden şunu duyduğunu söylemiştir: "Hristiyanların Meryem oğlu İsa'ya yaptıkları gibi, beni aşırı şekilde övmeyin! Ben ancak Allah'ın kuluyum. Bana 'Allah'ın kulu ve Rasulü' deyin!" (Buhari, Enbiyâ, 48.)

Hiç ihtiyacı olmadığı
halde, kendisinde
olmayan özelliklerle
övmeye çalıştığımız
Allah Rasulü,
bu hadisiyle,
Hristiyanların
Hz.İsa'yı yüceltirken
düştükleri hataya
düşebilecekleri
konusunda,
arkadaşlarını ve
sonraki Müslüman
nesilleri uyarma
gereği duymuştur.

Hadis metninde geçen "lâ tutrûnî" ifadesi, "beni övmeye aşırı gitmeyin" anlamına geldiği gibi, "batıl bir övgüyle, bende olmayan şeyleri söyleyerek, hakkımda yalan söylemeyin" anlamını da taşımaktadır. Sevgili Peygamberimiz'in, muhtemelen, bazı arkadaşlarının kendisine gösterdikleri sevgi tezahürleri karşısında, ileride doğabilecek aşırı tutumları engellemek amacıyla yaptığı bu uyarının işaret ettiği tehlike ne yazık ki gerçekleşmiş, zamanla, Kur'an ve sahih sünnetin tasvir ettiği peygamber portresi dışında farklı bir peygamber tasavvuru ortaya çıkmıştır. Diğer peygamberler içinde, hayatı ve öğretileri en iyi bilinen; tarihi kişiliği ve hatırası en iyi korunan bir şahsiyet olduğu halde, tarihî süreç içerisinde, çeşitli maksatlarla, hakkında üretilen pek çok menkıbe; kişiliği ve misyonu hakkında uydurulan birçok haber yüzünden Peygamber Efendimiz, bazen tanınmayacak hâle getirilmiş ve kullanılan malzemeye ve kişilerin niyetlerine göre birbirinden oldukça farklı peygamber tasvirleri çizilmiştir.

Yorumunu yaptığımız hadis, Allah Rasulü'nün, kendisi hakkında aşırı ve abartılı değerlendirme yapacaklara, önce kul, yani insan olduğunu hatırlatan önemli bir uyarısıdır. Nitekim teşehhüdü öğrettiği bir adam, "şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın Rasulü ve kuludur" deyince Hz. Peygamber, "ben Rasul olmazdan önce kul idim. 'Şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasulüdür de!' buyurmuştur. (Abdürrezzak b. Hemmam, Musannef, 2/205.) "Ben kulun yediği gibi yer, kulun oturduğu gibi otururum, çünkü ben ancak bir kulum." (Addürrezzak, Musannaf, 10/417.) sözü de ona aittir. Zaten Cenab-ı Hak da elçisinden, onu beşer üstü görmek isteyen ve ondan olağanüstü şeyler talep eden müşriklere karşı sürekli beşer olduğunu hatırlatmasını istemiştir. (İlgili ayetler için bkz., İbrahim, 11; İsrâ, 90-94; Kehf, 110; Fussilet, 6.) Allah Rasulü, kendisini görünce heyecandan titreyen birisini peygambere yakışan bir tevazuyla şöyle sakinleştirmiştir: "Sakin ol. Ben bir kral değilim. Ben ancak kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum!" (İbn Mace, Et'ime,

30.) İnsana ârız olabilecek şeylerin onda bulunması peygamberliği için bir nakısa değildir. Bu yüzden, yanılarak beş rekât kıldığı bir namazdan sonra bunu kendisine hatırlatanlara, “Ben ancak bir beşerim, sizin gibi hatırlar, sizin gibi unuturum.” (Müslim, Mesacid, 19.) buyurmuştur. Birine kızıp öfkelenmiş ve öfkesini açığa vuran sözler söylemişse, bunu o kişinin arınmasına vesile kılmasını Rabbinden dileyebilecek kadar duyarlı ve şefkatlidir. Şöyle buyurur: “Rabbimden şunu istedim. Ben ancak bir beşerim. Beşerin hoşnut olduğu gibi hoşnut olur, beşerin kızdığı gibi kızarım. Ben ümmetinden herhangi birine, hak etmediği bir beddua etmişsem, bunu onun için bir temizlik, arınma ve kıyamet günü sana yaklaşma vesilesi kıl!” (Müslim, Bîr, 95.) Davalarını halletmek için huzuruna gelenleri, insan olduğunu hatırlatarak, kendisini yanıltmaları konusunda uyarmıştır. (Ebu Davud, Akdiye, 7.)

Kur'an'ın ve sünnetin ortaya koyduğu bu net fotoğrafa rağmen, muhtemelen, en önemli sebebi, aşırı sevgi ve onu her şeyden, mesela diğer peygamberlerden de üstün görüp onlarla yarışırma arzusu olan bir anlayış, Allah Rasulü hakkında, bilinçli-bilinçsiz birçok rivayetin üretilmesine ve bunların samimi müminlerce kabulüne yol açmıştır. Örneğin onun, kâinatın yaratılış sebebi olarak takdim edilmesi, Hz. Adem'den bile daha önce yaratılmış olduğu iddiası, Allah'ın nurundan yaratılarak bu nurun diğer peygamberlere intikali, doğumuyla ilgili harikuladeliikleri anlatan rivayetler, diğer peygamberlerden daha hayırlı olduğu konusunda bir grup Yahudi ile tartışmasını içeren uzun rivayet, kendisine salavat getirenlerin faziletiyle ilgili tuhaf ve abartılı rivayetler, kırmızı gülün onun terinden yaratıldığı, idrar, dışkı ve atıklarının temiz olduğu rivayetleri, İsrâ gecesinde diğer peygamberlere namaz kıldırması, duasıyla, anne-babasının dirilip kendisine iman ettikten sonra tekrar ölmeleri ve Hz. Peygamber'in onlara ve amcası Ebu Talib'e ahirette şefaate edeceği, hırkasını Üveys el-Karani'ye vasiyyet etmesi, insanları duygulandırmak için sık sık anlatılan uzun Ukkâşe kıssası, Azrail'in geliş, nasıl kefenleneceği, cenaze namazının nasıl kılınacağı, kabre nasıl konulacağı, kızı Fatıma ile konuşması gibi ölümü öncesinde cereyan ettiği bildirilen olaylarla ilgili nakiller, kabrinde diri olduğunu bildiren haberler; onun vefatından bir-iki asır sonra ortaya çıkmaya başlayan uydurma haberlerdir. (Bu rivayetlerin kaynakları ve eleştirisi için bkz. Bünyamin

Erul, “Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru”, İslam'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri, Ankara 2003, s. 419-435; “Hz. Muhammed'in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım”, Diyanet İlmî Dergi (Hz. Muhammed özel sayısı), Ankara 2000, s. 33-66; İ. Hakkı Ünal, “Seçmecî ve Eleştirel Yaklaşım veya Hz. Peygamberi Anlamak”, İslami Araştırmalar, Ankara 1997, s. 42-47.)

Çoğu, uydurma hadis mecmualarında yer alan ve sıhhati konusunda açıklama yapılmadan insanlara aktarılan bu rivayetlerin mahiyetini, kalpleri samimi bir iman ve peygamber aşkıyla dolu olan Müslüman halkımızın bilmemesi mazur görülse de, onlara din konusunda rehberlik yapacak ilahiyatçıların ve din adamlarının bilmemesi mazur görülmez. Cenab-ı Hakk'ın, kendi elçisiyle ilgili Kur'an'daki tanıtımı ve övgüsü sanki yetersizmiş gibi, bu tür rivayetleri, peygamber sevgisinin masum tezahürleri kabul edip naklinde sakınca görmeyenler, Allah Rasulünü, âdeta insan üstü bir hilkat garibesine dönüştürdüklerinin farkına varmadırlar. Merhum Süleyman Çelebi'nin, “Hak Teala ne yarattı evvela / Cümle mahlukdan kim ol evvel ola; Mustafa nurunu evvel kıldı var / Sevdî ânı ol Kerîm u Kird-gâr (Allah); Andan oldu her nihân ü aşîkâr / Arş u ferş ü yerde gökde ne ki var; Ger Muhammed olmaya idi ayan / Olmayışerdi zemin ü âsüman; Hem vesile olduğuyçün ol Rasûl / Âdem'in Hak tevbesin kıldı kabul; Nuh anıngün garkdan buldu necat / Dahi doğmadan göründü mucizât; Ceddi olduğuyçün ânın hem Halil / Nârı Cennet kıldı ana Ol Celil; Hem dahi Musâ elindeki asâ / Oldu ânın hürmetine ejdehâ; Ölmeyüp İsa göğe bulduğu yol / Ümmetinden olmak için idi ol” (Vesiletü'n-Necât, s.51-52.) şeklindeki tatlı anlatımında olduğu gibi, dinî edebiyatımızda bolca işlenen bu nakiller, mecaz ve mübalağaya müsait edebiyat alanından cami kürsülerine ve okul sıralarına taşındığında hakikat gibi algılanmakta ve çoğu kez, Kur'an ve sünnetin tanıttığı “beşer-rasul” kimliğini perdelemektedir. (Bu kimliği ana hatlarıyla özetleyen bir yazı için bkz. İ. Hakkı Ünal, “Kendi Dilinden Hz. Muhammed”, Kutlu Doğum Sempozyumu bildirisi, Muğla 2010.) Hiç ihtiyacı olmadığı halde, kendisinde olmayan özelliklerle övmeye çalıştığımız Allah Rasulü, bu hadisiyle, Hristiyanların Hz.İsa'yı yüceltirken düştükleri hataya düşebilecekleri konusunda, arkadaşlarını ve sonraki Müslüman nesilleri uyarma gereği duymuştur.

Mustafa Balaban
Sakaltutan Köyü Imam Hatibi
mbalabani@myinet.com

Müezzin küçük, sorun büyük!

*H*atırlıyorum da, çocukluğumda beni camiye bağlayan en önemli sebeplerden biri müezzinlik yapmaktı. Ezan okumak, kamet getirmek ve tesbihatı yaptırmak haz ve heyecan verici bir şeydi. O zamanlar merkezi sistem yoktu, ama çocuklara hoş bakmayan ihtiyar amcalar çoktu. Yani çocuklar ezan okumak için hoca-ya daha yakından durur, cemaate daha saygılı olur, yaşından büyük vakur bir şekilde davranırlardı. Hoca efendiler de çocukların bu iş-tiyakına karşılık verir, bugün öğleyi sen oku, akşamı sen oku diyerek görevlendirme yapar-lardı. Ama bazı amcalar her nedense bu işlerin çocuklar ergen de olsa onlar için erken oldu-ğunu düşünür, saçlı sakallı birilerinin okuması-nı yeğlerlerdi. Unutmuyorum hele ramazanlar bizim için bulunmaz zamanlardı. Niye? Çünkü merkezi sistem olmadığı için mutlaka her ca-minin görevlisi ezanını okuyordu. Ama rama-zan ayında mahalle imamımız ezanı özellikle bize okutuyordu. Minare de yoktu, mikrofonu alır, dışarıda ezanı okurdum. Sonraları imam-hatip lisesine de gidiyor olmamız nedeniyle müezzinlik her daim bizimdi artık. Ramazanda garanti bizimdi, çünkü okul-imam işbirliğiyle özel görevlendirme yapılırdı.

Gelelim bu günlere. Bizler de aynı süreçlerden geçmiş bir öyküye sahibiz. Ben de, kardeşim de, birkaç arkadaşım da, imam-hatip olmuştuk. Artık camiler görev yerimiz. Cemaat hedef-hiz-met kitlemizdi.

Aldığım eğitim sonucu şimdi ben de cemaati-mizden ihtiyarları geçmişimiz, gençleri gelece-ğimiz görüyorum. Yetişkin cemaatimin talep-lerine yetişmeye çalışıyor bazen oğlu, bazen torunu, bazen arkadaşşı bazen sırdaşı oluyo-

rum. Ama istiyorum ki çocuklar, gençler de cemaatim olsun, cami şenlensin. Bu sebeple çocukları camiye bağlamanın yöntemlerinden biri olarak, müezzinlik yaptırmaya çalışıyorum. Ama çocuklara, cami adabına uyalım, büyük-lere saygılı olalım, gürültü yapmayalım diyo-rum. Hele öğle ve ikindi vakitlerinde şimdilik müezzinlik hiç yapmayın, cemaat fazla oluyor. Belki küçüksünüz diye engel çıkaran olur, kı-zan olur, şimdilik akşam vakitlerinde müez-zinlik yapın diye tembihliyordum. Bu nedenle çocukların hepsi akşamları müezzinlik yapı-yordu. Kendi çocuğum ise öğle ve ikindi vakit-lerinde, ‘baba müezzinlik yapayım mı?’ diyor, ben de ‘sakın ha bak bir sıkıntı olur, yapma’ diyordum. Tabii bu arada vaazımda, hutbem-de, normal zamanlarda çocukların camiye ve cemaate alışması gerektiğini, peygamberimiz-den örneklerle anlatıyordum. Ama yine de yaş-lıların hoşgörülerini zorlamayayım istiyordum.

Ve bir gün beklenmedik bir kaza oldu. İkinci namazı sünnetler kılındı, farza başlanacak; öndeyim, arkamdan bir çocuk sesi, müezzin-liğe başladı, şehadet sözlerine gelmişti ki... Cemaatin ileri gelenlerinden biri: “Sus, otur burası çocuk bahçesi mi?” demesin mi. Tam bir gerilim yaşandı, cemaat o kişiye anında tepki gösterdi. Çocuk ağlayarak camiden çıktı. Herkes şokta. Ben soğukkanlı davrandım.

Hiçbir şey demedim ayağa kalktım, ilerledim ve kameti getirmeye başladım. Allahü Ekber, dedim ve namazdayım ama kafam karışık, ne yapmalıyım bu psikoloji, bu vaziyette namaz içinde olmak zordu. Aklıma -bu bilginin sahih-liğini bilmiyorum ama- Hz. Ömer’in “ordula-rımı namazda düzene koyarım” ifadesi geldi,

bir çözüm üretmeliydim. Müezzinliğe ben mi devam etmeliydim, söz konusu amcaya ne demeliydim, cemaati nasıl teskin ve tebliğ etmeliydim. Esselamü aleyküm ve rahmetullah. Bitirdim ama müezzinliğe cemaatten birinin devam etmesini istedim, bekledim üç-beş saniye geçti geçmedi, cemaatimden biri devam etti. Bu iyi, ya sonrası tespih hâlinde düşünüyorum. Dua edildi.

Cemaate: “Cemaati müslimin! Çocuklar bizim geleceğimiz. Çocuklarımıza sahip çıkmalıyız. Ben istiyorum ki, çocuklarımız camiye, cemaate alışsın. Kötü alışkanlıklar edinmesin. Bu sebeple ezan, kamet ve müezzinlik yaptırmak istiyorum. Onlara karşı hoş-görülüş, yumuşak olmalıyız. Peygamberimiz’in çocuklarla münasebetini hatırlayın. Evet, eksikleri var, heyecanları var. Belki yanlış yaparlar diye kalabalık vakitlerde müezzinlik yapmayın diyorum. Amcalarınız müezzinlik yapsın, akşam sizin saatiniz diyorum. Ama onlar meraklı, istekli. Lütfen çocukları hor görmeyelim, hoş görelim... Benim çocuğum olduğu için bunları söylemiyorum, başka bir çocuk da olurdu. Bu yapılan da sanırım fevri oldu, amcamız da müteessir oldu. Bundan sonra daha dikkatli olalım.” dedim.

Namaz bitti, müdahale eden amcaya tepki bitmedi. Cemaat hâlâ söyleniyordu. O da mahcup, ‘Hocam bilmiyordum senin çocuğun olduğunu.’ diyor.

“Ben de, hacı amca mesele kimin çocuğu olduğu değil, başkasının çocuğu olsa tepkim belki daha ileri olurdu. Neyse ki benim çocuk, lütfen çocuklara karşı daha dikkatli olalım.” dedim.

Tabii cemaat, hacı amcaya kızıyor, niye çocuğu üzdün, niye karıştın, diyor. Hatta bir tanesi, ‘Bir daha senin arkanda namaz kılmayacağım.’ (Ben camide olmadığım zamanlar bazen o namaz kıldırıyordu) diyor. Sesini yükseltiyor, kızıyor. Kendince çocukları sahipleniyor. Neyse ben tekrar yatıştırıcı sözler sarf ediyorum. Camiden yavaş yavaş çıkıyoruz. Kimileri yanıma geliyor, hocam kusura bakma, bu hep böyle diyor. Bazıları hacı amcanın geçmiş defterlerini karıştırıyor, olumsuz bilgiler veriyor.

Ben de lütfen karıştırmayalım, şu anki mesele önemli. Hacı amca da üzüldü diyorum.

Ama aklım karışık, ortam gergin. Oğlum camiden soğur mu, çocuklar artık müezzinlik yapar mı? Amca tepkiden dolayı camiden uzaklaşır mı? Ne yapmalıyım?

Eve geliyorum, çocuğum üzgün, gözleri hâlâ nemli. Öptüyorum, amca da üzüldü diyorum. Sakinleşiyor. Neyse ki, çocuk şoku erken atlatıyor. Ertesi gün yine geldi, akşam namazında müezzinlik yaptı.

Aradan iki gün geçti ama ortalıkta hacı amca yok. Neyse o günün akşamı kandillerden biriydi. Kandil programı başladı, yatsı kılındı, geceye özel ve özgün duayı yaptım. Gözüm hep hacı amcayı aradı yine göremedim. Namaz bitti, cemaatle tebrikleşme oldu. Herkes dağıldı.

Meseleyi gurur meselesi yapmadan evine gittim. Kapağı vurdum, kızı: ‘Baba Hoca Efendi geldi.’ dedi. Hacı amca mütebessim bir şekilde çıktı, ‘Hocam hoş geldin buyur.’ dedi. İçeri girdim.

‘Ya hacı amca nerelerdesin, kandilde de yoktun. Kendi kendime hacı amca galiba hasta, kandilini tebrik edeyim diye geldim.’ Dedim. Camideki sorunla ilgili bir şeyler diyecek diye bekliyor, gözüme bakıyor. Ama demedim. O da konuyu açmadı, belki ailesine de açmamıştır diye düşündüm. Ben hiçbir şey olmamış, olay yaşanmamış, benim için hiç sorun değilmiş gibi davrandım.

‘Hocam kendimi iyi hissetmedim. Gelmeyi çok istedim ama gelemedim. Çok sağolasın, zahmet ettin’ dedi. Eşimin, çocuklarımla halini sordu. Hemen çay, meyve ikram etti. Sağdan soldan konuştuk. Ama amcanın beden dili, zaten mahcubiyet içinde olduğunu gösteriyordu. O da doğal davranmaya çalışıyordu. Vakit geç oldu dedim, müsaade istedim.

Hiç istemediğim bir konuda sorun yaşamıştım. Ama kısa zamanda olayı çözmüş olmanın mutluluğu vardı ruhumda. Ne oğlumun camiye küsmesine, ne de cemaatimden birinin camiden soğumasına fırsat vermiştim.

Bir müftü tanıdım

*H*ocaların hocası müftülerimiz

Eli öpülesi, sözü tutulası ve yolundan gidilesi mümtaz insanlar müftülerimiz... Lisanından iman ve ihsan; kaleminden ilim ve irfan fışkıran İslam davetçilerinin muallimleridir onlar.

Bu zaviyeden bakıldığında gönül rahatlığıyla denilebilir ki bir öğrenci için öğretmen, bir kalfa için usta ve bir futbolcu için teknik direktör neyse; bir din görevlisi için de müftü odur. Din görevlisi yetiştirme, onları her zaman ve zeminde geliştirme, onların daha etkin bir şekilde topluma din hizmeti sunmalarında öncü rol üstlenme gibi ulvi gaye ve erdemler, müftülerimizi hocaların hocası sıfatıyla taltif etmeyi bizler için vicdani bir sorumluluk hâline getirmiştir.

Hayırlı hizmet nerede, müftü orada

Müftü sadece makamında oturup gelen ve giden evrakları imzalayan bir tür 'imzamatik' asla değildir. Esasen müftü personeline önder, içinde yaşadığı topluma da rehber bir şahsiyettir. Şanlı tarihimize şöyle bir baktığımızda bu gerçeği görmek hiç de zor olmayacaktır. Müftülerimiz geçmişten günümüze her ahval ve şeraitte devletin ve milletin yanı başında olmuşlardır. Onlar devletle millet arasına örülmeye çalışan duvarları yıkıp onların yerine sapaşğlam köprüler inşa etmeye çalışan sevgi ve barış kahramanlarıdır. Müftülerimiz din hizmetinin her alanında söz ve emek sahibi olan fedakârlık abidelerimizdir. Bu millete faydalı nesiller yetiştirmek gayesiyle vücuda getirilen birçok 'İmam Hatip

Lisesi'nin temelinde bir müftünün harcı vardır. Kur'an bülbüllerinin seslerini arşa yükselten birçok 'Kur'an Kursu' projesi ilk olarak bir müftünün zihninde çizilmiştir. İçerisinde aziz milletimize nitelikli din hizmeti sunulan nice hizmet binalarının besmelesi yine bir müftü tarafından çekilmiştir. Bulunduğu şehirleri ilim ve irfan ışıklarıyla aydınlatan birçok ilahiyat fakültesinin fikir babası, sosyal hayatımızda sevgi ve kardeşliğin hâkim olması için kurulan birçok sivil toplum kuruluşunun en azından isim babası yine müftülerimizdir.

Bir müftü tuttu elimden

Ücra bir köyde açtım gözlerimi dünyaya ve çok değil, dört sene sonra geçirdiğim menenjit hastalığı gözlerimi neredeyse tamamen geri kapattı. Geçen yıllar sadece bedenimi değil soru ve sorunlarımı da büyüttü. Kimseden cevap beklemeden kendi kendime şu soruları yıllarca sordum; 'Benim hâlim ne olacak? Ben nerede ve nasıl okuyacağım?' Uzayıp giden bu sorular beni hayat yolunun arabesk uçurumundan, isyan denizinin dibine düşüreceği esnada elimden bir müftü tuttu.

Bir müftü tuttu elimden ve Kur'an kursu evim, hafızlık ödevim oldu. Hamd olsun yüceler yücesine ki Hz. Bilal'in sesine ses vermek görevim oldu.

Bir müftü tuttu dilimden; ayetler virdim, dualar yurdum, dermanım derdim oldu.

Bir müftü tuttu gönlümden; rahmanı sevdim, kaderime boyun eğip huzur libasını giydim.

Müftülerimiz din hizmetinin her alanında söz ve emek sahibi olan fedakârlık abidelerimizdir. Bu millete faydalı nesiller yetiştirmek gayesiyle vücuda getirilen birçok 'İmam Hatip Lisesi'nin temelinde bir müftünün harcı vardır.

Bir müftü tuttu aklımdan; öğretti hikmetleri, hatırlattı nimetleri, unuttum cümle dertleri.

Bir müftü tanıdım

Hani insanlar sevilme bakımından ikiye ayrılır ya:

1- Tanıyıncaya kadar sevilenler

2- Tanındıkça sevilenler

Bir müftü tanıdım; tanıdıkça sevdim, ya Rabbi sana hamd olsun, beni böyle bir gönül insanıyla tanıştırdığın için dedim.

Elinden kitabı, dilinden tatlı sözü hâlinde nezaketi, çehresinden güler yüzü bir an olsun bırakmayan bir müftü tanıdım.

Bir müftü tanıdım; insana makamına girerken güven, yanındayken huzur, yanından ayrılırken hüznün veren bir müftü.

Personeline talimattan ziyade ilham, moral ve emek veren bir müftü tanıdım.

Bir müftü tanıdım;

Tam bir İstanbul beyefendisi,

İdeal idarecinin ta kendisi,

Halkın bilge hocaefendisi...

Görev yaptığı yerlerdeki çocukların "müftü dedesi"

Görevlilerin zor günlerinde arkalarında, mutlu günlerinde yanlarında hayırlı ve güzel işlerde daima onların önlerinde olan ve bütün bunların tabii bir sonucu olarak da personelinin gönlünde taht kuran bir müftü tanıdım.

Bir müftü tanıdım; gönül bahçesinde hep hüsnüzan ağaçları yetiştiren ve giderken bu ağaçlardan sevgi, saygı, hürmet, muhabbet ve dua meyveleriyle

hayat sandığını ağzına kadar dolduran bir müftü.

Bir müftü tanıdım;

Hiç kimseyi incitmediği için kimseden de incinmeyen,

Hiç kimseyi kırmadığı için kimse tarafından da kırılmayan,

Hiç kimseyi yormadığı için hiçbir zaman yorulmayan,

Ve herkesi sevdiği için herkesçe çok sevilen, ardından gözyaşları ile 'Allah kendisinden razı olsun!' denilen bir müftü.

30 yılı aşkın tecrübesini görevlilerine sert bir kayayı kırar gibi değil de, nadide bir çiçeği sular gibi aktaran bir müftü tanıdım.

İnsanlara, sadece konuşmalarıyla değil, duruşuyla, yürüyüşüyle hatta sükûtuyla bile vaaz eden bir müftü...

Bir müftü tanıdım; gönül rahatlığıyla her işi ehline veren ve bundan dolayı da yönetim tarlasından başarı başakları deren.

Son nefesle birlikte can bedenden sağılır,

Bir ömür topladığın bir çırpıda dağılır,

Dünya böyledir işte, eldekini hep alır,

Bir ömürden geriye sade hoş seda kalır...

Amin alayları

Osmanlı ilim anlayışı, İslam ilim anlayışının devamıdır. Bu devamlılık temellerini İslam medeniyetin tecrübelerine dayandırarak yeni bir dil ortaya koymuştur.

Yusuf Çağlar arşivi

Bir medeniyetin oluşmasını, medenileşme sürecinin devam etmesini sağlayan en önemli saik, o medeniyete ait ilim algılayışı ve bu ilim algılayışının yansıması olan eğitim faaliyetleridir. İslam medeniyeti de bu bakımdan kendine has dili olan medeniyetlerden biridir. İslam ilim tarihi bunun delileri ve uygulamaları ile doludur. İslam medeniyetinin önemli ve sürekliliği fazla olan Osmanlı ilim geleneği kendine has bir üslup ve dil geliştirmiştir. Eğitimin ilk aşamasından eğitimin sonladığının delili olan icazete kadar her eğitim aşaması bir tören ile taçlandırılır.

Eğitim, bir sosyalleşme sürecidir. Topluma dahil olan bireyler için her aşaması, sosyalleşmenin önemli bir basamağıdır. Eğitim amaçları belirle-

nirken toplumun değerleri göz önünde bulundurulur. Osmanlı ilim anlayışı, İslam ilim anlayışının devamıdır. Bu devamlılık temellerini İslam medeniyetin tecrübelerine dayandırarak yeni bir dil ortaya koymuştur. Osmanlı için hiyerarşik düzen ve bu düzenin değişim aşamalarında törenler düzenlenmesi hem bir sosyalleşme sürecine katılma hem de devletin gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü ilim bilgi üretir ve üretilen bilgi toplumun geleceğine yön verir. Törenler ise bilgi sürecine katılan yeni bireyler için bir katılım kolaylığı ve hevesi, bu tören sürecini izleyenler içinde bir özendirme ve büyüme göstergesidir.

Hatırla(t)mak ama neyi, niçin hatırla(t)mak?

Osmanlı eğitim faaliyetlerin yerinde ve doğru

okunması ve anlaşılmasında medrese eğitim faaliyetleri kadar eğitimin ilk aşaması sayılan Türkiye Türkçesindeki meşhur adıyla mahalle mektepleri olan sıbyan mektepleri de önemlidir. Çünkü sosyalleşme ve toplumsal değerlere ilk katılım süreci sıbyan mektepleri ile başlar. Sıbyan mektepleri Osmanlı eğitim sürecinde medreselerin bir alt kademesidir. Kökeni Selçuklu üzerinde Orta Asya bozkırlarına kadar uzanır. Kuruluş amacı dinî bir eğitim vermek olarak oluşturulan bu mektepler, genelde camilere bitişik nizam inşa edilirdi.

Sıbyan mekteplerinin hoca, hoca yardımcısı ve diğer unsurları kadar önemli etkilerinden biri de Âmin Alayları'dır.

Dört yıl, dört ay, dört gün ya da beş yıl, beş ay, beş gün yaşına gelen çocuk için Osmanlıda mektepleşme/sosyalleşme süreci başlamış demektir. "Âmin Alayı", "Bed-i Besmele Cemiyeti", "Mektep Cemiyeti" adlarıyla meşhur bu okula katılma şöleni, "Mektep ilahileri" ile gerçekleşirdi. Ailelerin sosyo-ekonomik durumuna göre değişen bu şöleni ve şölen sırasında gerçekleşenleri Tahirü'l-Mevlevi hatıratında şöyle dillendirir: Zengin aileye mensup çocuk okula başlayacağına mektep hocasına bilgi verilir. Hoca da mektep çocuklarına ertesi gün "Amin" töreni olacağını haber verir, güzel elbiselerini giyerek mektebe gelmelerini tembihlerdi. Amin alayı mektep çocukları ve "ilahiciler" adı verilen 9-10 kişilik öğrenci grubundan oluşmaktaydı. İlahi grubu özel olarak yetiştirilir, belli günlerde görevlerini yerine getirirlerdi. Bunlar mektep kortejinin en önünde üçer kişilik sıra halinde bulunurlardı. Bunların arkasında "Âminci" adı verilen rengârenk elbise, ikişer ikişer sıralı mektep öğrencileri yürüyerek okula başlayacak çocuğun evine giderlerdi." (Tahirü'l-Mevlevi, "Mektebe Başlama Merasimi", Mahfel, Mahfel Mecmua-i İslâmiyesi, Dinî, İlmi, Edebî, İçtimaî, C. 4, Sayı: 42, Rebiu'l-Ahir, 1342, s. 113, 114.) "Mektebe başlama törenlerinde bir başka binek Midilli cinsi, küçük boylu bir attı. Atın eğeri sırma ve hasalarla bezendir. Atın yanında iki hizmetli bulunurdu. Bunlar atı sağından solundan tutarlardı. Başında elmasları, boynunda asılı cüz kesesi ile, önde bir rahle üzerine çocuğun mektep minderi konulurdu. Mektebin 'bevvab' adı verilen hademesi rahleyi, yani üzerinde çocuğun kitabını, defterini koyacağı sırayı başına alır, bevvabın omzuna birkaç arşın mintanlık kumaş asılırdı. Arkada, mektebin başkalfası yürürdü. Başkalfa bilhassa okula yeni

başlayan çocuklar için en önemli kişi idi. Ailelerin, ev çatısının altından yeni çıkan yavrularına hususi ilgi göstermesi için başkalfaya rica ve hediye vermeleri, âdetiye gelenekleşmişti. Çocukların temiz kalbi ile dilenen dileklerin Allah katında kabul olacağı inancından dolayı, vatanın huzur ve sükûnu için dua edilir, şiirler okunurdu. Bunlar hep ilahi şeklinde okutturulurdu. Alayı izleyenler duaya iştirak eder, "Allah zihin açıklığı versin, inşallah memlekete, devlete, ailene hayırlı, alim, fazıl, büyük adam olursun" niyazı esirgenmez, maşallah denilir, alayın önündeki aile reisi tebrik edilirdi. Sivastopol harbi sırasında bestelenmiş bir şiir uzun zaman ilahiler arasında söylenegelmiştir. Bu rengârenk ve pür ahenk alayın geçtiği cadde ve sokaklardan geçenler durur, kahvehanelerde oturanlar kalkar, dükkânında çalışanlar işini bırakır, evinde çalışanlar meşguliyetlerini terk eder; pencerenin önüne ve kafesin arkasına koşar, gözlerinde sevinç gözyaşları, dudakları manevi tebessümle dolu olarak alayın geçişini seyredirdi. Seyredenler kendi çocuklarının da böyle bir törenle okula başlaması için gıpta ederdi. Seyreden çocuklar da mekteplerine böyle başlama arzusu duyardı. Amin alayı önceden alınmış karar doğrultusunda bazı mahalleleri dolaşıp gezindiği yerlerde öğrenme arzusunu yenileyip, artırdıktan sonra döner; toplantı evinin kapısı önünde durur, orada da ilahiler okunup "Gülbank" denilen dua yapılırdı." (Tahirü'l-Mevlevi, a. g. m., s. 115.)

Konuyla ilgili Mithat Cemal Kutay ise şunları aktarır: "Mektebe başlama töreni aile için sayılı günlerdendi. Merasime bütün aile fertleri davet edilirdi. Çocuk giydirilir, kuşatılır, fesine elmaslar, nazar takımları takılırdı. Boynuna sağ omuzdan sol tarafa kıymetli bir şal bağlanır, sol omuzdan sağ tarafa hamaili olarak kadife üzerine sırma işlemeli cüz kesesi asılırdı. Bu cüz kesesine ailenin en değerli manevi hatırası olan En'am-ı Şerif konurdu. Çocuk evden çıkarken büyüklerin ellerini öper, hayır dualarını alırdı. Anneler için bugün, en mutlu gündü. Mektep alayı görüldüğünde çocuk dışarı çıkardı. Orada onu bekleyen fenerlerle süslü faytona binirdi. Ara sıra başını çevirip arabasını takip edecek çocuklara karşı çocuksu bir gururla kurulur dururdu. Mektebe başlayacak çocuk bir tane ise yanı başına akrabadan yahut konu komşudan birinin aynı yaşta bulunan çocuğu, karşısına da aile fertlerinden biri otururdu. Sonra araba hareket eder ve gayet ağır bir yürüyüşle sevk edilirdi. Arabanın hareketiyle (ilahici

başı) alayın önüne geçer ve çocukluğa mahsus dik bir sesle ilahiye başlardı. İlahici başı çocukların en çok makam aşinası, virde aşinası olduğu için koronun yönetimi ona aitti. Binaenaleyh kâh birinci sıranın sağ tarafında bulunur kâh en öne geçip arka arka yürürdü. İlahilerin her iki mısrasında ilahiciler durur ve aminciler (Amin) diye bağırdırdı.” (Cemal Kutay, “Mektebe Başlarken”, Sohbetler, Sayı: 3, Şubat, 1969, s. 96-101.)

Aminciler der ve...

Kültür tarihçisi Ekrem Talu, Amin Alayı'nın mektebe varmasından sonra yaşananları şöyle anlatır: “...Loş, rutubetli bir avludan geçtik, basamakları kımıldayan dar bir merdiven çıktık. Genişçe bir odaya girdik, sağda kızlar oturmuş bekliyorlar. Benimle birlikte gelen erkekler de sol tarafa geçip yerleştiler. Kalfa minderimi getirdi, hocaların alçak bir çekmecedan ibaret olan kürsünün önüne koydu. Sonra beni onun üzerine diz çöktürttü. Kartal burunlu, siyah çember sakallı şerabi renkte sof cübbeli Hocaefendi, Arapça birşeyler söyledi; çocuklar o söyledikçe muttasıl hep bir ağızdan “Amin” diye bağıryorlardı. Bu aminlerin arkası kesilince yine kalfanın yardımıyla kesenin içinden “Elifba”nı çıkardım, hocaya verdim.

-Rabbi yessir!

-Rabbi yessir!

-Vela tu'assir!

-Vela tu'assir!

-Rabbi temmim bi'l-hayr!

-Rabbi temmim bi'l-hayr!(Allahım! Kolaylaştır, zorlaştırma, Rabbim hayırla tamamına erdir.)

-Aferin!

Dalgınlıkla ben bu aferini de tekrar ettim. Çocuklar bir kahkahadır kopardılar. Göz ucuyla hocaya baktım, kaşını bile kımlıdatmamıştı. Kalın parmağını “Elifba”nın üzerinde koydu; benim üzerimde o ilk gün gök gürlemesi tesiri yapan sesiyle:

-Elif, be, te, se, cim... dedi.

-Elif, be, te, se, cim!

-Hoca başını kaldırdı.”Bugünlük bu kadar yeter!

Yerimden kemal-i gurur ile kalktım. İlk dersimi kekelemeden, şaşırmadan, benimyaşımdakilerle de (pek görülmeyen) nadir bir pişkinlikle almış, tekrar etmişim. Son bir dua tekrar edilirken arkama dönmüş, arkadaşlarımı azametle süzüyordum. Dün akşama kadar kızıl bir cehl içinde pûyan olan ben artık allame-i cihan kesilmişim...” (İsmail Kara-Ali Birinci (Ortak), Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/ Sibyan Mektepleri, s. 279.)

Ziller çaldı...

Bu yıl da yeni öğrencilerin okula alışma süreçleri kolay olsun diye bir hafta önceden okulla tanışma günleri düzenlendi. Acaba öğrenciler okula başlarken böyle bir törenle okula dahil olsalardı, bu dahil olmanın eğitim faaliyetine katılımına faydası ne olurdu? diye içimden geçirmedim değil. Osmanlı için mahalle mektebi her unsuruyla o mahalle halkının sahiplendiği kurumlardı. Bugün okullar ile bulunduğu mahalleler arasında kalın duvarlar var. Okul öğretmenlerinin de mahalle ile irtibatı ya çok zayıf ya da yok denecek kadar az. Geleceğe yön veren bir dil inşa edebilmek için eğitim faaliyetlerinin yeniden düzenlenmesi şart. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığının yeni atanan öğretmenlere yönelik oryantasyon eğitimleri de amacına yönelik gerçekleştiğinde fayda sağlayan bir etkinliktir.

Eğitim faaliyetlerine yön verenler için, bu yön verme eylemi adına geçmişte izler arama vaktidir. Geleceğimiz geçmişimizde saklıdır.

Camiler

Camii... Toplayan, bir araya getiren mekân...
İslam'ın sembolü, Kâbe'nin şubesi...
İlim ve irfan mektebi...
Eğitim merkezi, "Allah'ın yeryüzündeki evleri"
(Tirmizi, Cehennem 2, 2578.)
İslam'ın nurunun yayıldığı, ilmin, irfanın, edep ve
hayânın dağıldığı bir merkez...
Mimari şaheser... Mana dolu bir atmosfer...
Rahmet-i ilahiyenin müminler üzerine sağnak
sağnak indiği...
İrade eğitiminden geçenlerin nefsanî duygularını
yendiği...
Taraf-ı ilahiyeden kullarına: "Girin oraya esenlik-
le, güven içinde" (Hicr, 46.) dendiği yer...
İlim orada, irfan orada...
Birlik orada, dirlik orada...
Kardeşlik orada, dirlik orada...
Omuz omuza ibadet edenler...
Gözyaşlarıyla niyazda bulunanlar...
El açıp yakaranlar...
Aşk ateşiyle kavrulanlar...
Allah âşıkları, peygamber sevdalıları, Kur'an bül-
bülleri, İslam'ın hadimleri, Allah'ın has kulları
orada...
İbadet aşkıyla Allah'ın huzurunda bulunanların
bir araya geldikleri yerdir cami...
Sevapların katlandığı mekândır cami...
İyilik duygularının atağa geçtiği, kötü hislerin kö-
reldiği kutsal bir mahaldir cami...
Kalplerin huzur bulduğu, gönüllerin sekinete er-
diği bir kutsal yapıdır cami...
Günde beş defa müminlerle dolan, Rahmeti ilahi-
yeye aşk ve heyecanla dalan, saf saf olmuş Müslü-
manları kucaklayan bir gönül evidir cami...
Şairin dediği gibi:
"Allah'a giden yollar camilerden geçiyor
Mevla kullarını secdelerden seçiyor."
Allah'ın seçkin kullarının ibadetgâhıdır cami...
Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya...

Mescid-i Nebi'den Mescid-i Kuba'ya varıncaya
kadar,

Selimiye'ler, Süleymaniye'ler, Yeni Camiler, Sul-
tanahmetler, Ulucamiler.... Götürür insanı ötele-
re, ötelere, ötelere, ötelere, ötelere, ötelere...

Günde beş defa okunan Ezan-ı Muhammedi ça-
ğırır insanları Bilal'lerin yaşadığı asra, saadet as-
rına...

Davet eder Müslümanları huzura, barışa...

Zira:

"Emr-i bülendsin ey ezan-ı Muhammedi

Kafi değil sadana cihanı Muhammedi" (Yahya Ke-
mal Beyatlı)

Tevhidi andıran minareler, muhteşem kubbeler,
şaheser minberler, mütevacı mihrap ve kürsüle-
riyle camiler ulaştırır müminleri buram buram ko-
kan manevî iklimlere...

Orada, ibadet başka, sohbet başka...

İlim başka, irfan başka...

Yardımlaşma, paylaşma, diğerkâmlık başkadır
orada...

Ahlaki güzellikler orada yaşanır...

Manevî hazlar orada tadılır.

Dert ve ızdıraplar orada azalır...

Namazdaki huşu, duadaki ihlas, aşr-ı şeriflerdeki
heyecan buluşturur müminleri manevî güzellik-
lerle...

Tebessümlü çehreler, dua eden diller, yaşaran
gözler, sararan benizler, secdeye varan yüzler, iki
büküm olmuş mecalsiz dizler bekliyor Allah'tan
af müjdesini...

Gönderir yüce Rahman; rahmet ve mağfiret ha-
bercisini...

Dağılan müminler mutlu...

Camiye kendini adayan din gönüllüsü mutlu...

Çünkü. Arz ettiler Rablerine ibadet ve niyazı...

Yaradan da onlardan razı...

Ey İslam'ın sembolü olan cami!

Bizlere kucağını aç e mi?

Rastgele seçilmez çocuk kitapları

Bir çocuğa kitap alırken nereye bakarız? Kitabın yazarına, yayın evine, yaş grubuna, resimlerine, fiyatına? Genellikle aileler fiyata, çocuklar resimlere bakar. Çocuğumuza hoş vakit geçirtsin, yalan söylemenin kötü olduğunu, arkadaşlarına iyilik yapmanın doğru olduğunu öğretsin istediğimiz kitaplar için bu kısıtlı kriterler kâfi mi? Asıl nereye bakmalı çocuğumuza kitap seçerken?

Öncelikle şunu açığa kavuşturmalı ki, çocuklara da seçme hakkı tanımak lazım. Fakat çok geniş bir hak olmamalı bu. Yaşına göre bazen siz seçseniz de bazen de sizin belirlediğiniz kitaplar arasından ona seçim yapma hakkı tanımalısınız. Yeri gelir şöyle de anlaşabilirsiniz, bir tane senin seçtiğin bir tane de benim seçtiğimi okuyalım!

Gelelim kitapların içeriğine. Geçtiğimiz günlerde Sabahattin Zaim Kültür Merkezi'nde, Genç Akademi'nin düzenlediği bir program vardı. Programda Melike Günyüz "Çocuk Yayıncılığı ve Çocuk Edebiyatı" konulu bir seminer verdi. Seminer bir çocuk edebiyatı kitabı nasıl olmalı/olmamalı sorusuna cevap verirken aynı zamanda bizim merakımızı da giderecek içerikte idi. Yani anne-babalar çocukları ile kitap alırken nereye bakmalı? Bu seminerden hareketle konuya madde madde yaklaşalım.

Öncelikle çocuk edebiyatı kitapları

nasihat vermek için yazılmaz. Satır aralarında bu tür mesajlar olsa da, asıl işi çocuğa dil zevkini kazandırmaktır. İyi bir çocuk edebiyatı kitabını yaşı kaç olursa olsun her insan severek okuyabilir. İyi bir çocuk edebiyatı kitabı aynı zamanda çocuğumuza okumayı da sevdirecektir. Dildeki incelik, kurgudaki heyecan, bitişteki sürpriz çocuklarımıza o çok istediğimiz okuma alışkanlığını kazandıracaktır. Bu nedenle ilk olarak seçeceğimiz kitabın diline özen gösterin!

Çocuğumuza elbette nasihatler veren, doğruyanlış davranışları direkt anlatan kitaplar da alabilirsiniz. Fakat bunları okudu diye çocuklarımızın iyi yetişeceği hayaline de kapılmayalım. Bu tür kitaplar destekleyici kitaplardır. Ailede, yakın çevrede verilen ahlaki eğitimi desteklemek için vardır.

Çocuğumuza elbette nasihatler veren, doğruyanlış davranışları direkt anlatan kitaplar da alabilirsiniz. Fakat bunları okudu diye çocuklarımızın iyi yetişeceği hayaline de kapılmayalım. Bu tür kitaplar destekleyici kitaplardır.

9 yaş civarından itibaren çocuklarınız kitaplarda dahi kız-erkek ayrımı yapmaya başlar. Pembe kapaklı bir kitabı "bu kız kitabı" diye okumak istemeyebilir. Kurgudaki çok zengin, çok fakir hayatlardan etkilenebilir. Zaten bir kitabın güzelliği de bilmediğimiz hayatlara kapı açmasıdır evet fakat istemediğiniz içeriklerin kitapta olmamasına en azından birkaç yıl daha dikkat etmeniz gerekir. En basitinden şirin bir karakter olarak çizilen pembe domuzlar gibi. Seçtiğiniz kitap mümkün mertebe kültürümüze uygun olmalı.

Çocuğunuz maceradan hoşlanıyorsa ona bu tür kitaplar almak, okumayı sevmesini de destekler. Genellikle erkekler macera kitaplarından, kızlar daha naif hikâye kitaplarından hoşlanırlar. Çocuğunuza doğru kitap seçebilmek için onun hoşlandığı şeyleri bilmek, size avantaj sağlayacaktır.

Çocuk kitabı diğer yayınlardan farklı olarak bir ekip işidir. İyi çocuk kitapları çocuk dünyasından, psikolojisinden de anlar. Birçok yayınevi danışman olarak bünyesinde pedagoğ çalıştırıyor. Siz de seçtiğiniz kitabın içeriğini çocuk ruhuna uygunluğu açısından da denetleyebilirsiniz. Bize saçma gelen bazı detaylar çocuklar için önemlidir. Çocuklar aynı zamanda çok farklı bilgilerle de bağ kurarlar. Büyümesini sadece yaşı ile değil, bir karışının sizinki kadar büyük olup olmadığı ile de ölçebilir.

Resimler de çocuklar için ayrı birer hikâye, macera kaynağıdır. Sıradan bir hikâye bile iyi çizimlerle albenisi çok yüksek bir hale gelebilir. Yahut iyi bir kurgu, kötü çizimlerin arasında tozlu raflarda kalmaya mahkûm olabilir. Kimi eleştirmenler çok renkli çizimlerin çocukların

hayal gücüne zarar verebileceğini söylüyor. Bunu engellemek adına iyi kitaplardaki çizimlerde küçük gibi görünen bazı detaylar saklanır. Normalde hikâyede olmayan bir kahraman –mesela minik bir fare- çizimler boyunca karşımıza çıkar. Çocuk bu detay ile kitabın dışında daha nice hikâyeler kurgulayabilir, hayal dünyasında. Velhasıl resimlemeler de çok önemli.

İyi bir çocuk edebiyatı kitabında mesajlar genellikle satır aralarında demıştik. Annebabaların bu mesajları iyi sezebilmesi şart. Çünkü çocuk görünürde hikâye okuyacak fakat o anda rahat durumda olan zihnine, bu mesajlar sızıp gidecektir. Mesela çok iyi bildiğimiz o ağustos böceği-karınca masalında, zihnimize şöyle de bir mesaj sızıyor mu acaba? Çalışan kazanır, çalışmamışsa kapımıza gelmiş bir komşumuza yardım etmek de neyin nesi? Nerede karz-ı hasen, nerede erdemli komşuluk ilişkileri, muhtaca yardım etmek?

Dil, kurgu, karakterler, verilen mesaj, mesajın verilme şekli, resimler... Çocuklara kitap seçmek çok da kolay değil evet. Fakat çok zor da değil. Bir iki defa iyi kitabın tadını alınca, bunu daha kolay yapacağımızdan emin olabilirsiniz.

Fiyat meselesine hiç değinmedik değil mi? Bu konuda içiniz rahat olsun. Çocuğunuza on tane sıradan kitap almak yerine, bir tane kaliteli kitap alın. Çocuklar beğendikleri kitabı zaten tekrar tekrar okurlar. İlk okumadan sonra oyuncakların arasında eskiyecek bir kitap almaktansa, biraz pahalı ama sevilen, defalarca okunan bir kitap almak daha kârlı görünüyor.

Gönül Çalab'ın tahtı Çalap gönüle baktı İki cihan bedbahtı kim gönül yıkar ise

(Yunus Emre)

(İnsan gönlü Allah'ın tahtıdır. Allah, insanın gönlünde tecelli etti. Bu yüzden kim bir gönül yıkarsa o insan dünyada da ahirette de bedbaht olur.)

İnsan üzül­dü­ğü, kırıl­dı­ğı za­man
“Gönlüm kırıldı, kalbim incindi.”
der; çünkü mane­vi duy­gu­ların te­
zahür et­ti­ği yer olar­ak gönül bi­li­
nir, kalp bi­linir.

Bir kutsi hadiste “Ben yere gö­ğ­e sığmadım, mü­min kulumun kalbine sığdım.” buyru­
luyor. Bunun kutsi hadis olup olma­dı­ğı
hak­kın­da ke­sin bir kanaatimiz yoktur. O
yüzden biz de bunu mecazi mana ci­he­ti­
le kabul etmek isteriz. Bu açıdan bakıl­dı­ğı
za­man taşlar yerine oturur. Şöyle ki kalp
ya da gönül mane­vi duy­gu ve var­lık­ların
bulunduğu yer olarak bilinir. Sevginin,
aşkın yeri kalp ya da gönül olarak kabul
edildiği için Allah sevgisi, peygamber sev­
gisi, ana baba sevgisi... burayı mekân tut­
muştur. Bu yönden bakıl­dı­ğı za­man insan
gönlü mukaddestir. Mutasavvıflar kalp,
gönül temizliğine çok önem vermişlerdir.
Öyle ya alelade bir misafir geleceği zaman
bile onun geleceği mekânlar temizleniyor,
her türlü kötü ve çirkin gör­üntüden arın­dı­
rılıyorsa Allah'ın tecelli edeceği mekân da
her türlü çirkinliklerden arındırılmalı değil

mi? Şemseddin Sivasî bir beytinde gönülde
Allah'tan başka ne varsa temizlenmesi ge­
rektiğine işaret ediyor ve şöyle bir ikazda
bulunuyor:

Sür çıkar ağyârı dilden ta tecellî ede Hak

Padişah girmez saraya hâne ma'mûr ol­
madan

Nasıl ki bir hane imar edilmeden oraya
sultanlar oturmak için gelmezler; sen de
gönlünü, çerçöp kabul edilen şeylerden
arındırmadıkça, oraya Allah tecelli etmez.

Sinan Paşa gönlü Rahman'ın arşı olarak
görüyor:

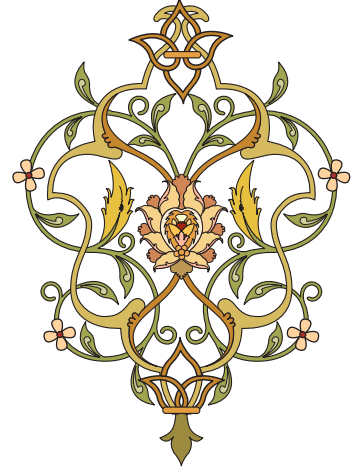
Kalb-i mü'min ki arş-ı Rahmân'dır

Anı yıkmak ziyâde tuğyândır

“Müminlerin kalbi Allah'ın tahtıdır. Onu
yıkmak isyanların en büyüğüdür.”

Gönlü mutlak surette mukaddes bir
mekân olarak tanımlayan Yunus Emre,
gönül yapmanın çok büyük bir sevap, kır­
manın ise en büyük günahlardan olduğu
üzerinde çok duruyor. Yine bir şiirinde

İnsan, yaratılış itibarıyla zayıf bir varlıktır, hata yapabilir. Bir anlık öfkesine kapılıp kalp de kırabilir, günah da işleyebilir. Önemli olan hatanın idrakine hemen varıp onu telafi etmektir.

gönül yıkan insanın kıldığı namazın bile kabul olmayacağını ifade eder. Nasıl olsun ki hem mabut olduğunu bilecek, hem de onun tecelligâhını yıkacaksın. Bu, şuurulu bir Müslümanlık olmaz. Abdestin bir anlamı var, o da ibadete hazırlık içindir. Gönül yıkan bir insanın aldığı abdestin de özelliği kalmaz, elini yüzünü yıkayan diğer insanların işleminden farklı bir nitelik taşımaz der Yunus:

Bir kez gönül yıktın ise

Bu kıldığın namaz değil

Yetmiş iki millet dahi

Elin yüzün yumaz değil

Buna mukabil gönül yapmak, yani bir kimsenin gönül hoşnutluğunu kazanmak, küçücük de olsa bir iyilik yaparak onun hayır duasını almak, o küçücük hayrı çoğaltır, Allah'ın rızasına nail olur.

Bir gönüllü yaptın ise

Er eteğin tuttun ise

Bir hayır da ettin ise

Bir'ine bin'dir az değil

Gönül yapmak kimi zaman da hacca gitmek gibi hatta ondan daha fazla sevap kazandır insana:

Yunus der ki ey hoca / İstersen var bin hacca

Hepisinden eyice / Bir gönüle girmektir

İnsan, yaratılış itibarıyla zayıf bir varlıktır, hata yapabilir. Bir anlık öfkesine kapılıp kalp de kırabilir, günah da işleyebilir. Önemli olan hatanın idrakine hemen varıp onu telafi etmektir. Bunun yolu da Allah'tan af, kullardan özür dilemektir ki böylece yıkılan saray yeniden imar edilmiş olsun.

Sözü yine Yunus'la bağlayalım:

Ben gelmedim da'vî için benim işim sevi için

Dostun evi gönüllerdur gönüller yapmaya geldim.

HZ. HASAN ve HZ. HÜSEYİN

Hz. Peygamber'in, torunları Hasan ve Hüseyin'in doğumundan sonra kulaklarına ezan okuduğu ve her biri için de akika kurbanı kestirdiği nakledilmektedir. Her ikisinin de doğumlarının yedinci günlerinde sünnet edildiği ve Rasulüallah'ın Hz. Fatıma'ya onların saçlarının kesilip ağırlığınca gümüş tasadduk etmeyi emrettiği, Hz. Fatıma'nın da öyle yaptığı belirtilmiştir.

Rasulüallah (s.a.s.)'ın erkek çocukları küçük yaşlarda iken vefat etmişler, kız çocukları ise büyümüş, evlenmiş ve çocuk sahibi olmuşlardır. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in torunları olan bu çocukların bazıları onunla birlikte güzel günler geçirerek onun eğitim ve terbiyesinden nasiplenmişlerdir. Kaynaklarımızda bu torunlarından özellikle Hz. Peygamber'in irtihalinden sonraki süreçte etkili olup önemli gelişmelerde etkin rol üstlenen Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in haricindekiler hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Hadis ve tarih kaynaklarında Rasulüallah ile torunları arasındaki ilişkiler hakkında bilgi veren rivayetlerin hemen hemen hepsi Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile ilgilidir.

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in dünyaya geldiği ev Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın evidir. Bilindiği gibi Hz. Ali, Rasulüallah'ın amcası Ebu Talib'in oğludur. Ancak küçük yaşlardan itibaren Rasulüallah'ın yanında ve onun evinde yetişmiş, âdeta onun ailesinden biri gibi olmuştur. İlk Müslümanlardan olan Hz. Ali, Mekke dönemi İslam tebliğinde de önemli bir yere sahiptir. Hz. Fatıma ise Rasulüallah'ın en küçük ve en sevdiği kızıdır. Onun Hz. Ali ile evlenmesinden sonraki yaşamına dair bir çok bilgi kaynaklarda yer almaktadır.

Hz. Fatıma, Bedir harbinden sonra hicretin ikinci yılında Hz. Ali ile evlenmiş ve bu evliliklerinden, Hasan, Hüseyin, Muhassin, Ümmü Külsüm ve Zeynep isimlerinde çocukları dünyaya gelmiştir. (İbn Sa'd, Kitâbü't-Tabakâtü'l-Kebîr, X, 27.) Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in haricinde Muhassin, doğumunun hemen akabinde vefat etmiş ancak büyüyen kızları çeşitli evlilikler geçirmişlerdir. (İbn Kesîr, el-Bidâye, I, 1020.) Hz. Ali-Fatıma ailesi Hz. Peygamber nezdinde farklı ve önemli bir konumda olmuştur. O, onların her türlü ihtiyaçlarıyla ilgilenirken onları eğitmekten de geri kalma-

miştir. Rasulüallah'ın bu aileye gösterdiği hassasiyet gerek o günlerde ashabın, gerekse tarih boyunca bütün Müslümanların onlara sevgi ve saygı temeline dayalı ilgilerine sebep olmuştur.

Hiz. Hasan, hicretin üçüncü yılında Hiz. Hüseyin ise dördüncü yılında dünyaya gelmişlerdir. (İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Ğabe, II, 10,18.) Aralarında sadece bir yaş bulunan Hiz. Hasan ve Hiz. Hüseyin birlikte büyümüşler, günleri hep birlikte bir arada geçmiştir. Bu nedenle özellikle çocukluk yıllarında Hiz. Peygamber'le geçen günleri hakkında bilgi veren rivayetlerin bir çoğunda her ikisinin de ismi geçmektedir.

Hiz. Hasan'a ismini bizzat Hiz. Peygamber vermiştir. Hiz. Ali'nin Harb ismini sevmesi nedeniyle dünyaya gelen oğluna Harb ismini vermek istediği, ancak Rasulüallah'ın onu kucağına alarak onun ismini Hasan koyduğu bildirilmektedir. Bu bilgilerin devamında aynı konuşmaların Hiz. Hüseyin ve Muhassin'in doğumlarında da meydana geldiği, Rasulüallah'ın onlar için de Harb ismine rıza göstermeyip "Hüseyin" ve "Muhassin" isimlerini verdiği, daha sonra da: "Onları Harun'un evlatları Şibr, Şübeyr ve Müşebbir gibi isimlendirdiği" ifade edilmiştir. (İbn İshâk, es-Siyer ve'l-Megâzî, s. 247.) Hasan, Hüseyin ve Muhassin isimlerinin cahiliye döneminde bilinmediği ve ilk olarak Hiz. Peygamber tarafından torunlarına verildiği kaynaklarda yer almaktadır. İmran b. Süleyman: "Hasan ve Hüseyin cennet ehlinin isimlerindedir. Bu isimler cahiliyede yoktur." demektedir. (İbn Sa'd, Kitâbü'l-Tabakâti'l-Kebîr, VI, 357.)

Hiz. Peygamber'in, torunları Hasan ve Hüseyin'in doğumundan sonra kulaklarına ezan okuduğu ve her biri için de akika kurbanı kestirdiği nakledilmektedir. Her ikisinin de doğumlarının yedinci günlerinde sünnet edildiği ve Rasulüallah'ın Hiz.Fatıma'ya onların saçlarının kesilip ağırlığınca gümüş tasadduk etmeyi emrettiği, Hiz. Fatıma'nın da öyle yaptığı belirtilmiştir. (Tirmizî, Edâhî, 17; Ebû Dâvud, Edâhî, 21; İbn Hanbel, Müsned,VI, 390-392.)

Hiz. Peygamber'in Hasan ve Hüseyin'i sevmesi ve insanların da onları sevmelerini istemesi ile onlar için yaptığı dua bir çok rivayete konu olmuştur. Ebu Hureyre'den nakledilen bir bilgide Hiz. Peygamber Hiz. Hasan'ı aramak için Ebu Hureyre'nin elinden tutarak Benî Kaynuka çarşısına gitmiş, dolaşmış bakmış onu bulamamış, sonra oradan ayrılarak mescide gelmiş ve Hiz. Hasan'ı kendisine bulmalarını istemiştir. Hiz. Hasan gelince hemen onu odasına götürmüş, onun elini sakalına dokundurmuş, sonra

yüzünü ona iyice yaklaştırarak "Allahım ben onu seviyorum, sen de onu ve onu seveni sev" demiştir. Yine onun "Kim Hasan ve Hüseyini severse beni sever, kim de onlara buğz ederse bana buğz eder." dediği nakledilmiştir. (İbn Sa'd, VI, 360, 362.)

Bir defasında Rasulüallah mescitte onların birini sağ, diğerini sol dizine oturtmuş, bir ona bir diğerine sevgi gösteriyor idi. Sahabeden birisi "Ya Rasulellah, onları seviyorsun herhalde?" deyince "Kim onları severse beni sever, kim onlara buğz ederse bana buğz eder." buyurmuştur. Ehlibeytinden en sevimli olanlar kimlerdir? diye sorulunca Hiz. Peygamber: "Hasan ve Hüseyin'dir" diye cevap vermiştir. Hiz. Fatıma'ya onları çağırmasını söylemiş, onlar gelince de kucaklamış ve öpmüştür. Hasan veya Hüseyin'in ağladığını duyduğu anda hemen onların yanına koşan Hiz. Peygamber, etrafındaki insanlara da, onların sesini duyunca elinde olmadan kalktığını söylemiştir. (İbn Kesîr, el-Bidâye, I, 1208; Zehebî, Târihu'l-Islam, (41-60), 36,37.)

Hiz. Peygamber Hiz. Hasan ve Hiz. Hüseyin'e olan sevgisini onların "Cennet ehli gençlerin efendileri" olduğunu müjdeleyerek vurgulamıştır. Onları bulduğu her fırsatta kucağına alıp öpmüştür. Ebu Seleme b. Abdurrahman Rasulüallah'ın dilini çıkarıp Hasan'la oynadığını ifade etmektedir. Ebu Hureyre ise Rasulüallah'ın onu ağzından zaman zaman da karnından öptüğünü bildirmiştir. Bu nedenle o, Hasan'a rast geldiğinde bana müsaade et, Rasulüallah'ın seni öptüğü gibi öpeceğim der, yeleşini kaldırır ve karnından öperdi. (İbn Sa'd, VI, 359-361.) Yine bir gün Rasulüallah'ın Hasan'ı öptüğünü gören Akra b. Hâbis ona: "Benim on çocuğum var ama daha hiç birini öpmedim." deyince Hiz. Peygamber: "Merhamet etmeye merhamet edilmez." buyurmuştur. Başka bir rivayette ise "Allah senden rahmet duygusunu almışsa ben ne yapayım." demiştir. (İbn Sa'd, VI, 362.)

Hiz. Peygamber'in namaz kılarken gerek Hiz. Hasan'ın gerekse Hiz. Hüseyin'in onunla oynamaları rivayetlere konu olmuştur. Ebu Bekre'den nakledildiğine göre Hiz. Hasan, Rasulüallah namaz kılarken onun üzerine çıkmış, o ayağa kalktığında onu düşmemesi için tutmuş, tekrar ikinci defa eğildiğinde ise onu bırakmıştır. Diğer bazı rivayetlerde ise Hiz. Peygamber namaz kılarken Hasan onun altından girip, üstüne çıktığı ve Hiz. Peygamber'in ona bir şey yapmadığı bildirilmektedir. Namaz dışında ise Rasulüallah'ın onları sırtına alarak dizlerinin üzerinde dolaştırdığını görüyoruz. Onları bu durumda gören birisi: "Çocuk ne güzel bir bineğin üzerinde-

sin" deyince Rasulüllah da: "O da ne güzel bir bini-ci." diye cevap vermiştir. Hz. Peygamber halkın arasında iken dahi onları omuzlarına almış ve gezdirmiştir. Ebu Hureyre (r.a.) onun bir omuzunda Hz. Hasan, diğer omuzunda Hz. Hüseyin, bir ona bir diğerine oyun yaparak yanlarına geldiğini ve "Kim onları severse beni sever kim de onlara buğzederse bana buğzeder." dediğini nakletmiştir. (İbn Sa'd, VI, 360; İbn Hacer, el-İsâbe, I, 329.)

Bir defasında Hz. Peygamber mescitte Müslümanlara hitap ederken geri taraftan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in düşe kalka geldiklerini görmüştür. Sözüünü keserek hemen minberden inmiş ve onları kucağına alarak evine götürmüş, tekrar gelerek: "Allah mallarınız ve evlatlarınız sizin için birer fitnedir." (Enfâl, 28.) derken ne kadar doğru söylemiştir. Onların düşe kalka geldiğini gördüm ve daha fazla sabredemedim demiştir. (İbn Sa'd, VI, 361.) Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin zaman zaman Hz. Peygamber'in huzurunda güreş yapmışlardır. Ebu Hureyre'den nakledilen bir rivayette onların Hz. Peygamber'in huzurunda güreşirlerken Rasulüllah: "Haydi Hasan" diye heyecana ortak olunca Hz. Fatıma: "Niçin haydi Hasan diyorsun?" diye sormuş o da: "Cebrail de haydi Hüseyin diye sesleniyor da onun için..." buyurmuştur. (İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Ğâbe, II, 20.)

Onların isminin geçtiği yerlerde yine çok zikredilen diğer bir olay Hz. Peygamber'in onlardan birinin ağzına aldığı sadaka hurmayı onun ağzından çıkar-ması olayıdır. Ehlibeyte ait bir özelliği belirleyen bu durum, sonraki dönemlerde fıkhi hükümlere delil olmuştur. Konu ile ilgili nakledilen bir rivayete göre "Hz. Peygamber'e hurma dolu bir sepet getirilmişti. Hasan ile Hüseyin bu hurma ile oynuyorlardı. Onlardan biri bir hurma tanesini alarak ağzına götürdü. Rasulüllah bunu görünce onun ağzından hurmayı çıkararak ve: "Sen Âli Muhammed'in sadaka yemediğini bilmiyor musun?" demiştir. (Buhârî, Zekat, 58.)

Bazı rivayetler, onların Hz. Peygamber'e olan benzerliklerinden bahsetmektedirler. Tirmizî'de nakledilen rivayet Hz. Hasan'ın baş ve göğüs arası, Hz. Hüseyin'in de göğüsten aşağısının, Hz. Peygamber'e çok benzediğini ifade etmektedir. (Tirmizî, Menâkıb, 31.) Bir defasında Hz. Hüseyin arkadaşları ile oynarken Hz. Peygamber ona rast gelmiş, onu yanına çağır-mış ancak o gelmemiştir. Bunun üzerine Rasulüllah onu yakalamak istediye de o, bir o tarafa bir bu tarafa kaçmış, Rasulüllah, gülerek onun peşinden koşmuş onu yakalamış, sevmiş öpmüş ve: "Hüseyin benden ben de Hüseyin'denim,

Hüseyin'i çok seviyorum, o benim torunumdur." demiştir. (İbn Mâce, Mukaddime, 11.)

Hz. Peygamber'in Hz. Hasan için sarf ettiği "Şu benim oğlum Seyyid'dir. Umulur ki Allah onunla iki Müslüman grubu barıştıracaktır." (Buhârî, Fiten, 20; sulh, 9.) ifadesi bir çok kaynak tarafından nakledilen bir bilgi özelliğine sahiptir. İbn Abdilber konu ile ilgili: "Hz. Peygamber'in Hasan'a seyyit dediğini nakleden rivayet tevatür derecesindedir. Sahabeden bir grup bunu nakletmişlerdir. Ebu Bekre bununla ilgili olarak Rasulüllah'ın başka hiç kimseye "Seyyit" ismini vermediğini belirtmektedir." demektedir. (İbn Abdilber, el-İstiâb, I, 369.) Söz konusu ifade, çok daha sonraları Hz. Hasan ile Muaviye taraftarlarının karşı karşıya gelip çarpışma için hazırlık yaparlarken, Hz. Hasan'ın bir barış anlaşması yaparak hilafeti Muaviye'ye devretmesi, böylece iki Müslüman grubu barıştırarak can ve kan kaybını önlemesi olayıyla çok daha önemli ve meşhur hale gelmiştir. Bu nedenle Hz. Peygamber'in bir mucizesi olarak kabul edilmiş ve Hz. Hasan'ın faziletiyle ilgili olarak en çok zikredilen rivayet olmuştur. (Suyûtî, Târihu'l-Hulefâ, 214.)

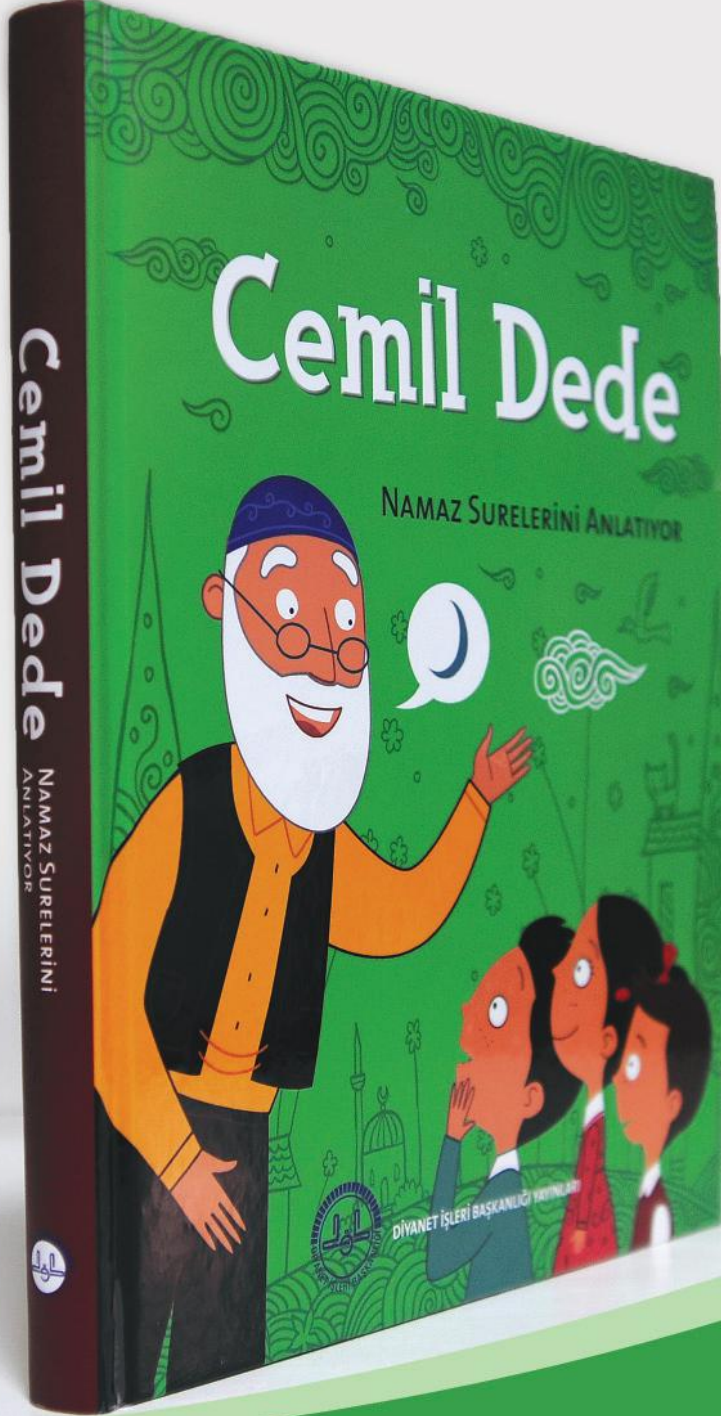
Hz. Peygamber ile torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin arasındaki ilişki, temeli sevgiye dayalı dede ile torun arasındaki bir ilişkidir. Hz. Peygamber onlara olan sevgisini her zaman izhar etmiş, öpmüş, okşamış, kucağına almış ve omuzuna bindirmiştir. Bunların yanında onları terbiye açısından da ikaz ve uyarılar yeri geldiğinde devreye konmuştur. Bütün bu davranışlar insan olarak fitri bir durumu göstermesinin yanında, Rasulüllah'ın etrafına vermek istediği mesajlar açısından da önemlidir. Ashap ve dolayısıyla Müslümanlar sevgi, merhamet, fedakarlık ve çocuklarına karşı muamelenin nasıllığını onda görmüşlerdir.

İslam Tarihi'nin devam eden sürecinde hilafet çevresinde cereyan eden hadiselerde Hz. Ali ile oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin taraf olmuşlar, bu da istenmeyen görüntülerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hz. Ali Hariciler tarafından bir suikastla şehit edilirken, Hz. Hasan Müslümanların kanlarının dökülmemesi için hilafetten feragat ederek Muaviye'ye biat etmiştir. Muaviye'nin vefatından sonra onun oğlu Yezid'e biat etmeyen Hz. Hüseyin ise, Kerbela'da yakınlarıyla birlikte şehit edilmiştir. Onların karşı karşıya kaldığı bu üzüntü verici durumlar o gün olduğu gibi günümüze kadar devam eden süreçteki bütün Müslümanların göntüllerini dağlamış, onlara olan sevgi, saygı ve bağlılığı bir kat daha artırmıştır.

Sevdiğimiz Hayatlarımız

Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor

Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor'da namazda okuduğumuz kısa surelerin manasını hep birlikte öğreneceğiz. Cemil Dede; sevgili yavruları, kahramanları ve siz okuyucularıyla, tarihten günümüze, çöllerden yeşilliklere, dünyadan ahirete kısa, anlamlı ve keyifli yolculuklar yapacak. Bu kitapla; Rabbimizin mesajlarını, emir ve yasaklarını, akıcı ve sade bir dille yazılmış hikâyeler içinde ve yorulmadan kısa bir sürede öğreneceksiniz.

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Ey Rabbimiz!
Eşlerimizi ve
çocuklarımızı bize
göz aydınlığı kıl ve
bizi Allah'a karşı
gelmekten
sakınanlara önder
eyler. (Furkan, 74.)

FIYATI: 2,50 TL